

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ČESKÝCH DĚJIN

Bakalářská práce

Karolína Stegurová

Úloha profesora Vladimíra Krajiny v poválečné národně socialistické
straně

The role of the Professor Vladimír Krajina in the national-socialist
party after the World War II

Praha 2009

vedoucí práce: *doc. PhDr. Jana Čechurová, Ph.D.*

Poděkování

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi pomohli se vznikem této práce. Na prvním místě bych chtěla poděkovat doc. PhDr. Janě Čechurové, Ph.D. za vedení práce, za čas, který mi věnovala i za mnoho inspirativních nápadů a otázek. Dále děkuji všem pracovníkům Národního archivu a archivu Ministerstva vnitra za jejich vstřícnost a ochotu. Poděkování patří také mé kolegyni Michale Daněčkové za její pomoc s korekturou. V neposlední řadě děkuji své rodině za vytrvalou podporu a pochopení.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze 15. srpna 2009

Karolína Stegurová

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na poválečný osud významného vedoucího člena odbojové organizace ÚVOD, profesora Vladimíra Krajiny. Cílem je objasnit jeho roli v Československé národně socialistické straně a postihnout jeho vliv na politiku celé Národní fronty. Dále budou rozebírány nejen nejdůležitější události jeho života, ale i stěžejní problémy československé politiky v kontextu let 1945-1948.

Annotation

This Bachelor's thesis is focused on the fate of the important leading member of the anti-nazism resistance organization "ÚVOD"- Professor Vladimír Krajina in the times after the world war the second. Its goal is to clarify his role in the Czechoslovak national socialistic party and capture his influence on the politics of the whole National front. Moreover the most important moments of his life are being analyzed. All this is done in the context of the major political problems of the Czechoslovak republic in the years 1945-1948.

Klíčová slova

Československá národně socialistická strana, Vladimír Krajina, Národní fronta

Keywords

Czechoslovak national socialistic party, Vladimír Krajina, the National front

Obsah

ÚVOD.....	6
Předmět bádání.....	6
Prameny a literatura	7
TŘETÍ REPUBLIKA.....	9
ČESKÝ NÁRODNÍ SOCIALISMUS	13
Formování domácího demokratického odboje.....	22
V národním odboji	25
Národní socialismus a lidově demokratické zřízení	36
ŽIVOTNÍ POUŤ PROFESORA VLADIMÍRA KRAJINY	40
Mládí a studia.....	40
Odbojová činnost doc. Vladimíra Krajiny v letech 1939-1943.....	41
Osobním vězněm K. H. Franka.....	45
Generálním tajemníkem	48
Kandidátem do Ústavodárného shromáždění.....	54
Krajinyovy projevy na ochranu demokracie	61
Krčmaňská aféra	68
Mostecká špionážní skupina	73
Politické události února 1948 a nucený odchod do zahraničí	78
ZÁVĚR.....	83
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	85
PŘÍLOHA.....	87

ÚVOD

Druhá světová válka radikálně změnila mocenské vztahy v Evropě. Státy, které do jejího vypuknutí určovaly politický osud kontinentu, byly buď poraženy, nebo tak oslabeny, že další vedoucí úlohy nebyly schopné. S výsledky druhé světové války se v Evropě objevily dvě „nové“ ústřední mocnosti – Spojené státy a Sovětský svaz. Přátelství, které navázaly jako členové protihitlerovské koalice, však nevydrželo na dlouho. Postupem času se rozpadalo a obrátilo se v konkurenční souboj o dominanci ve světové politice druhé poloviny 20. století. Sřetávání rozdílných zájmů a představ nakonec vedlo k vytvoření dvou mocenských bloků – západního a sovětského. Sovětský svaz usiloval o rozšíření svého vlivu na územích, která osvobodila Rudá armáda. Naopak západní velmoci chtěly sovětskou sféru vlivu omezit. Mnoho faktorů přispělo k tomu, že nebyly schopné své zájmy vůči Moskvě prosadit. Obavy z nového válečného konfliktu je tak přiměly pouze k diplomatickým protestům, či hospodářským sankcím.

Druhou světovou válku provázely v dosud nepoznané míře zločiny proti lidskosti, válečné zločiny i nehumánní zacházení s válečnými zajatci. Oproti všem dosavadním konfliktům bylo v průběhu bojů podstatně zasaženo rovněž civilní obyvatelstvo, jež utrpělo obrovské ztráty. Válečné úsilí pohlcovalo veškerý lidský, ekonomický, průmyslový a vědecký potenciál všech zúčastněných národů. Došlo k všeobecnému otřesu lidských hodnot i celého společenského řádu. I proto se výrazným rysem poválečné Evropy stal globální politický posun doleva, který usnadňoval vzestup socialistickému proudu. Ukončení válečného konfliktu dále provázela vlna nacionalismu a radikalismu, která byla doprovázena nesčetnými činy bezpráví a krutostí. Pohnutá doba soudila i osoby, které soudit neměla.

Poválečné dějiny Československa je třeba chápat v kontextu výše nastíněných světových událostí jako poctivou snahu o obnovu hospodářsky, sociálně, kulturně i politicky silnou zemi, která chtěla vyznávat demokratické principy a ideály.

Předmět bádání

Hlavním cílem práce je postihnout politický vliv člena Československé národně socialistické strany – profesora Vladimíra Krajiny. Práce by čtenáři měla přiblížit jeho osobnost a činnost ve funkci generálního tajemníka této strany. Na základě prostudovaných materiálů a literatury rozebírá i vnitropolitické a mezinárodní aspekty důležité pro poválečný vývoj v Československu. Otázky spojené s osobou Vladimíra Krajiny jsou nastíněny z několika úhlů pohledu. Prvním z nich jsou jeho osobní memoáry, u kterých je ovšem třeba brát v potaz, že byly vydány s jistým časovým odstupem. Lze v nich tudíž najít jisté časové i faktografické nesrovnalosti. Druhým úhlem pohledu je pak snaha Krajinovu činnost

posuzovat z hlediska celé národně socialistické strany. Zda-li jeho poněkud rozporuplná osobnost stranu poškodila, kdo patřil k jeho oponentům, či naopak kteří funkcionáři osobnost jeho formátu – ovšem politicky nezkušenou – ve straně přivítali. Dá se říci, že se jedná o jakousi syntézu výše uvedených pohledů v kontextu událostí odehrávajících se na domácí politické scéně.

Vladimír Krajina, původním povoláním botanik, se po válce ocitl v prostředí vysoké vládní politiky. Před druhou světovou válkou nebyl stranicky angažován a neměl žádné zkušenosti s výkonem politické funkce. Profesor Krajina do strany vstupoval jako zasloužilý odbojový pracovník, na jehož osobnost však bylo nazíráno se značnou nedůvěrou. Vzbuzovaly ji především dohady o tom, zda Krajina po svém zatčení v roce 1943 nespolupracoval s gestapem. Toto tvrzení nepřímě podporoval fakt, že byl do konce války internován jako osoba se statutem zvláštního vězně. Pro výraznější pochopení politických činů Vladimíra Krajiny je v práci rozebrána i problematika jeho internace během války.

Hlavním tématem práce je poválečná politická činnost Vladimíra Krajiny. Z několika zdrojů lze usuzovat, že Krajina nepatřil k významným členům Československé národně socialistické strany, na jeho jmenování do funkce generálního tajemníka bylo nazíráno skepticky a do budoucna se straně nevyplatilo. Práce snad čtenáři poskytne pádné důvody k tomu, aby výše uvedenou tezi mohl přehodnotit a přehodnotil.

Prameny a literatura

Pro poválečné období československých dějin existuje poměrně široká pramenná základna a hojná literatura. V následujících kapitolách jsou informace o obecných historických událostech čerpány především z publikací Karla Kaplana, Milana Drápaly a Miroslava Boučka. Pro jistou komparaci toho, jak je na české dějiny pohlíženo zahraničním historikem, jsem použila knihu amerického profesora Hugh LeCaine Agnewa. Ačkoli z této knihy není uvedena ani jedna citace, kapitoly o poválečném vývoji Československa byly prostudovány a brány v potaz.

Pro kapitoly o vzniku, historii a programu Československé národně socialistické strany jsou výchozími publikacemi práce doc. PhDr. Jiřího Kociána, CSc. a Josefa Harny. V omezeném množství je pak použita dobová literatura, která však souhrnně popisuje dějiny národně socialistické strany v inkriminovaném období let 1945-1948. Jedná se o knihu Františka Klátily a Josefa Jostena. Mnoho důležitých informací o národně socialistické straně lze najít v Národním archivu v Praze, kde se nachází archiv strany – fond ČSNS (Československá národně socialistická strana) a ČSS (Československá socialistická strana).

Výchozím pramenem pro pasáže o Vladimíru Krajinovi je pak již zmíněný fond ČSNS a ČSS, dále pak fond věnovaný přímo generálnímu tajemníkovi. Při práci byl použit výstřižkový archiv národně socialistické strany. Další část materiálů, vztahujících se ke Krajinově osobnosti je uložena v archivu Ministerstva vnitra. Jisté odkazy na jeho osobu lze najít ve fondech jednotlivých osobností (např. Petr Zenkl, Hubert Ripka, Prokop Drtina). Materiály o jeho akademické činnosti jsou uloženy v archivu Univerzity Karlovy.

Ucelenější a reálný pohled na osobnost Vladimíra Krajiny podal Jiří Šolc, tématem Krajinyv stranické funkce se také zabývá Jiří Kocián. Při psaní práce byla použita rozmanitá memoárová literatura, především bývalých politiků a členů národně socialistické strany. O Krajinovi dále pojednává řada článků a studií.

Třetí republika

Dne 9. května 1945 pro obyvatele Protektorátu Čechy a Morava skončila druhá světová válka. Vítězné oddíly Rudé armády vstoupily do Prahy, kde byly freneticky vítány. Pocit znovunabyté svobody lehce narušovaly informace o tom, jakým způsobem k aktu osvobození docházelo na českých vesnicích a v menších městech, kde se Rudá armáda dopouštěla velkého počtu bezprávných činů na bezbranném obyvatelstvu. Dojímavé scény při vítání navrátilivšího se prezidenta Beneše za nedlouho vystřídaly nové existenciální obavy.

Druhá světová válka radikálně zasáhla do všech důležitých hospodářských, sociálních a kulturních sfér republiky. Znatelné byly i demografické dopady. Lidské ztráty se pohybovaly mezi 300-360 tisíci oběťmi. Značnou část tohoto čísla představovali domácí odbojáři, osoby perzekvované v době stanného práva, padlí na frontě, oběti rasové perzekuce a další. Nebývale vysoké byly ztráty materiální. V důsledku bombardování byla zcela narušena dopravní infrastruktura státu. Celkový rozklad silniční sítě působil značné problémy s poválečným zásobováním země. Znatelně poklesla průmyslová a zemědělská výroba, důvodem bylo nucené válečné řízení hospodářství Třetí říše. Ekonomické ztráty znamenal i arizovaný a germanizovaný majetek, nucené dodávky do říše a její celkové obohacení na úkor Protektorátu. Rozsáhlé škody byly způsobeny na kulturních památkách, které byly v průběhu války rabovány. Válka se promítla do všeobecného sociálního vnímání společnosti, která za sebou měla otřesné zážitky hospodářské krize, Mnichova a v neposlední řadě šest let války. V logice takového uvažování se otevíral prostor pro silné kolektivní sociální nálady.

Poválečná rekonstrukce země si žádala intervenci ze strany státu téměř ve všech oblastech. „*Poválečný stát zaváděl restriktivní politická, ekonomická a národnostní opatření, k nimž by se daly najít paralely v autoritativním režimu po Mnichovu, podobně jako on účtoval s minulostí, vyznával kolektivistické ideály, usiloval o semknutí a vyrovnávání národních řad v nichž každý nalezne sobě odpovídající a celku prospívající místo.*“¹

Novou podobu získaly státní hranice republiky. Československo ztratilo Podkarpatskou Rus, již si nárokoval Sovětský svaz. Naopak získalo některá bývalá maďarská území. Územní spory probíhaly s Polskem o oblast Slezska a Jižní Moravy, o tzv. Těšínsko. Tento spor byl za asistence Sovětského svazu vyřešen vzájemnou dohodou. Těšínsko i nadále zůstalo součástí Československa.

---

¹ Drápala, M.: „*Na ztracené vartě Západu, Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948.*“ Praha. 2001. s. 17.

První období poválečné rekonstrukce se odehrávalo pod patronací dvou armád – americké, která osvobodila západní Čechy. Její další postup do československého vnitrozemí byl zastaven mocensko-politickými důvody. Druhým vojenským faktorem pak byla přítomnost sovětské Rudé armády, která osvobodila tři čtvrtiny československého území, včetně Prahy. Sovětský svaz získal poválečnou gloriolu. Vše co bylo sovětské se oslavovalo, napodobovalo, obdivovalo. Přátelství se Sovětským svazem se utužovalo. Spojenectví s ním se stalo jistým dogmatem své doby. Přestože republika nadále udržovala přátelské vztahy se západními členy protihitlerovské koalice, byl to především Sovětský svaz, který ovlivňoval vnitřní a zahraniční politiku Československa.

Nedostatek národní jednoty, který měl velký podíl na mnichovské krizi, přispěl ke snazšímu akceptování nového politického systému Národní fronty, která měla symbolizovat především národní jednotu. Veškerá politická vláda podléhala lidu, byla pro lid a vycházela z něj. Tzv. třetí republika usilovala o jistý druh socialistické demokracie, představovaný lidově demokratickým zřízením. Jeho hlavním principem měla být sociální spravedlnost.

Po druhé světové válce bylo další soužití Čechů a Němců v jednom státě nepředstavitelné. Krátce po osvobození začala etapa radikálního odsunu německé a maďarské menšiny z území Československa. Přestože požadavek jejich transferu byl schválen ústředními mocnostmi, způsob, který byl zvolen v této etapě, byl za hranicemi lidskosti. Tzv. „divoký odsun“ byl charakterizován značnou surovostí a bezprávím. Uplatňovaný princip kolektivní viny stíral rozdíly mezi tím, co bylo nacistické, německé či dokonce antifašistické. Národ slepě hnala averze ke všemu německému. *„Zatímco po Mnichovu zavládl v okleštěné zemi psychologický teror vůči exponentům a přívržencům první republiky, levici a Židům, po válce se na mnoha místech rozpoutal teror skutečný, přinášející útrapy tisícům mnohdy nevinných osob, Němcům i Čechům, a často končící jejich fyzickou likvidací.“*² Vypjaté československé jednání nepřímo podpořila chyba Rudé armády, která na osvobozeném území neuplatňovala žádnou správu. Nepřehledná situace a naprostá beztrestnost činů dodávala lidem „odvahu“. Na území osvobozeném americkou armádou k žádným pogromům nedošlo právě proto, že zde Američané zavedli civilní správu, podřízenou americkým důstojníkům. „Živelný odsun“ zůstane navždy smutnou kapitolou československých dějin.

Druhá – organizovaná – etapa transferu německého obyvatelstva začala v lednu 1946. Na základě dekretu prezidenta republiky byli Němci zbaveni občanských práv, jejich majetek zkonfiskován (tzv. Velký retribuční dekret). Postupně bylo vysídleno na dva a půl miliónu

---

² Drápala, M.: *„Na ztracené vartě Západu, Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948.“* Praha, 2001. s. 18.

obyvatel německé národnosti. U maďarské národnosti, kde transfer nebyl schválen, byla uzavřena bilaterální smlouva o vzájemné výměně obyvatelstva.

Proti republice se provinili i mnozí českoslovenští občané. Tzv. Malý retribuční dekret o provinění proti národní cti otevřel cestu mimořádným lidovým soudům s kolaboranty.³ K odpovědnosti za své činy byla volána protektorátní vláda a přívrženci ľudové strany na Slovensku.⁴

Na základě dekretů prezidenta republiky z 24. října 1945 byly znárodněny finanční instituce, doly a klíčové průmyslové podniky s více než 500 zaměstnanci. Stát znárodnil dvě třetiny veškerého československého průmyslu. V evropském měřítku to byl jeden z největších zásahů do hospodářské struktury. Tzv. Benešovými dekreti došlo i k dalším zásahům do majetkových držeb. Němcům, Maďarům, skutečným i domnělým kolaborantům byl zabaven majetek a zkonfiskován, jejich půda byla přerozdělena novým vlastníků. Dekret položil předpoklady pro zavedení nové pozemkové reformy.

Vláda prostřednictvím dekretů prezidenta republiky skončila ve slavnostní den 28. října 1945, kdy se poprvé sešlo Prozatímní Národní shromáždění. Po jisté stabilizaci situace se hlavní politické snahy upřely k prvním poválečným volbám – vypsaných na 26. květen 1946.

Od prvních dnů třetí republiky vzrůstal vliv Komunistické strany. Důvodů bylo mnoho. Vedoucí role při tvoření Košického vládního programu a ústřední podpora Sovětského svazu. Komunisté měli silný vliv i v zájmových společenských organizacích mládeže, družstev, zemědělců. Postupem času převzali kontrolu nad odbory. Jimi prosazený systém Národní fronty stál naprosto mimo jakoukoli demokratickou kontrolu. Strana navíc těžila ze stranické konkurence ostatních stran, které místo toho, aby se snažily spolupracovat na eliminaci komunistické moci ve vládě, soupeřily proti sobě o hlasy voličů. Cesta komunistů k moci byla dlážděna mnoha excesy demokratických politických stran, které konflikty řešily tak, aby se nezpronevěřily principům parlamentní demokracie. Větší i menší vládní roztržky, neustálá lživá komunistická propaganda o členech legálně zvolené vlády, permanentní útoky na soukromý sektor, jeho postupná likvidace za pouhého přihlížení demokratických stran, kterým mnohdy stačila polovičatá řešení problémů, byly od roku 1947 téměř na každodenním pořádku. A situace se stále zhoršovala.

---

³ Do mimořádných lidových soudů jmenovali jejich předsedové vždy po jednom právníkovi, čtyři další členové byli nominováni národními výbory. Proti rozsudku lidového tribunálu nebylo odvolání.

⁴ Proces s Josefem Tisem. V letech 1939-1945 byl prezidentem samostatného Slovenského štátu.

Československou společnost čekalo v období po druhé světové válce mnoho zásadních změn i tíživých problémů, se kterými bylo třeba se vypořádat. Velké demografické změny spojené s nuceným odchodem Němců i s absencí četného židovského etnika, které na území žilo před vypuknutím války, zapříčinily nedozírné problémy v hospodářském odvětví státu. Pohraničí vykazovalo velké finanční i výrobní ztráty. Osidlovací politika nedosahovala cílů, které si vytyčila. Navíc republika měla i přes mezinárodní dodávky UNRRY⁵ stále problémy se zásobováním. Potraviny byly rozdělovány dle lístkového systému, jako za Protektorátu. Mnoho bývalých kolaborantů uniklo svému trestu i díky tomu, že vstoupili do Komunistické strany, kde podobné praktiky – podvracení demokracie státu – prováděli znovu.

Společnost zcela opustil liberální duch a smýšlení, kterým jako zázrakem disponovala v průběhu první republiky. Považovala ho za již přežitý a překonaný společenský řád. Na místo toho přivítala s „otevřenou náručí“ řád socialistický, vnímaný jako společenskou nutnost a váženou hodnotu. Tím však nechci říci, že by československá společnost neusilovala a nebojovala za lepší systém, za spravedlivé a etické hodnoty či v neposlední řadě za demokratická práva. Navzdory tomu vítání nového společenského řádu nemohlo zakrýt skutečnost, že „...dlouhá léta nacistického teroru podryla občanskou odvahu národa, demoralizovala ho a učinila z něj snazší oběť komunistického zastrasování...“⁶

---

⁵ UNRRA - United Nations Relief and Rehabilitation Administration – americká organizace, která poskytovala finanční pomoc zemím postiženým válkou. Ve formě darů a půjček poskytla přes 25 miliard dolarů. Doporučená literatura: Sommer, K.: „UNRRA a Československo.“ Opava. 1993.

⁶ Táborský, E.: „Prezident Beneš mezi Východem a Západem.“ Praha. 1993. s.245.

Český národní socialismus

Národně socialistické hnutí se na našem území objevilo již na sklonku 19. století. Jeho vývoj byl poznamenán mnoha vnitropolitickými i mezinárodními změnami, na které reflektoval svým oficiálním programem. Český národní socialismus tak v prvních desetiletích svého formování prošel mnoha fázemi vzestupu a rozmachu i jistého úpadku. K vrcholným obdobím jeho existence patří období po skončení druhé světové války, kdy byl jedním z nevýznamnějších odpůrců politiky Komunistické strany. Po únorovém převratu byl tento proud v podobě Československé strany socialistické stále oficiálně členem Národní fronty⁷, byl však plně podřízen komunistickému dohledu. Po roce 1989 se řada stoupenců národně-socialistického hnutí zasazovala o to, aby byl stále součástí politické scény. Ukázalo se však, že hnutí již není schopno oslovit dostatečný počet příznivců.

Původní Česká strana národně sociální⁸ byla založena v roce 1897, v jejím čele stanul mladočeský redaktor Národních listů Václav Jaroslav Klofáč⁹. Strana sjednocovala rozmanitou škálu obyvatel, už jen proto, že jejím ústředním politickým motivem byla snaha: „*skloubit do ucelené myšlenkové koncepce řešení otázky národní a sociální, tedy dvou nejživějších problémů vzrušujících českou společnost nejméně od poloviny 19. století.*“¹⁰ V národně socialistickém hnutí existoval zřejmě největší prostor pro jakousi syntézu těchto na první pohled protichůdných principů. Náznaky jistých společných vazeb mezi národním a

---

⁷ Národní fronta byla sdružením československých politických stran (později do ní byly přijaty i další organizace). Byla založena za účelem převzetí řízení státu po druhé světové válce. Její ustanovení se datuje k březnu 1945, kdy v Moskvě probíhala politická jednání o podobě nového vládního programu.

⁸ Do roku 1948 strana několikrát změnila svůj oficiální název: Česká strana národně sociální (1897-1918), Česká strana socialistická (1918), Československá strana socialistická (1918-1926), Československá strana národně socialistická (1926-1948). Srov. „*Politické programy českého národního socialismu 1897-1948.*“ Ed. J. Harna. Historický ústav AV ČR. Praha 1998. s. 13.

⁹ Václav J. Klofáč se narodil 21. září 1868, krátce studoval na lékařské fakultě, poté na Filozofické fakultě v Praze. Již jako student se začal věnovat žurnalistice. Politickou kariéru zahájil jako redaktor Národních listů – ústředního periodika mladočeské strany. Po „založení“ České národně sociální strany se stal redaktorem jejího hlavního stranického orgánu – Českého slova. Zasedal jako poslanec v rakouské říšské radě, kde propagoval panslavismus a antimilitarismus. Za první světové války byl zatčen pro špionážní činnost ve prospěch carského Ruska. Spolu s Aloisem Rašínem a Karlem Kramářem byl na základě amnestie propuštěn v červenci roku 1917. Po válce byl zvolen místopředsedou Národního výboru, později se stal prvním československým ministrem národní obrany. Od roku 1920 byl členem senátu, kde setrval až do jeho rozpuštění v roce 1938. Zemřel během nacistické okupace dne 10. července 1942.

¹⁰ „*Politické programy českého národního socialismu 1897-1948.*“ Ed. J. Harna. Historický ústav AV ČR. Praha 1998. s. 13.

sociálním cítěním můžeme v českém prostředí pozorovat od dob národního obrození. V té době národní proces přerostl v hnutí politické, s politickými – tedy i sociálními požadavky. Dalším důležitým faktorem, který národně socialistické hnutí vedl ke vzniku národně socialistické strany, byl masový nárůst počtu českého dělnictva, kteří se hlásili o svá politická práva. Proces zapojení českých dělníků do politiky mírně zpomalil a oddálil nástup sociálnědemokratického hnutí založeného na marxistických myšlenkách. Nová vlna problémů nastala v 80. letech 19. století, kdy na mnoha místech habsburské říše docházelo k vyostření nacionálních nálad, i z důvodu, že tehdejší zastřešující dělnická organizace – Rakouská sociálnědemokratická strana – nebyla schopna pochopit a adekvátně reagovat na požadavky českých dělníků. Spíše přisluhovala německým nacionálním zájmům, což v konečné fázi vedlo k jejímu rozštěpení na jednotlivá místní sociálnědemokratická hnutí v rakouské monarchii. Ta měla naplňovat specifické požadavky dělnictva. Avšak na počátku 90. let 19. století existovalo mnoho dělnických uskupení, které nesdílely marxistické dogma, tak jak bylo interpretováno sociálně demokratickou stranou. Ve společnosti se začaly objevovat nové snahy o skloubení národních a sociálních hodnot. „Národní“ dělníci z počátku neměli propracovanou stranickou strukturu, ani program, přesto bylo otázkou času, kdy se tak stane. Syntézu národních a sociálních myšlenek však nehledali pouze dělníci, ale i další sociální kategorie. Patřili mezi ně mnozí příslušníci drobného živnostnictva, kteří velmi těžce nesli sociální důsledky nasazení průmyslové výroby. K plnění rozmanitého spektra zájmů a požadavků bylo třeba vytvořit novou politickou platformu, která by oslovila ty sociální vrstvy, které se pospojovaly na základě subjektivního pocitu křivdy a sounáležitosti.

Posledním podnětem k založení nové politické strany bylo prohlášení českých sociálně demokratických poslanců na říšské radě dne 30. března 1897, ve kterém se zástupci českého dělnictva distancovali od českého státního práva.¹¹ Shodou náhod se ve stejný den sešla skupinka „národních“ dělníků, která chtěla národně socialistické smýšlení přiblížit veřejnosti. V kontextu počínání sociálnědemokratických dělníků ve Vídni se shromáždění „národních“ dělníků stalo fakticky zakládající schůzí nově vzniklé strany – České národně sociální strany. Na této schůzi bylo odmítnuto počínání sociálně demokratických poslanců v říšské radě a naopak zaznělo rázné zdůraznění českých státoprávních požadavků.

V následujících dnech se k nově vzniklé straně přidružily další národně-socialistické organizace a lokální buňky. Počet členů „národních socialistů“ stoupal. K další organizaci strany a k zlepšení nejen interní stranické komunikace pozitivně přispěl ústřední tiskový orgán, čtrnáctideník Český dělník, jež si strana dokázala založit během prvního měsíce své

---

¹¹ České státní právo – více viz: http://www.go-east-mission.de/dateien/cz/45_080307.pdf, 19.7.2009.

existence. Strana založila i druhý tiskový orgán – České dělnické listy a připravovala se na vydávání dalších periodik – Probuzení a Vpřed.¹² Počátky formování a upevňování organizace strany bylo poznamenáno značnou živelností. „*Ještě po letech nazval jeden ze zakladatelů strany a její dlouholetý vůdce Václav J. Klofáč založení strany „velkou improvizací“.*“¹³ Strana se však poměrně rychle osamostatnila a stabilizovala a na její vzestup velmi negativně pohlížely strany ostatní – hlavně sociální demokracie, strana mladočeská i strana realistů.¹⁴ Zvláště silné postavení měla v Praze a okolí, dále pak v národnostně smíšených oblastech, kde docházelo k národnostním konfliktům a třenicím.

Pro dosažení početnější členské základny bylo třeba sestavit program, který by plně oslovoval nejen dosavadní členy strany, ale i potenciální nové uchazeče. Ukázalo se, jak bylo obtížné vytvořit programový koncept pro široký okruh osob, které byly navíc příslušníky odlišných sociálních skupin. Česká národně sociální strana se tak dostala do obtížného postavení. Kromě dělníků se musela dále orientovat na méně početné sociální vrstvy. Tato rozmanitost jí působila problémy nejen ve formulování programu, ale i ve stanovení konkrétní stranické politiky. Strana musela dělit svou pozornost mezi několik subjektů a uzpůsobit svou politiku mnoha (mnohdy protichůdným) zájmům svých členů. „*Nejčastější jednotící tezí se stalo zdůrazňování souběžnosti zájmů drobných živnostníků, rolníků, úřednictva a inteligence a potřeby součinnosti těchto vrstev, neboť všichni podle národně sociální argumentace náleželi k třídě pracujících, totiž k dělnictvu.*“¹⁵

První snahy o programové prohlášení byly často pouze unáhlenou reakcí na konkrétní politickou událost, či na změnu v politice. Programový dokument byl přijat na prvním řádném sjezdu strany v dubnu 1898 v Praze. Jeho autorem byl z velké části Václav J. Klofáč. Ačkoli program nepostihoval všechny problémy a byl proto i důvodem mnoha názorových potyček,

---

¹² Důvodem zakládání velkého počtu stranických periodik byl tzv. kolový zákon, který stanovil podstatně vyšší daň na deníky a týdeníky. Vydavatelé (tedy i politické strany), kteří nebyli dostatečně finančně zajištěni, obcházeli tuto nevýhodu vydáváním více titulů.

¹³ „*Politické programy českého národního socialismu 1897-1948.*“ Ed. J. Harna. Historický ústav AV ČR. Praha 1998. s. 17.

¹⁴ Existuje domněnka, že mladočeši vznik České národně sociální strany finančně či agitačně podporovali. Na druhou stranu však s nelibostí sledovali její vzestup. Jediným spojením České národně sociální strany a strany mladočeské je tedy osobnost V. J. Klofáče, který byl po jistou dobu redaktorem mladočeských Národních listů. Srovnej: „*Politické programy českého národního socialismu 1897-1948.*“ Ed. J. Harna. Historický ústav AV ČR. Praha 1998. s. 17. , Kocián, J.: „*Československá národně socialistická strana v letech 1945-1948.*“ Doplněk. Brno 2002. s. 15.

¹⁵ „*Politické programy českého národního socialismu 1897-1948.*“ Ed. J. Harna. Historický ústav AV ČR. Praha 1998. s. 18.

či dokonce odlivu členů, faktem zůstává, že jeho formulování mělo mimořádný význam. Kdysi sociální hnutí se stalo hnutím politickým. Otvíral se prostor oslovit širší veřejnost, proniknout hlouběji do české politiky. Program měl integrující charakter pro početné heterogenní skupiny. Měl sjednocovat osoby s různým vzděláním, profesí, postavením. Stoupenci národního socialismu byli lidé, kterým často hrozila existenční nejistota, přesto věřili v možnost sociálního vzestupu vlastním přičiněním, vlastní pílí a prací. Zřejmě i z tohoto důvodu neusilovali o změny radikální či revoluční cestou, ale snažili se vytvořit si prostor pro realizaci svých životních plánů.¹⁶

Rozmanitost osob, které program oslovoval byla jeho velkým politickým i sociálním přínosem, avšak – jak později ukázal historický vývoj – i jeho velkou slabinou. Jednotícím faktorem i přes roztržičnost zájmů zůstal důraz na společné národní cítění, proto formulace, zvolené v programu apelovaly na obecně uznávané lidské hodnoty a etické normy.

Strana, sjednocující „dělníky rukou a pera“, měla od počátku problém se stranickými vůdci, postrádala totiž dostatek schopných přirozených autorit. Nejvyšších kvalit a zkušeností dosahoval Václav J. Klobáček. Byl sice nadaným řečníkem, ale nikoli rozeným diplomatem, systematikem a organizátorem. Mimo to: „*Ani on se ale nedokázal ubránit náladám, jež do značné míry degradovaly jeho idealismus. Mám zde na mysli především jeho určité sklony k radikálnímu nacionalismu či antisemitismu.*“¹⁷

Navzdory všem počátečním obtížím měla strana masový charakter a dále se vyvíjela v moderní a relativně dobře organizovanou stranu. Ve svých prvních volbách do říšské rady v roce 1899 ještě neuspěla, avšak o dva roky později v roce 1901, již získala čtyři mandáty. Nebyl to sice závratný úspěch, ale poskytoval prostor pro další propagaci národně-socialistických cílů. Uspokojivý volební úspěch se nedostavil ani ve volbách v roce 1907, tedy již po zavedení všeobecného a rovného volebního práva. Avšak v koalici s mladočechy, o čtyři roky později, strana získala již třináct poslaneckých míst a stala se tak čtvrtou nejsilnější českou politickou stranou. V této době se strana, založená na územním principu¹⁸, aktivně podílela na zakládání vlastních zájmových organizací (např. organizace mládeže, odborové svazy). Důležitou roli v politickém životě mladé strany sehrálo její antimilitaristické

---

¹⁶ Srov. Kocián, J.: „Československá národně socialistická strana v letech 1945-1948.“ Doplněk. Brno 2002. s. 16.

¹⁷ „Politické programy českého národního socialismu 1897-1948.“ Ed. J. Harna. Historický ústav AV ČR. Praha 1998. s. 20.

¹⁸ Územní princip byl v českém prostředí poprvé použit sociálně demokratickou stranou, spočíval v tom, že místní organizace se spojovaly do okresních, ty do krajských a na závěr do zemských organizací. Srov. Tamtější, s. 20.

hnutí, které bylo dílem převážně národně socialistické mládeže. Ta organizovala různé projevy protestů proti přílišné rakouské militarizaci a varovala před hrozbou války.

Vzhledem k tomu, že Česká národně sociální strana byla v říšské radě v opozici a neskryvala tak svůj odpor k oficiální rakouské politice i s ohledem na její slovanské myšlenky a na neskryvaný obdiv jejího předsedy k carskému Rusku, byla hned v prvních týdnech první světové války zakázána její činnost. Řada vůdců byla odeslána na frontu, Václav J. Klofáč byl internován. V důsledku vládní perzekuce se téměř rozpadla. Pouze jednotlivci se snažili nějakým způsobem dále politicky angažovat v odboji.

Strana se do politiky vrátila až na jaře roku 1918, ovšem s pozměněnou politickou linií. Ovlivněna zkušenostmi z války nyní trvala na důsledné obhajobě a prosazení nejelementárnějších životních podmínek pro dělníky i další sociálně slabé vrstvy české společnosti. Dále byla prosazována myšlenka sblížení se sociální demokracií či s částí českých anarchokomunistů. I z těchto důvodů byl na přelomu března a dubna 1918 přijat nový programový dokument, který kladl větší důraz na řešení sociálních problémů, ale poprvé se v něm objevily i požadavky socializační.¹⁹ Na jeho sestavení se podílelo mnoho členů, původně z jiných politických stran, kteří přestoupili nyní k nově přejmenované České straně socialistické.²⁰ Vznikl tak propracovaný, všestranně zaměřený dokument²¹, jehož heterogenost však, na druhé straně, do budoucna předznamenávala možnost stranických konfliktů.

Česká strana socialistická se do politického života vrátila zcela suverénně. V závěrečných dnech války se aktivně podílela na všech politických krocích, které vedly k vytvoření samostatného československého státu. Členem Národního výboru byl Václav J. Klofáč, který v okamžiku vyhlášení samostatného státu dne 28. října 1918 byl na setkání

---

¹⁹ V tomto programu národní socialisté neopouštěli svá nacionální stanoviska, ale vzhledem k otřesu lidských hodnot během i po skončení první světové války a s ohledem na její hospodářské dopady, v programu převážil sociální princip. Ten měl do jisté míry konvenovat rétorice sociálně demokratické strany a vytvořit tak cestu pro splynutí obou sociálních směrů. Naivní představou ovšem bylo, že by po takovém sloučení měl vedoucí úlohu právě národně socialistický proud. Navíc pojem socialismus byl národními socialisty chápán spíše jako varianta sociální politiky, nikoli jako přeměna vlastnických vztahů ve společnosti.

Srov. Kocián, J.: „Československá národně socialistická strana v letech 1945-1948.“ Doplněk. Brno 2002. s. 18.

²⁰ V programové komisi pracoval Emil Franke, který byl ještě v té době členem agrární strany, do diskuzí se aktivně zapojoval i bývalý realista František Krejčí, z anarchokomunistického hnutí do jeho přípravy zasahovali např. Bohuslav Vrbenský, Luisa Landová-Štychová, Jaroslav Štych, Karel Draxl.

²¹ Více o programu: „Politické programy českého národního socialismu 1897-1948.“ Ed. J. Harna. Historický ústav AV ČR. Praha 1998. s. 22.

vedoucích politických činitelů s Edvardem Benešem²² v Ženevě. Jeho místo tehdy zastupoval žurnalista Jiří Stříbrný. Jiří Stříbrný patřil k „mužům 28. října“ a Česká strana socialistická tím pádem ke stranám státotvorným. Po jeho vyhlášení a ustavení Československé republiky byla členem první československé vlády, založené na dohodě všech politických stran. Později se podílela na vládě rudozelené koalice let 1919-1920, na poloparlamentní vládě Benešově a vládách obnovené celonárodní koalice v letech 1922-1926.²³ Aktivní participace v československé vládě byla velkým zadostiučiněním původně sociálnímu hnutí. Strana si však myslela, že politickou scénu ovládne mnohem více, i proto pro ní bylo zklamáním, že v Revolučním národním shromáždění měla méně členů, než očekávala.²⁴ Neutěšené byly i výsledky prvních parlamentních voleb v roce 1920. V dalších parlamentních volbách sice počet odevzdaných volebních hlasů stoupl, avšak nikdy nebylo dosaženo takového počtu, aby strana získala rozhodující vliv na politiku země. Navíc se v této době poprvé plně negativně projevila heterogenost její členské základny. Odlišné programové cíle, nucená změna ze strany opoziční na stranu kompromisní, vedly k názorovým konfliktům a odlivu členů. Václav J. Klofáč byl odsunut z předního postavení, o které usiloval Jiří Stříbrný.²⁵ Stříbrný byl

---

²² Edvard Beneš se narodil dne 28. května 1884 v Kožlanech. Po studiích na UK v Praze a na pařížské Sorbonně se stal docentem sociologie na Univerzitě Karlově. Po vypuknutí první světové války se aktivně účastnil domácího i zahraničního odboje, kde patřil k blízkým spolupracovníkům Tomáše Garrigua. Masaryka. Po skončení války a vyhlášení samostatného československého státu se stal ministrem zahraničí. V letech 1921-1922 byl předsedou vlády. Patřil k předním funkcionářům národně-socialistické strany. Dne 18. prosince 1935 byl zvolen československým prezidentem. Úřad zastával až do přijetí Mnichovské dohody dne 30. září 1938, kdy následně dne 5. října abdikoval a opustil zemi. Po obsazení Československa a vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava se aktivně zapojil do druhého zahraničního odboje za obnovu republiky v původních, tedy předmnichovských, hranicích. Po ukončení druhé světové války byl Beneš znovu potvrzen ve své prezidentské funkci. Stupňující se napětí v poválečné republice, stále vzrůstající vliv Sovětského svazu a snaha komunistů uchvátit mocenský monopol moci, vedla k vládní krizi. Ta vrcholila podáním demise demokratických ministrů vlády. Beneš po nátlaku Gottwalda dne 25. února 1948 demisi přijal. Beneš se komunistům naposledy vzepřel, když odmítl podepsat novou nedemokratickou ústavu státu. Krátce na to, dne 7. června abdikoval na úřad prezidenta podruhé. Dne 3. září zemřel v ústraní, ve své vile v Sezimově Ústí.

²³ „*Politické programy českého národního socialismu 1897-1948.*“ Ed. J. Harna. Historický ústav AV ČR. Praha 1998. s. 23.

²⁴ Revolučního národního shromáždění bylo sestaveno dle výsledků posledních voleb do říšské rady z roku 1911.

²⁵ Jiří Stříbrný se narodil 14. ledna 1880 v Rokycanech, již během studií na vyšší průmyslové škole se politicky angažoval. Účastnil se zakládajícího sjezdu České národně sociální strany v roce 1897, kde působil v její mládežnické organizaci a později jako redaktor Českého slova. V roce 1911 byl poslancem v říšské radě, během první světové války byl povolán na frontu, v dubnu 1917 byl propuštěn do zálohy. V červenci 1918 se stal členem Národního výboru. Dne 28. října byl jedním z „mužů 28. října“. Za první republiky byl poslancem

uznávaný politik, který byl schopen zajistit straně finance. Ze své pozice redaktora Českého slova ovlivňoval stranický tisk, hlavně však zastupoval Českou stranu socialistickou ve vládní organizaci Pětka.²⁶ V roce 1923 do České strany socialistické vstoupil Edvard Beneš a velmi rychle se vyšvihl na přední pozici. Zastiňoval i místopředsedu strany Jiřího Stříbrného, což vedlo k vyostřování konfliktů mezi oběma muži. Vládní krize z roku 1926 donutila socialistické strany odejít do opozice. V té době vrcholila vnitrostranická krize, která na mimořádném stranickém sjezdu vedla k vyloučení Jiřího Stříbrného ze strany a k posílení pozice Edvarda Beneše. Strana se tak ještě více semkla s politikou Hradu. Na sjezdu byl schválen i její nový název – Československá strana národně socialistická. V roce 1929 vstoupily obě socialistické strany zpět do vlády. V důsledku velké hospodářské krize se národní socialisté ještě více upnuli na sociální politiku. Po zvolení Edvarda Beneše místopředsdou strany a přílivu dalších členů (např. Jaroslav Stránský²⁷) bylo na pořadu

---

Národního shromáždění – postupně byl ministrem pošt, ministrem železnic a ministrem národní obrany. V letech 1920-1926 byl místopředsdou České strany socialistické, kterou zastupoval v hradní Pětce. V roce 1926 rezignoval na post ministra národní obrany kvůli úplatkářské aféře a později byl ze strany vyloučen i kvůli osobním sporům s Václavem J. Klofáčem a Edvardem Benešem. Po svém odchodu ze strany založil Stranu slovanských socialistů, která se později přejmenovala na Národní ligu. Do voleb v roce 1929 vstupovala tato strana společně s Národní obcí fašistickou, vedenou generálem Radolem Gajdou. Spojenectví s Národní obcí fašistickou však trvalo pouhý rok, Stříbrný se mezitím věnoval své redaktorské činnosti. Založil vydavatelskou společnost Tempo, která vydávala převážně bulvární deníky. Do voleb v roce 1935 vstoupila Národní liga společně se stranou Národního sjednocení, v jejímž čele stál národní demokrat Karel Kramář. Jiří Stříbrný se tak stal opět poslancem Národního shromáždění. Mandátu se vzdal po Kramářově smrti v roce 1938. Po Mnichovské dohodě velmi tvrdě vystupoval proti prezidentu Benešovi, avšak na tomto místě musím podotknout, že se později za Protektorátu nikdy nepodrobil nacistickému nátlaku, aby jej kritizoval veřejně. I přesto, že nacistický režim přímo nepodporoval, byl po válce postaven před lidový soud a odsouzen k doživotnímu žaláři. V roce 1955 umírá ve Valtické věznici.

²⁶ Pětka je název označující neústavní politický orgán koordinující činnost pěti hlavních českých státotvorných stran. Její vznik v roce 1921 byl reakcí na vládní krizi z roku 1920, kterou měla svými jednáními překlenout. Jejími členy byly vedoucí osobnosti československé politiky. Jednání Pětky se účastnily tyto strany: sociální demokracie (Rudolf Bechyně), národní demokraté (Alois Rašín), lidovci (Jan Šrámek), agráři (Antonín Švehla) a národní socialisté (Jiří Stříbrný).

²⁷ Jaroslav Stránský byl synem zakladatele Lidových novin a předního moravského politika Adolfa Stránského. Po studiích na právnické fakultě se stal novinářem. V roce 1925 založil Národní stranu práce, která se ovšem brzy sloučila s Československou stranou národně socialistickou. Tu pak zastupoval jako poslanec Národního shromáždění v letech 1929-1938. Po vypuknutí druhé světové války odešel do exilu, kde se stal ministrem exilové vlády, předsdou národně socialistické strany v exilu a také populárním komentátorem na vlnách československého vysílání BBC. Jako ministr spravedlnosti se podílel na přípravě poválečných retribučních dekretů. Od roku 1945 byl opět poslancem Národního shromáždění a ministrem nejprve spravedlnosti a poté

jednání o novém stranickém programu. Na jeho přípravě se výrazně podílel právě Edvard Beneš, od dosavadních programů se odlišoval obsahem, organizací i rozsahem. Politická linie strany se pomalu odkláněla od svých specifických hodnot, se kterými do politického života vstupovala. Tento „Benešův program“ stranu stále více přizpůsoboval loajální politice Hradu.²⁸ „*Program uznával přímý vztah mezi principy národním a sociálním, demokracii podmiňoval sociální spravedlností. Markantní byl posun k liberálním názorům. Kladl sice důraz na úlohu státu, ale odmítl, aby stát potlačoval svobodu individua. Svoboda však měla být podřízena pocitu odpovědnosti vůči společnosti.*“²⁹ Program se dále vyjadřoval k zahraniční politice státu, která se orientovala na Francii a geopolitické organizace (Malá dohoda, Společnost národů), dále zde byl popsán vztah strany k Německu. Jeho hospodářská a sociální část programu zůstala téměř beze změn, stranu k tomu nepřímo nutila právě probíhající hospodářská krize. Program z roku 1931 byl bezesporu vrcholem programové činnosti národně socialistického hnutí. Navíc utlumil vnitrostranické spory. Československá strana národně socialistická se stala výrazným faktorem v československé politice. Můžeme polemizovat nad tím, jestli by veřejnost její politickou linii více ocenila, kdyby nenadešla doba, kdy se lidé uchylovali k radikálním stanoviskům, ať už v otázkách národních či sociálních a naslouchali spíše populistickým projevům extrémních proudů.

Nástup fašistického režimu v Německu přinutil stranu reagovat na novou politickou situaci. Stejně jako sociální demokracie i národní socialisté plně podpořili Benešovu zahraniční politiku a stali se tak obhájci československé samostatnosti. Strana, z pochopitelných důvodů, podpořila kandidaturu Edvarda Beneše na úřad prezidenta republiky. V mezinárodním boji za garanci svobody Československa zastávala jeho postoje i v dramatickém roce 1938. Přijetí Mnichovské dohody znamenalo pro mnoho členů Československé národně socialistické strany velké zklamání i deziluzi. V upadajícím společenském prostředí druhé republiky byla coby „Benešova“ strana obviňována z podílu na „národní katastrofě“. V logice takového uvažování zcela ztratila politický vliv. Část členů navíc odmítla vstoupit do Strany národní jednoty a podílela se na vzniku opoziční Národní strany práce. Liberálně demokratický systém republiky se zhroutil. Prezident Beneš abdikoval a odletěl dne 5. října do Londýna. Československá strana národně socialistická ukončila

---

školství a lidové osvěty. Po únorových událostech roku 1948 byl nucen emigrovat. V politické činnosti pokračoval i ve svém druhém exilu. Zemřel v Londýně v roce 1973.

²⁸ Srov. „*Politické programy českého národního socialismu 1897-1948.*“ Ed. J. Harna. Historický ústav AV ČR. Praha 1998. s. 25-26. , Kocián, J.: „*Československá národně socialistická strana v letech 1945-1948.*“ Doplněk. Brno 2002. s. 23.

²⁹ Kocián, J.: „*Československá národně socialistická strana v letech 1945-1948.*“ Doplněk. Brno 2002. s. 23.

oficiálně svou činnost 22. listopadu 1938. Řada jejích vedoucích představitelů i řadových členů se zapojila do druhého odboje. Mnozí republiku opustili. Nastalo šest let trvající období nesvobody, které českému i slovenskému národu přineslo mnoho utrpení.

Formování domácího demokratického odboje

Český domácí odboj se začal formovat již brzy po Mnichovském diktátu. Impulsem pro něj se stala Benešova rezignace na úřad prezidenta. Beneš udržoval stálé kontakty s okruhem svých spolupracovníků, především z řad národních socialistů, i po svém odletu do Londýna. Uvědomoval si, že v případě války, bude pro dosažení politických cílů u spojenců nezbytné, podpořit československou zahraniční reprezentaci, silnou a akceschopnou domácí tajnou organizací, která by svému zahraničnímu partnerovi podávala důležité zpravodajské informace. Dále by organizovala sabotážní a diverzní akce. Domácí odboj se tedy zrodil již za druhé republiky a pohotově reagoval na změny vládní politiky i na represe okupační moci.

Benešovo volání po utvoření centrální odbojové instituce zesílilo po 15. březnu a po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava.

V návaznosti na tradici první republiky se v hradních kruzích počala utvářet první odbojová skupina Politické ústředí (PÚ), která byla úzce spjata s Benešovými spolupracovníky. Politické ústředí mělo v čele představitele prvorepublikové vládní koalice a některé bývalé poslance. Nejednotné vedení organizace se podařilo odstranit na přelomu července a srpna 1939, právě na základě Benešova vzkazu, ve kterém vyzýval domov ke společnému vedení.³⁰ Bylo to totiž právě Politické ústředí, které s Benešem udržovalo kurýrní spojení a nárokovalo si tak vedení celé domácí akce. S PÚ jsou spojena jména jako Přemysl Šámal – bývalý prezidentův kancléř, Ladislav Rašín, Vladimír Klecanda či Prokop Drtina, který na zasedání ústředí přizval jednu z klíčových postav domácího odboje a poválečného generálního tajemníka Československé národně socialistické strany Vladimíra Krajínu.

Druhým pilířem české domácí rezistence se stal okruh osob sdružených do organizace Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ). PVVZ navazoval na petiční akci "Věrní zůstaneme" z května 1938 v době první mobilizace. Ke garnituře „starého PVVZ“ se zdlouhavým procesem připojilo mnoho dalších skupin a složek.³¹ Personální základna Petičního výboru byla oproti PÚ i Obraně národa (ON) nesmírně početná a velmi dobře organizovaná. Organizace samotná měla již od počátku své existence dvě spolupracující vedení. Což se ukázalo jako velice prozíravé řešení ve chvíli velkých represivních zásahů stran gestapa do

---

³⁰ Beneš, E.: „*Vzkazy do vlasti*.“ Šolc, J. (ed.) Praha, 1996, s. 21-25

³¹ Jednalo se o osoby spíše levicového charakteru, které se shromažďovaly především okolo Dělnické akademie, Ženské národní rady, svobodných zednářů, odborů a křesťanské instituce YMCA (Young man Christian association)

všech odbojových sítí. PVVZ byl jmenovitě zastoupen Josefem Fischerem, Josefem Peškem, Karlem Bondym, Volfgangem Jankovcem či Vojtěchem Čížkem.³²

Přestože jak PÚ, tak ON svou činností zasahovaly i na Moravu, byl to právě PVVZ, který měl svou síť spolupracovníků nejčlenitější. „*Vedení PVVZ zvolilo k budování celočeské a celomoravské sítě dvojí přístup, aby podchytilo všechny potencionální spolupracovníky. Postupovalo jednak po linii vertikální – od centra přes kraje, oblasti, okresy až k místním buňkám, zadruhé po linii horizontální sdružovalo relativně samostatně působící profesní skupiny železničních a poštovních zaměstnanců, učitelů...*“³³ Vliv PVVZ na další postup domácího odboje značně vzrostl právě po zatýkání v zimě na přelomu let 1939 a 1940. Členové PÚ byli buď uvězněni, nebo donuceni k emigraci. Ve své původní činnosti pokračoval prakticky pouze Vladimír Krajina.

Třetím pilířem domácího odboje byla Obrana národa (ON). ON byla složena převážně z důstojníků a vojáků. Byla organizována jako „armáda v podzemí“ dle klasických struktur, typických pro armádu. Obrana národa byla nejradikálnější složkou českého odboje. Vojáci, kteří nemohli dostát své vojenské přísaze chránit republiku v době jejího ohrožení, cítili silnou mravní motivaci k boji proti okupantům. Vojenská složka odboje byla vnitřně nejlépe organizovaná, ovšem patřila k nejpronásledovanější z ilegálních sítí. S ON bylo spjato mnoho vážených jmen – gen. Josef Bílý, gen. Hugo Vojta, gen. Sergej Ingr a v neposlední řadě i pozdější protektorátní předseda vlády gen. Alois Eliáš. Úkolem vojenské složky odboje měla být příprava ozbrojeného povstání proti okupantům a dočasné zajištění správy na znovu dobytém území.

V době prvních zatýkání ve všech odbojových sítích, v zimě na přelomu let 1939 a 1940, se začaly objevovat první snahy o sloučení PÚ, ON i PVVZ do jednotné organizace ÚVOD (Ústřední vedení odboje domácího).³⁴ Jednání o sjednocení však nebyla jednoduchá. „*Přestože měly schůzky zpočátku spíše sondážní charakter, záhy se začaly projevovat tendence příznačné i v předchozím vývoji. Každá ze zúčastněných stran se snažila získat prioritu a vůdčí postavení ve sjednocovacím procesu, který všichni považovali ze nezbytný, a navíc se také jednalo o politické a programové vedení české rezistence.*“³⁵ Než ovšem došlo k odstranění rozdílných stanovisek a ke společné dohodě, byla většina vedoucích

---

32 PVVZ dále patřili – František Andršt, Rudolf Mareš, Jaroslav Valenta, Anna Pollertová, Milada Horáková, Josef Friedl aj.

33 Gebhart, J. a Kuklík, J.: „*Velké dějiny zemí Koruny české.*“ Svazek XVa. Praha. 2006. s. 270

34 Dle prvních představ měl být k ÚVODu vytvořen zahraniční partner, tzv. ÚVOZ – Ústřední vedení odboje zahraničního. K tomu nakonec nedošlo.

35 Gebhart, J. a Kuklík, J.: „*Velké dějiny zemí Koruny české.*“ Svazek XVa. Praha. 2006. s. 357.

jednatelů zatčena, nebo donucena k emigraci. Další jednání se proto opozdila a probíhala za zcela jiných podmínek. „Na jaře 1940 se opět dostala na pořad dne otázka sjednocení odboje...Z řad vojáků převzal vedoucí roli pplk. Josef Balabán...Nastupující mladší garnitura důstojníků nebyla natolik zatížena schématickým vojenským pohledem a prokázala mnohem větší pochopení pro skutečné potřeby a možnosti ilegální činnosti a zejména pro snahu lépe ji konspiračně zajistit. Také reagovala pružněji na politické a programové otázky, což se projevilo ve sbližování s „odboráři“ (= PVVZ), kteří se snažili celému odbojovému hnutí vtisknout radikálnější a důsledně demokratickou linii.³⁶ Teprve koncem dubna začala bližší jednání i s PÚ. Jejich úspěch byl korunován vznikem společného koordinačního odbojového centra ÚVODu. „ÚVOD – Ústřední vedení odboje domácího – působil jako koordinační výbor tří organizací. Společný orgán – plénum – rozhodoval o společném postupu především v politických programových záležitostech. Jinak zůstávaly všechny tři složky zejména z hlediska organizačního samostatné.³⁷

---

³⁶ Gebhart, J. a Kuklík, J.: „Velké dějiny zemí Koruny české.“ Svazek XVa. Praha. 2006. s. 358.

³⁷ Gebhart, J. a Kuklík, J.: „Velké dějiny zemí Koruny české.“ Svazek XVa. Praha. 2006 s. 359.

V národním odboji

Členové národně socialistické strany se aktivně podíleli na činnosti Politického ústředí, Rady tří i České národní rady (např. Otakar Machotka). V letech 1943-1944 se začala formovat z iniciativy poslankyně Františky (Fráni) Zemínové ilegální národně socialistická organizace, která usilovala o navázání pravidelných kontaktů s bývalými členy předválečné strany. „V letech 1939-1945 bylo nacisty popraveno a umučeno na 2400 příslušníků národně socialistické strany, několik tisíc jich bylo uvězněno v koncentračních táborech. Častým důvodem k zatčení byla sama příslušnost ke straně, gestapem nazývané „Benesch-Partei“. Mezi popravenými a umučenými byla řada předních i řadových pracovníků strany, učitelů, legionářů a sokolských pracovníků – z nejznámějších pak pražský primátor Otakar Klapka a senátorka Františka Plamínková. Zatčení a věznění téměř po celou dobu okupace byli například budoucí poválečný předseda strany Petr Zenkl, předválečný generální tajemník strany Karel Moudrý, Milada Horáková aj.“³⁸

S velkou osobní oddaností ideálům první Československé republiky a jejímu prezidentu Edvardu Benešovi se bývalí funkcionáři národně socialistické strany zapojili i do zahraničního odboje. Zahraniční odboj, reprezentovaný osobou právě prezidenta Beneše a později pak exilovou československou vládou si vytyčil několik cílů, za které bylo třeba bojovat na poli mezinárodní politiky. Exilová reprezentace dlouho čekala na své oficiální uznání od spojenců a plně se ho dočkala až po dobytí Francie. Velká Británie, osamocena v boji proti německé Třetí říši, uznala v červenci 1940 československou exilovou vládu. Politická linie exilového centra vedla k odůznání Mnichovské dohody a tedy k obnovení Československé republiky v předmnichovských hranicích. Boj za právní kontinuitu s první Československou republikou a za osvobození Protektorátu od německého útlaču se setkával s řadou menších i větších politických úspěchů. Prezident Beneš, který si odůznání Mnichova vzal jako velký osobní cíl, se v Londýně obklopil schopnými spolupracovníky. Ti vykonávali jeho politickou linii i ve chvílích, kdy byl Beneš na zahraničních cestách, či zdravotně indisponován. Zásadního úspěchu docílila zahraniční diplomacie až po úspěšném atentátu na Reinharda Heydricha (dne 27. května 1942). Protektorát, likvidací vysoce postaveného německého důstojníka, dal najevo svůj nesouhlas s nacistickou okupací. Mezinárodní ohlas, který tato akce vyvolala, i neskutečný počet obětí nacistického teroru, exilová vláda plně zužitkovala. Velká Británie v srpnu 1942 odvolala svůj podpis pod Mnichovskou dohodou.

---

³⁸ Kocián, J.: „Československá národně socialistická strana v letech 1945-1948.“ Doplněk. Brno 2002. s. 27.

Francie tak učinila v září 1942 (oficiálně v srpnu 1944), Itálie pak v září 1944.³⁹ Další kroky zahraničního exilu byly diktovány vývojem války. Po vstupu Sovětského svazu do války (1941) a později po porážce Němců u Stalingradu (1943), začalo být Benešovi i exilovému vedení jasné, že je zcela nezbytné mít dobré politické vztahy i se svým vzdálenějším východním sousedem. V prosinci roku 1943 byla podepsána smlouva o „Československo – sovětském přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci“ (12.12.1943). Zavazovala smluvní strany ke spolupráci ve vedení války proti Německu a zaručovala hospodářskou pomoc po válce.⁴⁰ Smlouva měla dále garantovat, že Sovětský svaz nebude zasahovat do politiky států, které osvobodí Rudá armáda.⁴¹ Poválečný vývoj jasně ukázal, jaký je rozdíl mezi tím uzavřít smlouvu a dodržovat ji.

Mezi Benešovy přímé spolupracovníky z Československé národně socialistické strany patřil zejména Hubert Ripka⁴², který působil jako státní tajemník, posléze jako státní ministr na ministerstvu zahraničí. Byl ředitelem československého vysílání BBC. Hubert Ripka byl jedním z nejschopnějších československých politiků. V roce 1945 byl pověřen likvidací exilového státního aparátu v Londýně, proto se nezúčastnil moskevských jednání s československými komunisty o podobě nového vládního programu. Nutno přiznat, že osobnost jeho formátu londýnské reprezentaci na mnohdy vášnivých jednáních s komunisty chyběla.

K dalším „Benešovým lidem“ patřil státní ministr a později ministr spravedlnosti a spolutvůrce retribučního dekretu Jaroslav Stránský. Stránský, stejně jako ministr zahraničí Jan Masaryk promlouval k národu na vlnách československého vysílání BBC. Jako předseda

---

³⁹ V roce 1973 byla se SRN uzavřena smlouva, která řešila otázku Mnichovské dohody tzv. nulitou – dohoda ztratila svou platnost.

⁴⁰ Velká Británie dlouho nechtěla dát Benešovi souhlas k odletu do Moskvy. Důvodem zřejmě bylo uzavření britsko – sovětské smlouvy již v roce 1942, kde se obě strany zavázaly, že nebudou uzavírat další bilaterální smlouvy. Přesto Benešovu jednání nemohla zabránit, i proto, že Beneš odjel v červnu 1943 do USA, kde své další politické kroky ohledně spolupráce se Sovětským svazem „konzultoval“ s prezidentem Rooseveltem. Dle Benešových vzpomínek se oba státníci dohodli na nutnosti budování dobrých vztahů se SSSR. Bohužel zápis z jednání prezident Roosevelt nepořídil a k těmto jednáním se veřejně nevyjádřil.

⁴¹ S vývojem situace na frontě byla více reálná představa, že ČSR bude z větší části osvobozena Rudou armádou.

⁴² Hubert Ripka se narodil dne 26. července 1895 v Kobřicích u Vyškova. Vystudoval historii a filozofii na pražské Univerzitě Karlově. Pracoval v archivu ministerstva národní obrany a později jako novinář v Lidových novinách. V roce 1935 vstoupil do Československé národně-socialistické strany. Po Mnichovské dohodě se aktivně účastnil zahraničního odboje, nejprve ve Francii poté i ve Velké Británii. Po válce se stal ministrem zahraničního obchodu. Jako jeho straničtí kolegové podal dne 20. února demisi. Po vládním převratu emigroval. V emigraci se zapojil do krajanských a exilových organizací. Zemřel v Londýně v roce 1958.

národně socialistické strany v exilu se v březnu 1945 účastnil moskevských jednání, na nichž byly přijaty zásady budování poválečného lidově demokratického státu. Méně významní, ovšem nikoli zanedbatelní byli i členové Státní rady. Patřili mezi ně Josef David, Julius Firt, František Uhlíř (místopředseda SR), Prokop Maxa (první volený předseda SR) a Vladimír Klecanda. Se Státní radou je spojeno jméno další významné osobnosti exilového státního zřízení – Prokopa Drtiny⁴³. Z titulu prezidentova politického referenta byl Benešem jmenován jeho osobním zpravodajem ve Státní radě. Drtina se více politicky angažoval až v roce 1944. Později se zúčastnil i moskevských debat za národně socialistickou reprezentaci. Do širšího povědomí však Prokop Drtina vstoupil jako Pavel Svatý se svými populárními projevy k domovu v československém vysílání BBC.

V průběhu války se v obou odbojových centrech, domácím i zahraničním, začaly rýsovat představy o politickém uspořádání osvobozené Československé republiky. V mnohém se zcela odlišovaly i s ohledem na to, v jakých podmínkách vznikaly. Nutno ovšem podotknout, že nové poválečné uspořádání doslova „přivezlo“ pouze exilové centrum. Ačkoli represe spojené s atentátem na Heydricha nedovolovaly domácímu odboji tak plnohodnotnou odbojovou činnost jako v prvních letech války, neznamenal to, že zcela ustala. Stále existoval obdivuhodný počet osob, které dobrovolně prováděly ilegální činnost. Regenerační schopnosti českého domácího odboje, komunistického i národně-demokratického proudu, byly více než pozoruhodné. Domácí odbojová organizace přijala v roce 1940 opatření k tomu, aby nebyla již jen koordinačním ústředím českých projevů nesouhlasu s Protektorátem, ale aby se stala jakýmsi politickým partnerem nově uznané exilové vlády. Začala pracovat na společném politickém programu, kterým by se dále řídil celý domácí odboj a který by nastiňoval nové poměry v osvobozené Československé republice. Formulování programu se ujali členové PVVZ. Jmenovitě Dr. Josef Fisher, Karel Bondy, Josef Friedl, Josef Pešek, František Andršt a v neposlední řadě spisovatel K. J. Beneš, který program stylisticky upravil.

---

⁴³ Prokop Drtina se narodil dne 13. dubna 1900 v Praze. Vystudoval právnickou fakultu Univerzity Karlovy, poté nastoupil na praxi do právnické firmy. Od roku 1928 byl předsedou národně socialistické strany. Od roku 1929 pracoval v kanceláři prezidenta republiky a později se stal tajemníkem prezidenta Beneše. Za okupace se stal členem odbojové organizace Politické ústředí, po první vlně zatýkání byl Drtina v ohrožení a přešel do exilu. Během války působil jako referent a politický spolupracovník prezidenta Beneše. Po válce se stal ministrem spravedlnosti a patřil mezi hlavní kritiky komunistických praktik, proti kterým aktivně vystupoval. Po prezidentově přijetí demise demokratických ministrů ze dne 28. února pokusil o sebevraždu skokem z okna. S těžkými zraněními pád přežil. V roce 1953 byl ve vykonstruovaném procesu odsouzen na 15 let vězení. V roce 1960 byl amnestován a později v roce 1969 plně rehabilitován. Zemřel dne 16. října 1980 v Praze.

Od léta 1940 až do února roku 1941 probíhala společná jednání v plénu ÚVOD o znění programu. A mnohdy nebyla plná konsenzu. PVVZ byl velmi radikální ve svých požadavcích – odmítal staré stranictví a elity, dále byl radikální v otázce československých Němců i v otázkách rovnoprávnosti Slováků. I vojenská složka odboje zásadně odmítala návrat předmnichovského stranictví. Morální lesk v jejích očích úplně neměl ani prezident Beneš. V opozici tak stálo PÚ, které si nepřálo úplné zavržení starého politického systému. Navíc se obávalo, aby případná osvobozenecká akce, k jejíž přípravě vyzýval zahraniční exil, neskončila vojenskou diktaturou ON. Vojáci takové stanovisko kategoricky odmítali.

V důsledku násilné germanizace Protektorátu, stále vyššího počtu zatčených odbojářů, ale i vzhledem k alarmujícím zprávám o dalších německých úspěších na frontě, se zprvu poměrně umírněný český odboj zradikalizoval i v otázce možného odsunu Němců z území poválečné Československé republiky. Reagoval tak nejen na poradu vedoucích funkcionářů okupační správy s K. H. Frankem⁴⁴, ale i na návrh prezidenta Beneše povolit vstup německým sociálním-demokratům do Státní rady v Londýně. „*Sílící intenzita antiněmeckého nacionalismu postupně stírala rozdíly v chápání pojmu Němec, německý a nacistický v očích převážné části české protektorátní společnosti...v logice takového uvažování se rozšiřoval prostor pro uplatňování principu kolektivní viny.*“⁴⁵ Pro představitele domácího odboje znamenalo další soužití s Němci problém. Poukazovali na možnost dalších německých separačních tendencí. Nejen z těchto důvodů doporučovali, aby došlo k jejich transferu. Budoucnost československých Němců byla velmi ožehavou a neuzavřenou otázkou, u které stále existoval prostor pro její radikální řešení. To nakonec v jednáních zvítězilo. Vzhledem k tomu, že zpravodajská činnost domácího odboje byla pro Beneše neocenitelná v jeho boji o mezinárodní garance obnovení ČSR, nemohl toto stanovisko ignorovat. Proto otázku schválení transferu Němců mocnostmi předložil i na mezinárodních konferencích o poválečném uspořádání Evropy.

Jednání v ÚVODu narážela na další problém. PÚ nesouhlasilo s radikálními stanovisky ke starému politickému stranictví, tak jak byla koncipována ve vznikajícím programovém konceptu. Představitelé PÚ, včetně Krajiny, si nepřáli přílišný odklon od ústavy z roku 1920, i když si uvědomovali, že jisté reformy budou nutné ve většině sfér osvobozeného státu. Organizací ÚVOD v této době otrásla i řada dalších problémů. Docent

---

⁴⁴ K. H. Frank odjel na poradu k Hitlerovi v říjnu 1940, po svém návratu měl připravit plán o poněmčení českého území. První poněmčení mělo přijít s arizací a germanizací českého hospodářství a průmyslových podniků. Mnohem propracovanější plán o germanizaci nejen českého území, ale i obyvatelstva sebou do Protektorátu přivezl až zastupující říšský protektor Reinhart Heydrich.

⁴⁵ Gebhart, J. a Kuklík, J.: „*Velké dějiny zemí Koruny české.*“ Svazek XVa. Praha. 2006. s. 404.

Krajina, který „vlastnil“ monopol odbojového zpravodajství, byl nařčen z třídění zpráv. Krajina, jako člověk, který prokázal obdivuhodnou schopnost konspirace, pochopil, že příliš dlouhé zpravodajské relace mohou být zachyceny speciálními zaměřovacími vozy gestapa. Navíc všechny od spojek odevzdané zprávy do rukou Krajiny sice mohly mít informační hodnotu pro Beneše, ale již nikoli pro spojence. Pokud český odboj pracoval jako součást evropského protinacistického odboje je jasné, že byly primárně odesílány depeše cenné právě pro spojence.⁴⁶ Navíc i přes ustavení zastřešujícího orgánu ÚVOD si všechny jeho tři hlavní složky nárokovaly privilegované postavení ve vedení celé domácí akce. V průběhu ledna 1941 se přece jen podařilo dočasné rozpory překonat i díky skutečnosti, že se jasně rýsovala finální verze odbojového politického programu. Během února byla vypracována jeho závěrečná redakce. Po dalších jednáních, v březnu téhož roku, byl program s názvem – „Za svobodu! Do nové Československé republiky“ – plénem ÚVOD přijat.

Program „Za svobodu!“ se dotýkal všech důležitých otázek poválečné obnovy republiky. Postupně řešil otázku správy země po jejím osvobození, její politický systém i jeho reformy. Vyjadřoval se k problému s Němci. Nastiňoval určitý posun ve smýšlení, co se týče čechoslovakismu, tedy i v otázce rovnosti Čechů a Slováků. Další část byla věnována hospodářské a sociální sféře. Byly podány návrhy reforem v průmyslu, dopravě, zemědělství, ale i třeba zdravotnictví. Program neopomněl ani sféru kulturní. Na více než 100 stranách, tištěných v osmerkovém formátu, se zrodil na svou dobu velmi pozoruhodný, v mnoha směrech inspirativní dokument.⁴⁷ Náklad činil až 3000 výtisků. Bohužel celé znění programu se ke všem odbojovým složkám napříč Protektorátem nedostalo. Jeho zkrácená verze nesoucí název „Za svobodné Československo v osvobozené Evropě.“ se však do širšího odbojového povědomí dostala. Sám spisovatel K.J. Beneš v předmluvě k poválečnému vydání programu vysvětluje, proč byla jednotná odbojová politická linie tak nutná: *„Lidé, kteří šli obětavě a bez váhání do nerovného boje s gigantickou policejní mocí německé říše, hotovi nešetřit ani vlastního života, ani života svých rodin, chtěli něco víc: chtěli vědět, jak bude vypadat ten*

---

⁴⁶ Více viz.: Šolc, J.: „Smrt přála statečným – Osudy doc. Vladimíra Krajiny a jeho spolupracovníků v českém domácím odboji za druhé světové války.“ Praha. 1995., Krajina, V.: „Vysoká hra.“ Praha. 1994.

⁴⁷ Originál programu Za svobodu. Do nové Československé republiky se bohužel nedochoval. Jeho znění známe z jeho 2. vydání v roce 1945, jehož text stylisticky upravil válku přeživší spisovatel K. J. Beneš. Existuje tu sice malá možnost poválečných korektur, přesto i toto poválečné vydání působí, skrze osobnost svého autora, velmi autenticky.

budoucí svět, konkrétně ta budoucí republika, za jejíž příští byli ochotni bojovat a v boji i padnout.“⁴⁸ Program udělal z odbojového hnutí, hnutí politické.

Na poválečné uspořádání bylo z exilového centra pohlíženo odlišně. Jeho představy o něm byly ovlivněny vývojem války, tedy i vzestupujícím vlivem Sovětského svazu. Po vyhrané bitvě o Stalingrad bylo jasné, že Sovětský svaz bude silným mezinárodně-politickým faktorem, který bude třeba respektovat. Londýnské centrum se proto snažilo o jistou spolupráci s komunistickým centrem v Moskvě, které získávalo se sovětskými úspěchy na frontě na prestiži. Komunisté však na Benešovy výzvy, aby se podíleli na činnosti exilové vlády v Londýně, reagovali zcela negativně. Obě centra však zůstala v neutrálním diplomatickém kontaktu. Představy o poválečné republice a jejím stranickém uspořádání měl i prezident Beneš. Beneš měl vizi třech politických stran – strana levicová, která by sdružovala sociální demokraty, národní socialisty a komunisty, strana středová, zastoupená lidovci a konečně strana pravicová, reprezentovaná především agrárníky. Blok tří stran by byl schopen tlumit revoluční myšlenky československých komunistů a zároveň by eliminoval i krajní pravici. Tato představa se ukázala být nereálnou ve chvíli, kdy se komunisté (ovšem nikoli bez souhlasu ostatních politických stran) zasadili o zrušení největší československé pravicové strany – strany agrární. V duchu likvidování pozůstatků po potupném Mnichově byly zakázány postupně Národní demokracie, Živnostenská strana a právě strana agrární. Důvodem zákazu bylo jejich spojení s politikou vedoucí k Mnichovu i s nedemokratickým systémem druhé republiky. Zrušení pravicových stran bylo ostatními demokratickými stranami přijato bez námitek, v bláhové představě, že voliči bývalých pravicových stran budou volit buď národní socialisty, nebo sociální demokracii, nikoli však Komunistickou stranu. Objektivně je třeba přiznat, že s tímto kalkulem počítali hlavně národní socialisté s ohledem na to, jaké sociální vrstvy strana před válkou oslovovala. Poválečný vývoj ukázal, jak mylný tento kalkul byl. Další problém s uskutečněním Benešovy představy o poválečném stranictví byl se samotnými komunisty. „...Beneš souhlasil s komunistickým naléháním na vytvoření Národní fronty, která by zahrnovala všechny politické strany a jejíž jádro by tvořil blok komunistů, sociálních demokratů a národních socialistů. Gottwald a spol. chtěli, aby mezi stranami, které se zapojí, byli i agrárníci, ačkoli později změnili názor a rozhodli se pro zákaz této strany. Nechtěli ani mluvit o bloku tří socialistických stran jako o „levicovém bloku“. Ve vzájemném úsilí o rozšíření svého vlivu dávali přednost označení Národní blok pracujícího lidu měst a venkova...Když však Beneš, jež se snažil předejít zmnožení politických

---

⁴⁸ „Za svobodu! Do nové Československé republiky.“ II. vydání. Knihnice Nová svoboda. Nákladem Dělnické akademie v Praze. 1966. s. 14 – 15.

*stran, které mořilo předválečné Československo, a dával přednost systému tří stran (levicové, pravicové a centristické), navrhl, aby komunisté, sociální demokraté a národní socialisté provedli fúzi a vytvořili jednotnou socialistickou stranu, dychtivost komunistů po jednotě náhle ochladla.*⁴⁹ Diplomatická jednání s komunisty opakovaně narážela na problém rozdílných požadavků i cílů. Křehký konsensus, který mezi oběma centry zavládl po moskevských jednáních na sklonku války, byl do jisté míry prvním z dlouhé řady ústupků, vedoucích ke komunistické nadvládě.

Benešova cesta na jednání se Stalinem a československými komunisty do Moskvy v roce 1943 byla pro národní socialisty spouštěcím mechanismem k tomu, aby se opět stranicky angažovali i v exilu. Do té doby byli Benešovými spolupracovníky. Na přelomu let 1943-1944 probíhaly první diskuze o možnosti obnovení strany po válce. Benešův plán třech politických stran národní socialisty neuspokojoval, přičila se jim představa pouhého rozmělnění do politického bloku, odporovala totiž mocenským ambicím strany. Na počátku roku 1944 se zformovala národně socialistická politická skupina, která sdružovala jak členy vlády, tak členy Státní rady.⁵⁰ Podobné politické platformy sestavili i sociální demokraté a část komunistů, žijících na území Velké Británie. Novinkou ovšem bylo ustavení těchto skupin do Národního bloku pracujícího lidu měst a venkova (také zvaný Socialistický blok) v Londýně. Ustavením tohoto bloku se komunisté pokusili prosadit svůj vliv na Státní radu i na politiku československé exilové vlády. V Socialistickém bloku postupně probíhala jednání o komunisty předloženém návrhu vzniku národních výborů - nových správních celků země. Dále se zde řešily problémy německé menšiny žijící na československém území i vztah Čechů a Slováků. Státní rada přijala na základě ujednání Bloku dekrety, vztahující se k ekonomické a hospodářské oblasti státu. Nutno podotknout, že často přesně dle představ komunistické strany. Bylo to právě vytvoření Socialistického bloku, které dalo podnět k pozdějšímu vzniku systému Národní fronty.

Od ledna do března 1945 probíhala v Londýně setkání prezidenta republiky s představiteli jednotlivých politických směrů. Na těchto setkáních bylo debatováno o budoucí poválečné vládě i o jejím programu, jehož finální verze ještě nebyla komunisty schválena. Pro poválečný vývoj osvobozené republiky byla nejdůležitější jednání na sklonku března 1945 v Moskvě. Na těchto jednáních se obě zahraniční exilová centra měla dohodnout a přijmout nový programový koncept pro poválečnou Československou republiku, přestože na jednání

---

⁴⁹ Tábořský, E.: „*Prezident Beneš mezi Východem a Západem.*“ Praha. 1993. s.200.

⁵⁰ Členy byli jmenovitě Jaroslav Stránský, Hubert Ripka, Prokop Maxa, František Uhlíř, Josef David, Vladimír Klecanda a Julius Firt.

do Moskvy přijeli jak sociální demokraté, tak národní socialisté s návrhem programu, byl po bouřlivých jednáních přijat program z velké části koncipovaný Komunistickou stranou. Po moskevských jednáních, byl později slavnostně vyhlášen v prvním osvobozeném československém městě, v Košicích. Tzv. Košický vládní program, vyhlášený 5. dubna 1945, se skládal ze 16 bodů, které nastiňovaly politickou, hospodářskou, sociální a kulturní obnovu Československé republiky. Po předešlých jednáních mezi komunisty a Benešem byla v programu schválena zásadní stranická systémová změna. Program zredukoval počet povolených politických stran a ustavoval jejich fungování na bázi společné Národní fronty. Systém Národní fronty sdružoval 6 legálně povolených politických stran. Umožňoval kandidovat do voleb pouze stranám sdruženým v této organizaci. Poválečná legitimita k působení v ní byla odvozována od postupu strany za války. Členy Národní fronty byly čtyři české politické strany – sociální demokracie, národní socialisté, lidovci, komunisté a dvě slovenské politické strany – slovenští demokraté a komunisté. Systém Národní fronty platil jak pro vládu, tak pro parlament, což v praxi znamenalo, že se v jejím rámci odehrával veškerý politický život země a to bez prvku jakékoli legálně povolené opozice. Prozatimní Národní shromáždění mělo za úkol potvrdit ve funkci prezidenta republiky. Do té doby, než proběhnou nové svobodné volby do Ústavodárného shromáždění, jehož úkolem bude vypracovat novou ústavu republiky. Země měla být spravována pomocí dekretů prezidenta republiky vzniklých na návrhy vlády a stvrzených jeho podpisem. S ohledem na fakt, že československé území bude z velké části osvobozeno Sovětským svazem, vláda se zavazuje jej v bojích podporovat a vzdávajíc hold jeho vojenskému umění a sebeobětavosti bude poválečná organizace, výzbroj a výcvik nové československé armády stejné jako u Rudé armády. Dále bude prohlubován její lidový ráz a jednou provždy bude skoncováno s její tzv. „nepolitičností“. Za tímto účelem bude zřízena funkce „osvětového důstojníka“, který bude dohlížet na výchovu a osvětu armády. Dále se počítá s očistou důstojnického sboru od zrádců, kolaborantů a protilidových živlů. Třetím bodem byla nastolena poválečná linie zahraniční politiky, která se i na základě Československo-sovětské smlouvy z 12. prosince 1943, měla orientovat hlavně na Sovětský svaz a další slovanské státy. Bude usilováno především o napravení vztahů s Polskem, Jugoslávií a Bulharskem. Druhou linií zahraniční politiky bude pokračování v přátelských vztazích s demokratickými západními mocnostmi – Velkou Británií, Spojenými státy i Francií. Zřejmě nejvíce sporný bod, o který byly vedeny nejurputnější debaty, a který nechtěli členové londýnského exilového centra schválit, byla otázka nové národní správy země. Komunistická strana požadovala vznik tzv. národních výborů – ty by v sobě pojily dosud dvě samostatné linie národní správy – veřejnou správu a

politickou samosprávu. Program se vyslovoval i k otázce Slovenska. Uznával, že Slováci jsou nacionálně svébytný národ. Politického partnera bude vláda spatřovat ve Slovenské národní radě.⁵¹ Další bod programu se vyjadřoval k otázce Zakarpatské Ukrajiny, o jejímž osudu mělo rozhodnout její obyvatelstvo.⁵² Pátý bod řešil otázku o poválečném potrestání Němců a Maďarů a jejich odsun z republiky. Občané německé a maďarské národnosti, kteří se na území republiky přistěhovali po 30. září 1938, měli být zbaveni státního občanství i majetku. Dále měli být potrestáni všichni zrádci, kolaboranti a utlačovatelé československého lidu. Pro jejich spravedlivé souzení budou zřízeny mimořádné lidové soudy. Podkladem pro toto právní jednání se stal dekret prezidenta republiky o potrestání válečných zločinců.⁵³ Jejich majetek bude zabaven ve prospěch státu a dán pod dočasnou národní správu. Obnova národního hospodářství bude dosažena pomocí znárodnění. Ostatní body se týkaly sociálních otázek,

---

⁵¹ Slovenská národní rada vznikla během československých a slovenských dějin několikrát jako nejvyšší orgán národně osvobozenického boje slovenského národa za samostatnost. Vznikla během revoluce 1848, dále po první světové válce, kdy se rozhodla tzv. Martinskou deklarací pro soužití Slováků s Čechy v nově vzniklém samostatném státě. Za války byla ustavena v září 1943 jako orgán boje proti fašismu. Po roce 1945 se stala defakto slovenským parlamentem. Jejím členem byl např. Gustav Husák, pozdější československý prezident a slovenští komunisté, kteří plně podporovali nacionální požadavky slovenského národa. SNR podporoval i Gottwald. Dá se říci, že v dané době bylo jisté zrovnoprávnění Čechů se Slováky politickým triumfem. Jistá slovenská samostatnost však neměla trvat dlouho. V průběhu let byla okleštěna třemi pražskými dohodami.

⁵² O přiřazení Podkarpatské Rusi k ČSR, či k Sovětskému svazu měl sice rozhodnout rusínský lid, ale nestalo se tak demokratickou cestou. Území bylo SSSR odstoupeno jako výměna za jeho podporu ČSR v konfliktu s Polskem o hranice na Těšínsku. Ovšem o přiřazení Podkarpatské Rusi k Sovětskému svazu bylo rozhodnuto ve chvíli, kdy začalo osvobozování bývalého československého území. Eduard Táborský píše: „*Nejhorší zradou, které se Stalin dopustil na Benešově důvěře, však byl zábor Podkarpatské Rusi Sověty v letech 1944-1945, a zejména hanebný způsob, jakým byl proveden...Beneš trval v souladu se svou tezí o právní kontinuitě na tom, že Podkarpatská Rus nikdy právně nepřestala být součástí Československa...Během Benešovy návštěvy Sovětského svazu v roce 1943 se neobjevily žádné známky toho, že by si Sověti mohli dělat nároky na Podkarpatskou Rus.*“ Táborský, E.: „*Prezident Beneš mezi Západem a Východem.*“ Praha. 1993. s. 209-213.

⁵³ Před lidový tribunál budou dále postaveni všichni členové vlád po r. 1938. I bývalý státní prezident Hácha. Novináři, kteří podporovali nacistický režim, stejně tak i funkcionáři fašistických organizací Vlajka či Kuratoria pro výchovu mládeže. Na Slovensku se dekret vztahoval na všechny členy Hlinkovy gardy a na osoby, které se postavily proti Slovenskému národnímu povstání. Před soud budou dále postaveni všichni bankéři, průmysloví magnáti, zemědělci i obchodníci, kteří podporovali nacistický režim. Dále budou zrušeny všechny fašistické organizace zřízené na území Protektorátu a politické strany, které se zkompromitovaly s nacistickým režimem. Zákaz se týkal strany agrární, živnostenské, strany Národního sjednocení v Čechách. Na Slovensku pak Hlinkovy ľudové strany.

poválečného školství a kultury.⁵⁴ Po přijetí programu bylo dohodnuto personální složení poválečné vlády.⁵⁵

Na jednání do Košic, se po velmi obtížné cestě přes frontu, dostavil i zástupce českého domácího odboje – prof. Josef Grňa. K diskuzím o programu připuštěn nebyl. Moskevští komunisté, ale ani londýnský exil nepovažovali za nutné navazovat na politický odkaz svých domácích spolupracovníků. Poválečný transfer Němců byl jediný požadavek domácího odboje, který byl v rámci Košického vládního programu respektován, a to navzdory tomu, že se zkrácená verze programu „Za svobodu!“ do Londýna dostala. Na domácí odboj se jako na politického partnera zapomnělo. Nepřikládala se mu důležitost. Jeho zástupcům nebylo ani symbolicky nabídnuto nějaké místo ve vládě. Důvodů, tohoto poněkud morálně zvráceného jednání, mohlo být několik. Rozhodujícím faktorem zřejmě bylo, že požadavky domácího odboje se v řadě otázek diametrálně odlišovaly od exilových představ. Jednalo se třeba o snahu zabránit návratu starých stranických elit, které byly spojeny s Mnichovem a druhou republikou. Navíc odbojový program „Za svobodu!“ byl v mnoha směrech radikálnější. Na druhou stranu to však byl ucelený a na svou dobu demokratický koncept správy země.

Otázkou nadále zůstává, proč ani jedna z reprezentací československých demokratických stran nepředložila v Moskvě své programové návrhy? I zde se musí objektivně přiznat, že by otázka spíše měla znít – proč svůj programový koncept nepředložili právě národní socialisté? Reprezentace sociálních demokratů nebyla jednotná od počátku své existence. Skládala se ze tří skupin, které měly mezi sebou vnitřní rozpory, proto nebyla schopna vystupovat jednotně. Lidovci se zajímali spíše o rozdělování míst ve vládě, programový koncept se ani „nenamáhal“ vytvořit. Avšak národní socialisté v exilu vystupovali jednotně. Disciplinovaně plnili politiku prezidenta Beneše, i proto měli ambice stát se vedoucí stranou celého socialistického bloku. Prezident Beneš na členy národně socialistické delegace ještě před jejich odjezdem apeloval, aby se zasadili o vznik páté (zemědělské) strany, která by vyhovovala elektorátu bývalých pravicových stran. Pozdější souhlas s existencí omezeného počtu stran byl veden kalkulem jistého volebního profitu na

---

⁵⁴ Celé znění Košického vládního programu viz. http://www.svedomi.cz/dokdoby/1945_kosvlp.htm, 20.7.2009.

⁵⁵ Předsedou se stal československý vyslanec v Sovětském svazu – Zdeněk Fierlinger. Vládu pak tvořili: Václav Nosek (KSČ), Ludvík Svoboda, Jan Masaryk (oba bezpartajní), Hubert Ripka (ČSNS), Václav Kopecký (KSČ), mnsg. Jan Šrámek (ČSSL), Prokop Drtina (ČSNS), Zdeněk Nejedlý (KSČ), Bohumil Laušman (ČSSDS) a Július Ďuriš (KSČ), Petr Zenkl (ČSNS)

účet stran zakázaných. Přijetí Košického vládního programu naznačovalo, že demokratické strany se dostávají vůči tlakům komunistů do defenzivy.

Národní socialismus a lidově demokratické zřízení

Dne 11. května 1945 Československá strana národně socialistická oficiálně obnovila svou poválečnou činnost. Stalo se tak na základě setkání exilové reprezentace s domácím Revolučním výkonným výborem strany, v jehož čele stále Fráňa Zemínová.⁵⁶ Exilová reprezentace se již na jednání v Košicích shodla, že na post předsedy strany bude navržen Petr Zenkl.⁵⁷ Strana byla znovu vybudována za účelem udržení demokratické plurality v Československu, proto bylo třeba obnovit její strukturu. Počáteční poválečné nadšení však vystřídal spory o personální složení. Otázkou bylo, zda v jejím vedení mají zůstat lidé, kteří byli politicky činní před druhou světovou válkou, či zda-li do vedení přibrat osoby předválečnou politikou „nezkompromitované“. Do strany vstoupilo mnoho bývalých agrárníků (např. Ladislav Feierabend) tím se dosavadní členská heterogenost ještě více zvýraznila. Na druhou stranu bylo třeba se vypořádat s úbytkem členů z řad dělnictva, i s faktem, že mnoho předválečných příznivců národních socialistů vstoupilo do Komunistické strany.

Po strastiplných zkušenostech z války byly socialistické principy pro společnost nejvíce přitažlivé, avšak národní socialisté nebyli schopni jednotně zastávat svou národně sociální politickou linii. Naopak se ve straně vytvářela názorově odlišná seskupení osob. Vnitrostranická situace tak neposkytovala mnoho prostoru pro zastávání společných stanovisek. Navíc vnitřní rozpory stranu oslabovaly do té míry, že nebyla konkurence

---

⁵⁶ Františka Zemínová se narodila dne 15. července 1882, po studiích pracovala jako účetní v pražském nakladatelství I. L. Kober. Od roku 1897 byla členkou České národně socialistické strany. Podílela se společně s Františkou Plamínkovou na založení Výboru pro volební právo žen a řady dalších ženských spolků. Za první republiky byla poslankyní, stejně jako v letech 1945-1948. Po druhé světové válce se stala místopředsedkyní Československé národně socialistické strany a předsedkyní organizace zvané – Ústředí žen při straně národně-socialistické. Po únoru 1948 odešla z politiky, přesto byla na podzim roku 1949 zatčena a odsouzena k 20 letům vězení ve vykonstruovaném soudním procesu se skupinou okolo Dr. Milady Horákové. V roce 1960, po jedenácti letech ve vězení, jí prezident Antonín Novotný udělil milost. Zemřela o dva roky později – dne 26. září 1962.

⁵⁷ Petr Zenkl se narodil dne 13. června 1884, po studiích na Filozofické fakultě v Praze odchází učit na Obchodní akademii do Karlína. Během několika letch byla jeho přednášková činnost vydávána v knižnicích. Od roku 1919 byl starostou městské části Karlín od roku 1937 se stal pražským primátorem. Za druhé světové války byl vězněn v německém koncentračním táboře Buchenwald, kde prožil několik nemilých chvil kvůli svým antikomunistickým postojům. Po válce byl na místo pražského primátora dosazen komunist Václav Vacek. Petr Zenkl se stal předsedou ČSNS a místopředsedou vlády. Po únorových událostech byl nucen emigrovat. Od roku 1949-1974 působil jako předseda Rady Osvobozeného Československa. Zemřel o dva roky později – dne 2. listopadu 1975 v Severní Karolíně ve Spojených státech.

schopná, natolik, aby byla schopna naplnit své politické ambice - být nejsilnější socialistickou stranou Národní fronty.

Obnovování stranické reputace na veřejnosti probíhalo v několika směrech. Nastínil je Hubert Ripka, který na manifestaci pražských národně socialistických podniků řekl: „...strana bude nadále prohlubovat vlastenecké a socialistické smýšlení svých příslušníků. Zdůraznil, že strana nemá koncepci socialismu ani třídní ani stavovskou, proto je v jejích řadách místo pro příslušníka kterékoliv sociální třídy nebo stavu...vedle zájmu o malého člověka městského a inteligenci (se bude strana věnovat) drobným a středním zemědělcům.“⁵⁸ Strana vydala dvě nové směrnice pro další rozšíření členské základny. První z nich stanovila zakládání tzv. závodních organizací v závodech – ty měly upevnit její vliv mezi zaměstnanci a dělníky. Hlavně pak měly oslabit vliv komunistů v závodech, popřípadě v závodních odborech a jiných organizacích.⁵⁹ Druhá ze směrnic vyjadřovala záměr strany orientovat se na mládež, vysokoškolské studenty a ženy. „Cílem bylo mimo jiné nahradit tak zčásti za okupace padlé či zemřelé činovníky novou garniturou funkcionářů.“⁶⁰ Dále se snažila oslovit zájmy živnostníků, řemeslníků a rolníků.

Strana organizačně navázala na předválečnou strukturu. Její předsednictvo tvořili předseda a pět místopředsedů. Dále pak politický jednatel, předseda organizační komise, předseda finanční komise a dalších 5 osob. Poradní hlas měl ve straně předseda poslaneckého klubu, generální tajemník, ústřední organizační tajemník a šéfredaktor ústředního stranického periodika – Svobodného slova. Dalšími ústředními orgány, kromě předsednictva byl valný sjezd, její zastupitelstvo a ústřední výkonný výbor.⁶¹ Budování stranické struktury bylo třeba dobře finančně zaopatřit. Obvyklými příjmy byly stranické příspěvky, příjmy z vydávaného tisku i dary. Pro kontrolu příjmů a výdajů byl zřízen hospodářsko-finanční odbor.⁶² Důležité byly i další stranické organizace. Hlavně organizace mládeže. Mládež Československé strany národně socialistické, vedená Otou Horou⁶³, byla silnou oporou v boji proti postupujícímu

---

⁵⁸ Kocián, J.: „Československá národně socialistická strana v letech 1945-1948.“ Doplněk. Brno 2002. s. 46.

⁵⁹ Srov. Kocián, J.: Československá národně socialistická strana v letech 1945-1948.“ Doplněk. Brno 2002. s. 46-47.

⁶⁰ Kocián, J.: „Československá národně socialistická strana v letech 1945-1948.“ Doplněk. Brno 2002. s. 47.

⁶¹ NA, ČSNS, I-E-77., Akční program strany čs. národně-socialistické s. 1-11. Srov. Kocián, J.: „Československá národně socialistická strana v letech 1945-1948.“ Doplněk. Brno 2002. s. 48.

⁶² Strana nebyla schopná vše finančně pokrýt pouze ze stranických příspěvků. Byla vyhlášena půjčka „Strana sobě“ - tu mohl poskytnout jakýkoli občan ČSR v určených hodnotách.

⁶³ Ota Hora studoval na Filozofické fakultě UK. Za svých studií podnikl několik cest do Sovětského svazu. V letech 1945-1948 byl poslancem za Československou stranu národně socialistickou. Vedl její organizaci

vlivu komunistů. Národně socialistická mládež patřila k nejpočetnějším organizacím své doby, v roce 1947 sdružovala na 200 tisíc členů, kteří měli antikomunistické smyšlení. Komunistická strana její existenci trpěla, ačkoli se snažila všemi možnými způsoby její vliv omezit.⁶⁴ Důležitou roli sehrál v životě národně socialistické strany odbor žen, v jehož čele stála Fráňa Zemínová, Božena Pátková, Milada Horáková a další.⁶⁵ Odbor žen patřil mezi vlivné skupiny již v meziválečném období. Za okupace byly jeho členky činné v odboji a některé (Fráňa Zemínová) se zasadily o postupné obnovování národně socialistické strany. Odbor se soustředil, krom politické činnosti, na oblasti sociálního, zdravotního, vzdělávacího a kulturního pokroku. Zakládal dobročinné sbírky a usiloval o rovnoprávné postavení žen v profesích.⁶⁶

Důležitým a v té době aktuálním tématem byla snaha socialistických stran o získání hlasů československé vesnice a venkova. Před vypuknutím druhé světové války byla vesnice politickou doménou agrární strany. Boj o venkov se stal zásadním politikonem své doby. Strany proto velmi pečlivě zvažovaly svůj postoj k otázce nové pozemkové reformy – jejího provedení a rozsahu. Vlivu na venkově se národní socialisté snažili dosáhnout pomocí zakládání vlastních zemědělských odborů. Odbory pak mohly ovlivňovat politiku nově založené poválečné organizace zemědělců – Jednotného svazu českých zemědělců. Program zemědělského odboru a tím i národních socialistů zaručoval trvalou soukromou držbu zemědělské půdy, vyjma konfiskované. Zastával se jednotných výkupních cen pro zemědělské produkty. Dále nabízel jisté sociální výhody a jistoty. Postupem času pod zemědělský odbor spadala i otázka nového osidlování pohraničí.

Sociální vrstvou, kterou národně socialistický program oslovoval již před válkou, byli soukromí živnostníci. Program hlásil otevřenou podporu soukromému vlastnictví u drobných a středních řemesel a obchodu. Družstevnictví mělo v té době plnit pouze pomocnou funkci. Strana uznala vznik jednotlivých ústředních svazů (řemesla, obchodu, dopravy...) jako orgánů jisté hospodářské samosprávy. Zasadila se o podporu nových technických i výrobních

---

mládeže. Kvůli svým snahám o zamezení komunistickému převzetí moci musel po únorovém převratu odejít do exilu.

⁶⁴ Viz. Hora, O.: „*Svědectví o puči I.*“ Praha. 1991.

⁶⁵ Dalšími členkami byly – Jaromíra Žáčková-Bátková, Jarmila Uhlířová, Milada Šmejcová, Růžena Pelantová.

⁶⁶ Srov. Kocián, J.: „*Československá národně socialistická strana v letech 1945-1948.*“ Doplněk. Brno 2002. s. 54-55.

metod. Živnostníci a řemeslníci byli považováni za odborně zdatné občany, které bylo třeba plně podporovat.⁶⁷

Strana dále přikládala velký význam svým zástupcům v národních výborech. Důležité byly i její nově vzniklé poradní orgány jako Ústřední hospodářská a technická rada a rada kulturní. Hospodářská a technická rada podávala stranickému vedení informace ekonomického charakteru, o kterých byly vedeny debaty na půdě Národní fronty. Kulturní rada pak měla především ideologické úkoly. Obhajovala a vysvětlovala nastolenou stranickou linii. Jejím úkolem byla agitační, přednášková a výchovná činnost prováděná na školách, či v mládežnických organizacích.

Československá národně socialistická strana se otevřeně hlásila k parlamentně demokratickým principům. Sama sebe pokládala za vlasteneckou stranu s netřídním a nemarxistickým programem, který byl nastaven tak, aby vyhovoval široké veřejnosti. Otevřeně se hlásila k Masarykovým a Benešovým myšlenkám. Po druhé světové válce patřila k masovým a dobře organizovaným politickým stranám. Příliv nových členů stranu obohatil, ale zároveň ji oslaboval, a to ve chvílích propagandistických komunistických útoků na představitele agrární strany, kteří vstoupili do řad národních socialistů. Komunistická ofenziva a centrální nejednotnost členů, stranu nutila k zastávání konzervativních postojů v rámci parlamentní demokracie. Parlamentní a demokratické principy však stranu před selháním nezachránily. Psal se 13. únor 1948.

---

⁶⁷ Více viz.: „*Politické programy českého národního socialismu 1897-1948.*“ Ed. J. Harna. Historický ústav AV ČR. Praha 1998. s. 228.

Životní pout' profesora Vladimíra Krajiny

Mládí a studia

Vladimír Krajina se narodil dne 30. ledna 1905 ve Slavicích u Třebíče. Jeho otec učil na venkovské škole v Číchově a později ve Slavicích. Zemřel na sklonku první světové války v březnu 1918 a zanechal po sobě mladou vdovu a šest dětí. Vladimír z nich byl nejmladší. V době otcovy smrti byl již nadaným a pilným studentem tamějšího státního gymnázia. I přes slabé sociální rodinné poměry, bylo rozhodnuto, že bude pokračovat dál ve studiích.⁶⁸ Dne 18. června 1923 odmaturoval s vyznamenáním a byl zapsán ke studiu na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Stát Krajinovi přispíval na školné i na kolej, přesto si mladý student, ubytovaný v Praze na Letné, musel začít přivydělávat. V roce 1926 nastoupil jako výpomoc v botanickém ústavu. O rok později byl promován na doktora přírodní věd. Ambice však směřovaly výše. Během posledního semestru na univerzitě podnikl řadu zahraničních cest a přednášek. Botanický výzkum prováděl ve Vysokých Tatrách, v Polsku, Rumunsku i na Havajských ostrovech. Získání rozsáhlých znalostí mu po návratu pomohlo, aby s přehledem habilitoval v oboru systematická botanika a rostlinná ekologie. Po úspěšných studiích nastoupil jako odborný asistent v Botanickém ústavu Univerzity Karlovy s ročním příjmem 19 500 Kčs, tím byly jeho finanční problémy vyřešeny.⁶⁹ Dne 15. listopadu 1930 se oženil s Marií Závodskou, svou bývalou studentskou láskou. Získal v ní nedocenitelnou životní oporu. Osobu, která ho respektovala a následovala v jeho krocích.⁷⁰ Do pohnuté doby Mnichova Krajina nebyl politicky činný, naopak věnoval se pouze své profesi. Jediná veřejná funkce, kterou zastával, byla ve Svazu vysokoškolských pracovníků, kde usiloval o jejich správné finanční ohodnocení a sociální postavení ve státě. Z dochovaných evidenčních záznamů lze usuzovat, že inklinoval k národní demokracii, kterou zřejmě před válkou volil.

---

⁶⁸ Nejstarší Vladimírův bratr – Emanuel se stal, po otci, učitelem. Za druhého stanného práva byl Němci popraven za odbojovou činnost. Ostatní Vladimírovi sourozenci pak byly sestry – Vlasta, Bohuslava, Ludmila a Emílie.

⁶⁹ Srov. Šolc, J.: „Smrt přála statečným – Osudy doc. Vladimíra Krajiny a jeho spolupracovníků v českém domácím odboji za druhé světové války.“ Praha. 1995.

⁷⁰ Marie Krajinová, roz. Závodská se narodila 4. června 1906 v Tasově u Valašského Meziříčí. Pocházela také z učitelské rodiny. Po sňatku s Vladimírem byla ženou v domácnosti. V roce 1935 se jim narodila dcera Milena. Během druhé světové války pomáhala svému muži se šifrováním zpráv, byla v roce 1940 zatčena a uvězněna v koncentračním táboře Ravensbrücku, kde se setkala např. s Miladou Horákovou. Po osvobození se Krajinovým narodil syn – Vladimír. Starost o dvě děti a podpora Vladimírovy politické kariéry byly jejím životním údělem. Následovala jej i po nuceném odchodu do emigrace v pohnuté době února 1948. Zemřela 1. června 1992 ve Vancouveru.

Odbojová činnost doc. Vladimíra Krajiny v letech 1939-1943

Doc. Krajina patřil k účastníkům domácího odboje již od roku 1939. S odbojovým prostředím byl seznámen prostřednictvím svého přítele Dr. Jaroslava Drábka⁷¹, který ho představil Prokopu Drtinovi a doporučil jej jako svého náhradníka v PÚ. Vladimír Krajina byl zacvičen majorem Hajíčkem do šifrovací práce, která se na dlouhých pět let stala jeho životním posláním. Krajina s okruhem svých spolupracovníků s předstihem informoval spojence o napadení Sovětského svazu, i o Hitlerových plánech na obsazení Kréty, Kypru a Sýrie. V rámci své činnosti v domácím odboji dále pomáhal organizovat protinacistickou propagandu a koordinovat nesouhlasné projevy protektorátní veřejnosti s nacistickým režimem (oslavy 28. října 1939, pohřeb Jana Opletala, bojkot protektorátní dopravy i tisku). Pro spojence však byla nejdůležitější zpravodajská činnost. Domácí odboj proti sobě měl silného protivníka v podobě německého gestapa⁷², jehož práce byla rychlá, účinná a precizní. Protistátní aktivity domácí rezistence německé perzekuci na dlouho neunikly. Od ledna 1941 probíhal postupný průlom do ilegálních sítí. Bylo zatčeno mnoho významných členů PÚ. Navíc gestapo obsadilo stanoviště domácí vysílačky SPARTA I a zatklo několik jejich radiotelegrafistů. Krajina tak ztratil možnost své další šifrovací činnosti. Navíc se ocitl v ohrožení života, jeho jméno bylo na gestapu známo z výsledků zatčených odbojářů i ze získaných odbojových materiálů. Domácí odboj byl na podzim roku 1941 oslaben, nikoli zničen. Stav se ovšem i nadále horšil. Září roku 1941 a příchod nového zastupující říšského protektora Reinharta Heydricha znamenal další nesmírně početné ztráty. K Heydrichovým úkolům patřilo, mimo jiné, plně zdecimovat oslabený český odboj. Po jeho příchodu bylo

---

⁷¹ Dr. Jaroslav Drábek, byl stejně jako Krajina, členem Politického ústředí. Byl jedním z mužů, kteří měli velmi blízko k prezidentu Benešovi. Drábek se s Benešem setkal ještě před jeho odletem do londýnského exilu a přivezl domácímu odboji Benešovy cenné vize o dalším politickém vývoji v Evropě a také jeho rady, jak by se měl domácí odboj utvářet. Jaroslav Drábek byl zatčen gestapem a krátce na to poslán do koncentračního tábora Osvětim. Dle svých pamětí („*Z časů dobrých a zlých*“) byl Drábek přesvědčen, že mu život zachránil právě Vladimír Krajina. Po válce vstoupil do Československé národně socialistické strany a jako prokurátor u národních soudů, vedl proces proti K. H. Frankovi. Vzhledem ke svému antikomunistickému smýšlení byl donucen k emigraci krátce po únoru 1948.

⁷² Gestapo - Geheime Staatspolizei = Tajná státní policie. Vzniklo přeměnou tajné pruské státní policie dne 26. května 1933. Založil ho Hermann Göring, ale v roce 1934 se dostalo pod vedení SS. Speciální oddělení gestapa sledovala veškeré, i potenciální odpůrce režimu (oddělení pro komunistická hnutí, církve, židovské obyvatelstvo) a organizovala teror sloužící k upevnění fašistické diktatury v Německu i v okupovaných zemích. Gestapo používalo nelidských metod vyšetřování, mučení, "ochranných vazeb" v koncentračních táborech a je zodpovědné za vraždy miliónů lidí. V r. 1946 bylo prohlášeno Mezinárodním vojenským tribunálem za zločineckou organizaci.

vyhlášeno první stanné právo. Rozsudkem stanného soudu byli popravováni čeští vlastenci, mezi mnoha pplk. Josef Balabán. Byl zatčen předseda protektorátní vlády gen. Alois Eliáš. Míra Heydrichových plošných exekucí byla naprosto novou zkušeností a zcela plnila své poslání – vyvolat strach a pasivitu. Po prvním stanném právu můžeme o ÚVODu hovořit spíše jako o jednotlivcích, než-li o rozvětvené a rozvrstvené organizaci. Narušeny byly i podpůrné sítě ÚVOD, operující mimo Prahu (např. RU–DA, či Kapitán Nemo). Radiotelegrafický kontakt zcela ustal. Z vedoucích představitelů pléna ÚVOD zbýval prakticky jen Vladimír Krajina, který však v ilegální činnosti dále pokračoval. Za této kritické situace seskočily na území Protektorátu první výsadky z Velké Británie. Jednalo se o skupinu SILVER A⁷³, SILVER B⁷⁴ a Anthropoid⁷⁵. Pro další existenci českého odboje byl rozhodující úkol skupiny Anthropoid – provést atentát na zastupujícího říšského protektora. Ačkoli ÚVOD depeší Vladimíra Krajiny s atentátem nesouhlasil a žádal Londýn o odvolání rozkazu k jeho vykonání, neuspěl. Dne 27. května 1942 byl dlouho připravovaný atentát proveden v Kobyliské zatáčce. Heydrich byl zraněn a převezen do nemocnice na Bulovce, kde 4. června zemřel. Český odboj v důsledku odvetných opatření a represálií čekala další krvavá lázeň, ze které se jeho pražské centrum již nevzpamatovalo. Stanné soudy v Praze i Brně denně vynášely rozsudky smrti za pouhé schvalování atentátu. Po pachatelích se „zuřivě“ pátralo. Došlo k další vlně plošných perzekucí. V denním tisku, rozhlase i na plakátech vylepovaných v ulicích byla oznamována stále nová jména popravených. Již se nejednalo „pouze“ o jednotlivce, docházelo k perzekucím celých rodin. Avšak ani vlna teroru, ani pátrací akce nevedly k odhalení atentátníků. Hitler běsnil, žádal okamžité výsledky vedoucí k odhalení strůjčů atentátu a zlomení českého odporu. Do hledáčku gestapa se ze zcela nepodložených

---

⁷³ Silver A – ve složení nadporučík Alfréd Bartoš, rotmistr Josef Valčík, radiotelegrafista Jiří Potůček. Bartoš byl dopaden v Pardubicích krátce po atentátu na Heydricha, po vážném postřelení se zastřelil. Josef Valčík spolupracoval se skupinou Anthropoid na plnění jejího úkolu – provést atentát na Reinharda Heydricha. Zastřelil se společně s ostatními obklíčenými parašutisty 18. června 1942 v kryptě pravoslavného kostela sv. Karla Boromejského. Radista Jiří Potůček jako jeden z mála přežil Heydrichiádu, byl zastřelen ve spánku českým protektorátním četníkem 2. července 1942.

⁷⁴ Silver B – ve složení rotný Jan Zemek a četař Vladimír Škácha seskočili vinou navigační chyby mimo určené místo seskoku. Podařilo se jim napojit na odbojovou organizaci, ale záchytné adresy vedoucí do Prahy selhaly. Jejich cesta pokračovala na Moravu, kde se rozdělili. Škácha byl zatčen gestapem až v roce 1945 a odeslán do koncentračního tábora, kde se dočkal konce války. Zemek se při osvobozování přidal k partyzánskému hnutí. Členové výsadku SILVER B byli jediní z první vlny výsadků (operační období 1941-1942) z Velké Británie, kteří se dožili konce války.

⁷⁵ Ve složení rotmistr Jan Kubiš a Jozef Gabčík měli za úkol provést atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha.

důvodů dostala obec Lidice u Kladna, která údajně spolupracovala s atentátníky. Dne 10. června byla tato obec srovnána se zemí. Všichni muži nad 15 let zastřeleni, ženy odvezeny do koncentračního tábora, některé děti převezeny do říše na převýchovu, ostatní odvezeny do koncentračního tábora Chelмна, kde byly zplynovány. Dosud nepoznaný teror neustal ani po odhalení atentátníků.⁷⁶ Perzekuce pokračovala až do 3. července, kdy bylo oficiálně zrušeno stanné právo, i nadále však probíhalo mnoho odvetných akcí. Na 250 osob (příbuzní parašutistů i jejich skuteční i potenciální spolupracovníci) bylo odesláno do koncentračního tábora Mauthausen, kde byli dne 24. října 1942 všichni popraveni. Perzekuci neunikla ani pravoslavná církev. Čtyři hlavní přechovavatelé parašutistů v kostele sv. Karla Boromejského v pražské Resslově ulici – biskup Gorazd, předseda sboru starších pravoslavné církve Jan Sonnevend, farář Václav Číkl a kaplan Vladimír Petřek – byli odsouzeni k trestu smrti a na začátku září 1942 popraveni v Kobylisích. Pravoslavná církev, působící v Protektorátu Čechy a Morava, byla rozpuštěna, její členové posláni na nucené práce, nebo do Terezína, její majetek zabaven. Posledním stanným soudem dne 5. října 1942 byli k smrti odsouzeni Vilemína a František Drašnerovi, Josef Čejka, Josef Kolda, Jan Šourek a Ivana Šakalová za pomoc Vladimíru Krajinovi, který jako jediný vedoucí představitel nejen organizace ÚVOD, ale i pražského odboje, unikl.⁷⁷ Jeho kroky dále vedly na Turnovsko, kde vyhledán seskočivší paraskupinou ANTIMONY⁷⁸ omezeně pokračoval ve své odbojové činnosti. Vladimír Krajina byl zatčen v lednu 1943 po neúspěšném pokusu o sebevraždu.⁷⁹

---

⁷⁶ Dne 16. června se na gestapu přihlásil člen paraskupiny Out Distance Karel Čurda s informacemi, vedoucími k odhalení atentátníků. Je třeba poznamenat, že to nebyl pouze Čurda, který tíhu protektorátních podmínek neunesl. Už v dubnu 1942 se na gestapu přihlásil člen výsadku Zinec Viliam Gerik, který obsáhle popsal počet i úkoly desantů vyslaných na území Protektorátu.

Dne 18. června 1942 gestapo obsadí kostel sv. Karla Boromejského (nyní sv. Cyrila a Metoděje), kde se ukrývají nejen atentátníci, ale i další 4 parašutisté – npor. Opálka, rtm. Švarc, Bublík a Hrubý. Obránci kostela, rozdělení do dvou skupin, se připravují ke svému poslednímu boji. První tři, bránící vchod a kůr kostela, padnou okolo 7 hodiny ranní. Zbývající čtyři, uvězněni v zaplavované kryptě a již bez munice, volí sebevraždu.

⁷⁷ Gebhart, J. a Kuklík, J.: „*Velké dějiny země Koruny české*.“ Svazek XVb. Praha. 2007. s. 144.

⁷⁸ Skupina ANTIMONY ve složení-velitel skupiny ndpor. František Závorka, četař Stanislav Srazil a svobodník, radista Lubomír Jasínek-měla především zpravodajské úkoly – obnovit kontakt s velitelem Silveru A Bartošem a pokračovat v další zpravodajské činnosti. Jejím druhým úkolem bylo spojit se se Šípem – Bukem – Krajinou a získat ho znovu pro odbojovou práci. Exilová vláda dokázala plně využít ohlas atentátu na Heydricha. Protektorát Čechy a Morava se zařadil k zemím, které nesdílejí myšlenky nacionálního socialismu dobrovolně, tudíž k zemím násilně okupovaným. Nyní ovšem Benešovi a exilové vládě zoufale chyběly tolik cenné informace, docházející z Protektorátu. Beneš měl před plánovanou cestou do Spojených států, a později i do Sovětského svazu. Navíc na znovuoobnovení kontaktu naléhali i britští zpravodajci. Československá zpravodajská služba patřila k nejlepším, které operovaly v rámci britských služeb. Přesto i ze zadání úkolu skupině

ANTIMONY je víc než jasné, jaké informace měla exilová vláda o tom, co se stalo s ÚVODem po atentátu na Heydricha. Skutečnost, že se Závorka měl spojit s Bartošem, dokonce i se št.kap. Morávkem, kteří byli v té době již oba mrtvi, dokazuje, že exilová vláda netušila, jak velké škody byly gestapem napáchány na odbojových sítích nejen za heydrichiády.

⁷⁹ Více viz.: Krajina, V.: „*Vysoká hra*.“ Praha. 1994. s. 118-119.

Osobním vězněm K. H. Franka

Krátce po svém zatčení byl Krajina převezen do Prahy na řídicí úřadovnu gestapa v Petschkově paláci, kde musel čelit mnoha pokusům o svou politickou kompromitaci nacistickým režimem. Výsledky nejprve vedl velitel pražského gestapa Ernst Gerke, později však samotný K. H. Frank. Frank Krajinovi pokládal otázky různého charakteru, od jeho curriculum vitae, přes válku a politiku, až k odboji. Dalším tématem byla i otázka společného soužití Čechů a Němců v jednom státě, které Krajina kategoricky odmítl s odvoláním na to, že jsou to právě německé represe, které nutí Čechy vstupovat do odboje. Průběh jednání mezi oběma muži kolísal mezi ryze konfrontačním tónem a rádobý shodou. Závěrem tohoto výsledku byl Krajinovi nabídnut vstup do překlenovací české vlády. Sám Krajina ve svých pamětech tento výsledek nazval jako „zcela neobvyklý“. *„Krajina, ač v postavení zajatce, se rozhodně nechoval zbaběle a servilně. Přirozeně si chtěl zachovat život, ale nikoliv za každou cenu a již vůbec ne tím, že zde bude ustrašeně souhlasit se všemi Frankovými vývody. Choval se důstojně a nepokoušel se o získání nějakých výhod jen pro sebe za cenu neúnosnou.“*⁸⁰ Na druhou stranu si K. H. Frank mohl, objektivně vzato, myslet, že Krajinu přece jen k jakési spolupráci přesvědčil. *„...naznačil jsem mu, že se zasadím o to, aby byl zachován jeho život, život jeho ženy, bude-li ochoten učiniti státní policii pravdivé výpovědi. Při tom jsem měl nejasně na mysli, nechati docenta Krajinu případně promluvit do rádia, poznamenávám však, že tento plán nikdy nebyl uskutečněn. Docent Krajina můj návrh výslovně neodmítl a ku konci rozhovoru projevil ochotu vypovídati dle pravdy, však jen pod podmínkou, že bude zachován život jeho spoluvězňů.“*⁸¹

Na Frankův příkaz získal Krajina statut zvláštního vězně. Ten byl později rozšířen i na jeho ženu a okruh spolupracovníků. Krajina osobně o žádný speciální režim nestál a o žádný nežádal. Nezapomínejme, že se před zatčením pokusil spáchat sebevraždu, ale na druhou stranu zřejmě plně nechápal, jak ryze „elegantním“ způsobem ho Frank kompromituje s nacistickým režimem. Nechal přivést jeho ženu z koncentračního tábora, z Osvětimi se vrátil Krajinův blízký přítel Jaroslav Drábek, navíc internace v podmínkách zvláštního režimu poskytovala jisté výhody.⁸² Po 15. březnu 1943 byl Krajina převezen do pevnosti Terezín, kde

---

⁸⁰ Šolc, J.: *„Smrt přála statečným – Osudy doc. Vladimíra Krajiny a jeho spolupracovníků v českém domácím odboji za druhé světové války.“* Praha. 1995. s. 114.

⁸¹ AMV, 305-736-5/24. Protokol s K. H. Frankem ze dne 2.3.1946.

⁸² Vězeň, internovaný ve zvláštním režimu, mohl nosit své civilní oblečení. Číst noviny, knihy i časopisy. Poslouchat rozhlas. Měl povolené návštěvy. Dále bylo povoleno, aby rodina vězněného zásobovala potravinovými balíčky a donášela mu čisté prádlo. Více viz. Šolc, J.: *„Smrt přála statečným – Osudy doc.“*

zvláštní režim pokračoval. Mohl se procházet se stráží a měl nesrovnatelně lepší hygienické podmínky než ostatní vězni. Gestapo dále pokračovalo ve své kompromitační hře. Krajina musel, například, projít v doprovodu gestapáků přes Václavské náměstí až k náměstí Republiky. Mohlo se jednat o vyčkávací taktiku, zda-li se k němu nebude hlásit nějaký ilegální pracovník, ale spíše šlo o formu psychického teroru, ukázat vězněnému, že to, co nejvíc postrádá, je svoboda. Je pochopitelné, že speciální internace Krajinu kompromitovala u ostatních vězňů, kteří neznali všechny souvislosti. Německá represe neustala, avšak její charakter se pozměnil. Věznění odbojáři věděli, jakými prostředky se gestapo dožaduje informací. Ve slušném zacházení s Krajinou se za jistých okolností nedalo spatřovat nic jiného, než-li, že se službám nacismu propůjčil. „*Nenormální poměry, v nichž vězni museli žít a čekat na budoucnost, která mohla kdykoli přinést to nejhorší, podporovaly dohady a úsudky, jež ústním podáním různě překrucované, zveličované, vytrhávané ze souvislostí, které ostatní neznali, nahrávaly vzniku nepravdivých soudů. A tak se při nekonečných rozhovorech v celách a na pryčnách mezi nimi šířily pověsti o Krajinově zradě a konfidentství.*“⁸³ Frank pochopil, že než dávat národu nové mučedníky, je lepší z nich udělat kolaboranty. Smutným faktem zůstává, že tento kalkul se ukázal jako velmi přesný, vezmeme-li v úvahu, že Krajinovo chování na gestapu bylo po válce důsledně prošetřováno a on sám podezírán ze spolupráce s ním.

Otázkou zůstává, jaké informace Krajina gestapu prozradil? On sám ve svých pamětech píše, že udával spolupracovníky, o kterých si byl jist, že jsou mrtví, či za hranicemi. Navíc v mnoha případech mu byla doložena tak obsáhlá dokumentace, že zapírat nemělo smysl. Nejen v represivním, ale i v administrativním směru byla práce gestapa brilantní. K tomu přidejme neustálé konfrontace se zatčenými odbojáři, informace obdržené ze zabavených odbojových materiálů, především zadržených depeší. Údajně měl Krajina gestapu poskytnout šifrovací klíč k depeším ze zimy 1943. Krajina tak učinil, s tím rozdílem, že předal klíč platný v roce 1941. Tento šifrový systém další činnost československé zpravodajské centrály v Londýně nemohl nijak ohrozit.

Ze všech uvedených faktů vyplývá, že Vladimír Krajina na gestapu o jistých věcech vypovídal, ačkoli je zřejmé, že se pravé skutečnosti snažil utajit. Na druhou stranu chybí

Vladimíra Krajiny a jeho spolupracovníků v českém domácím odboji za druhé světové války.“ Praha. 1995. s. 210.

⁸³ Šolc, J.: „*Smrt přála statečným – Osudy doc. Vladimíra Krajiny a jeho spolupracovníků v českém domácím odboji za druhé světové války.*“ Praha. 1995. s. 117.

důkaz o zatčení dalších odbojářů na základě jeho udání.⁸⁴ Není sporu o tom, že doc. Krajina o českém podzemním hnutí věděl mnohé. Navíc by neměl být opomíjen fakt, že přes všechny výhody stran internace, existoval rozkaz k jeho popravě. Otázkou zůstává do jaké míry sledovali gestapáčtí úředníci své vlastní zájmy a cíle? Členové gestapa, kteří zatýkali Vladimíra Krajinu, byli za svou výtečně odvedenou práci povýšeni. Je možné, že s obratem ve vývoji války, si slušným chováním k člověku, o kterém si mysleli, že bude po válce zastávat vysoký státní úřad, dojednávati výhodnější podmínky pro případ neslavného konce.⁸⁵

Dne 2. května byl Vladimír Krajina převezen na pražskou Jenerálku, kde byli internováni prominentní vězni pro různé účely.⁸⁶ I sem za Krajinou téměř denně docházel Willy Leimer⁸⁷ s žádostí o zastavení krveprolití vznikem nové překlenovací vlády. Krajina však radikálně odmítl vyjednávat.⁸⁸

---

⁸⁴ Ve svém vyslyšacím protokole ze dne 23. listopadu 1945 uvádí Prokop Domorávek, že Krajina na gestapu uvedl jméno Kamila Zástěry. Ten byl později zatčen. Při jeho výslechu bylo Zástěrovi řečeno: „*zatčen po Krajinově udání Zástěra mi říkal, že mu po výslechu v němž se doznal, prohlásil vyslyšající komisař, že má Zástěra obrovské štěstí, že je ve skupině Krajinově „ÚVOD“, že by jinak byl příštího dne na popravišti.*“ NA, fond ČSNS, 35-105-6. Protokol s Prokopem Domorávkem

⁸⁵ K plánu na využití Krajiny pro svou vlastní záchranu dospěl například Willy Leimer, člověk, který Krajinu zatýkal. Stalo se tak v létě 1944. Je třeba si uvědomit, k jakým válečným událostem a obrátům došlo. Byla otevřena druhá fronta v Normandii, na Hitlera byl spáchán neúspěšný atentát, v Itálii již nebyl u moci Mussolini. Sovětská vojska pokračovala v ofenzivě na východě. Konec Třetí říše se blížil.

⁸⁶ Byl zde např. Ivan Dérer, Kamil Krofta, Jaroslav Kvapil, Arnošt Heindrich a další.

⁸⁷ Willy Leimer byl vedoucím komisařem protiparašutistického referátu na gestapu. Dále vedl odbor zpravodajství, špionáže a protišpionáže. Po válce byl zatčen Rusy a zřejmě popraven v roce 1947.

⁸⁸ Více viz. Šolc, J.: „*Smrt přála statečným – Osudy doc. Vladimíra Krajiny a jeho spolupracovníků v českém domácím odboji za druhé světové války.*“ Praha. 1995. s. 145-147.

Generálním tajemníkem

Po skončení druhé světové války stála Československá republika na straně vítězů. Správy země se ujala vláda, která se dne 10. května přesunula z Košic do Prahy. O šest dnů později si svůj zasloužený triumf vychutnal i prezident Beneš. Na každé fotografii ze Kbel bylo vidět Rudou armádu, avšak vítězná nálada přebíjela veškeré negativní pocity. Československá vláda byla na letišti přivítána členy České národní rady, a z jejího složení bylo patrné, že se navzdory všem ujišťováním z Londýna, že rozhodne lid a národ doma, s domácím odbojem a jeho představiteli dále nepočítá. Dokazoval to i fakt, že poslední domácí odbojový orgán – Česká národní rada⁸⁹ - byl na nátlak Sovětského svazu rozpuštěn. Na letišti ve Kbelích byl přítomen i Krajina, který přijel přivítat svého bývalého spolupracovníka z PÚ Prokopa Drtinu. V této době byl Krajina rozhodnut vrátit se na akademickou půdu, avšak osud tomu chtěl, že se tak nestalo.

Krajina se aktivně podílel na vzniku odbojářského sdružení, které bylo později pojmenováno Svaz národní revoluce. Existovala zde možnost, že v jeho čele bude stát Prokop Drtina, komunisté však prosadili prof. Josefa Grňu. Ve Svazu národní revoluce začala politická kariéra Vladimíra Krajiny, ale rozhodně tím nekončila. Po válce se všechny povolené strany snažily vyzvednout své vlastní zásluhy v boji za osvobození republiky. Komunistická strana vystoupila s osobností Julia Fučíka, lidovci se prezentovali osobností msgr. Šrámka a národní socialisté se rozhodli do předvolební kampaně táhnout se jménem Vladimíra Krajiny. Na konci května byl na funkci generálního tajemníka Československé národně socialistické strany navržen právě on. Jeho zásluhy v odboji měly vyvážit nezkušenost s vysokou politikou. Krajina ve straně znám nebyl, a ani on se nevyznal ve spleť stranické hierarchii. „*Ještě mu chybí dostatečná znalost lidí, nezbytná rutina, zkušenost. Být v čele administrace velké politické strany, na to nejsou školy, to není průmyslové ředitelství, ministerstvo ani univerzitní katedra.*”⁹⁰ I přes počáteční nezkušenost, se Krajina vypracoval v osobnost strany. „*Svůj úřad ústředního tajemníka strany přebírá svěže, energicky, opravdově...má elán, je rozhodný, přímý, nezálužný se znamenitým nadáním*

---

⁸⁹Česká národní rada byla vytvořena 29. - 30. dubna 1945 jako vrcholný orgán českého národního odboje. Měla 27 členů, předsedou byl univerzitní profesor Albert Pražák. Dne 5. května 1945 se postavila do čela Květnového povstání. V České národní radě byli zastoupeni komunisté, zástupci národně-demokratického odboje i zástupci revolučních odborů. Dne 10. května předala veškerou moc vládě Národní fronty. Na doporučení sovětských poradců byla nucena se rozejít dne 11. května 1945.

⁹⁰ Klátil, F.: „*Republika nad stranami.*“ Praha. 1992. s. 358.

*předložené materiály vyložit a obhájit.*⁹¹ Jednání o obsazení funkce generálního tajemníka však vedla k jistým stranickým rozporům. Krajina ve svých pamětech uvádí, že předseda strany Petr Zenkl navrhoval Josefa Nestávala, který byl za války vězněn v koncentračním táboře, odkud se vrátil s podlomeným zdravím. Zenklovu nabídku tudíž odmítl. Krajinu na funkci navrhl Julius Firt. *„Proč mi ani Zenkl, ani někdo jiný neřekl, že moji kandidaturu nepodporuje Drtina? Kdybych tenkrát věděl, že má proti mému jmenování námitky právě Prokop, nikdy bych Zenklovu nabídku nepřijal. Byl jsem si totiž dobře vědom, že Drtina mne zná ze všech tehdejších spolupracovníků nejlépe a dovede posoudit, hodím-li se na to či nikoli. Drtina měl pravdu, že jsem neznal strukturu strany a ani jsem se o ni příliš nezajímal.*“⁹² Informace o nekorektním chování Krajiny v době internace se k Prokopu Drtinovi dostávaly již od září 1945. Zdá se, že to byl právě Krajinův dobrý přítel, který si jeho bezúhonností nebyl zcela jist. Koncem léta 1945 byli československou Bezpečností vyslýcháni bývalí příslušníci gestapa z řídící pražské úřadovny. Mnohdy nepatřili k nejvýznamnějším členům gestapa, jejich výpovědi však pomáhaly komunistické Bezpečnosti dokreslovat Krajinův poválečný osud. Krajinovo jméno bylo známo snad všem zaměstnancům gestapa, alespoň z doslechu. Například zaměstnanec gestapa Rudolf Isser ve své výpovědi uvedl: *„O tom, zda K. mluvil či nemluvil jsem se ničeho nedozvěděl, ale moje zvědavost byla vzbuzena. Docenta K. jsem viděl po prvé v roce 1943, v létě v Petschkově paláci, když byl zajištěn. Výslechu jsem přítomen nebyl. Jeho zatčení bylo mezi zaměstnanci gestapa oslavováno jako zdařilý lov, neboť K. měl být vynikajícím pracovníkem v ilegilitě.*“⁹³ Další zaměstnanec Jan Schilff uvedl: *„Vím, že ve IV. poschodí v č. 400 bydlel nějaký profesor Krajina. Toto jméno mi bylo velice známé, poněvadž bylo po něm v našem oddělení dlouho pátráno. Také, když byl dopaden, hned na druhý den o tom se vědělo v celém Petschkově paláci.*“⁹⁴ Všeobecné povědomí o jeho osobě v jistém smyslu vyhovovalo orgánům Ministerstva vnitra později při konstruování Krajinova procesu. V protokolech zatčených členů gestapa lze pak číst, že Krajina *„vydal celý systém organizace, včetně šifrování“*, že *„sdělil gestapu vše o co se zajímalo“* či *„na základě jeho údajů mohlo být přikročeno k promyšlenému a organizovanému boji gestapa proti celému podzemnímu hnutí a ku schytání shozených parašutistů“*. Na druhou stranu zde lze najít i tato fakta *„dal sice možnost nahlédnouti blíže do podrobností týkající se jeho činnosti, nedal však možnost*

⁹¹ Klátil, F.: *„Republika nad stranami.“* Praha.1992.s. 358.

⁹² Krajina, V.: *„Vysoká hra.“* Praha. 1994. s. 155-156.

⁹³ NA, fond ČSNS, 35-105-6/I. díl. Protokol Rudolfa Issera ze dne 11. října 1945.

⁹⁴ NA, fond ČSNS, 35-105-6/I. díl. Protokol s Janem Schilffem ze dne 11. října 1945.

*k zatčení dalších osob, zda dodal gestapu materiál týkající se parašutistů, o tom mi není nic známo“.*⁹⁵ Informace o zvýšeném zájmu zpravodajského oddělení ministerstva vnitra o osobu Vladimíra Krajiny dostával kromě Prokopa Drtiny také Hubert Ripka. Poněvadž celá záležitost vedení strany zaváněla politickým vydíráním, vyžádal si Petr Zenkl osobní setkání s ministrem Noskem. Text, který byl Zenklovi pouze přečten, nikoli předložen, na něj působil nevěrohodným dojmem, již z důvodu, že se jednalo o nesouvislý materiál plný protikladů. Navzdory Krajinovým nezpochybnitelným odbojovým zásluhám se může jevit reálnou alternativou, že i z důvodu nenalezení vhodnějšího kandidáta, se stranické vedení rozhodlo zariskovat s jmenováním poněkud „rozporuplného“ generálního tajemníka. Krajina byl jmenován v prosinci 1945, oficiálně jej strana ve funkci potvrdila na schůzi výkonného výboru.⁹⁶ Ve vedení strany mu však zůstala řada oponentů.

Nový generální tajemník se prakticky přes noc ocitl ve vysoké politice. Vedl stranický sekretariát, čítající 300 osob. Plnil požadavky předsednictva strany. Mezi jeho pracovní povinnosti patřilo informovat o stranickém dění okresní a krajské sekretariáty. Navrhovat jejich členy, případně jejich volbu schvalovat a informovat vedení strany o personálních změnách v nich. Zastupoval stranickou linii v kolegiu hlavních sekretářů.⁹⁷ Podával vedení strany zprávy z jednání předsednictva Národní fronty. Účastnil se pietních a vzpomínkových akcí. Zastupoval ji v kulturních otázkách.

Začala poválečná rekonstrukce země na základě Košického vládního programu. V průběhu roku 1945 ve straně došlo k několika konfliktům. Byl upravován stranický program, oficiálně do ní vstoupily osoby z řad bývalých agrárníků, řešily se otázky týkající se znárodnování i pozemkové reformy. Rozpory se však neustále vedly i okolo osoby generálního tajemníka, protože útoky na jeho osobu vyvolávaly obavy, jaký bude mít celá záležitost vliv v plánovaných parlamentních volbách.

Neuplynul ani jeden rok od války, když se i ke Krajinovi dostala informace, že se ministerstvo vnitra chystá k politickému útoku na jeho osobu. Od října 1945 kolovaly ve vládních kuloárech „pouze“ pomluvy, nakonec ho v prosinci téhož roku ministr vnitra Nosek obvinil z kolaborace s gestapem a nacistickým režimem. Sám Krajina, jako jeden z mála

---

⁹⁵ NA, fond ČSNS, 35-105-6/I. díl a II. díl. Výpovědi k případu doc. Krajiny.

⁹⁶ NA, fond ČSNS, k. č. 78, I-E-78. Zápis o schůzi ústředního výkonného výboru ze dne 8. ledna 1946. „*Na funkci generálního tajemníka strany navržen Doc. Dr. Krajina. Návrh přijat a br. Doc. Krajina funkci přijímá.*“

⁹⁷ Kolegium hlavních sekretářů bylo jakousi neoficiální užší exekutivou Národní fronty. Nemělo žádné pravomoce, spíše se zde předjednávala stanoviska stran k jednotlivým politickým problémům. Setkávali se zde tajemníci povolených stran. Více viz. Klátil, F.: „*Republika nad stranami.*“ Praha.1992. s. 358.

přeživších domácích odbojových pracovníků v té době publikoval novinové články⁹⁸ o podzemním hnutí a přednášel o něm na mnoha místech. Svě přednášky „využíval“ k tomu, aby na pomluvy veřejně reagoval. „*Nakonec bych rád vysvětlil, proč jsem k Vám dnes přednášel převážně o sobě, jsou zde totiž různé pomluvy od osob z řad politických odpůrců. V případě, že někdo pomlouvá ze špatné informovanosti jsem ochoten tuto osobu poučit.*“⁹⁹ S příchodem nového roku se útoky, s posilováním komunistického vlivu ve vládě, násobily a překročily pro stranu i pro Krajinu únosnou mez. Vedení strany se rozhodlo veřejně bránit. Na počátku nového roku 1946 proběhla opět schůzka předsedy strany Zenkla, ministra spravedlnosti Drtiny a ministra vnitra Noska, kde bylo dohodnuto zřízení zvláštní meziministerské komise, před kterou se měl Krajina obhájit.

Docent Krajina patřil k předním komunistickým odpůrcům. Znal jejich neupřímné praktiky z dob odboje. Nejen proto patřil k prvním funkcionářům, které komunisté chtěli zkompromitovat a tím eliminovat z politiky, protože svými vystoupeními mařil komunistické snahy o dosažení monopolu moci. Krajina byl po celou dobu své politické kariéry sledován. Z dochované dokumentace nelze s přesností určit, zda ho sledovalo informační oddělení ÚV KSČ vedené Karlem Švábem, nebo zpravodajský ZOB – Zemský odbor bezpečnosti, který spadal pod kompetence ministerstva vnitra Noska. Naopak s naprostou přesností lze říci, že snaha o Krajinovu kompromitaci patřila k první, z dlouhé řady ukázek zneužívání moci komunisty a jejich pozic na vnitru.¹⁰⁰

Vladimír Krajina byl souzen na základě dekretu prezidenta republiky o provinění proti národní cti. Trestní oznámení čítalo 36 bodů obžaloby a bylo složeno z více než 19 výpovědí různých osob, se kterými se Krajina setkal po dobu své internace ať už v Petchkově paláci, malé pevnosti Terezín, či na Jenerálce. Z dochovaných archivních materiálů lze vyčíst, že o jeho osobě jsou uváděny mnohdy rozporuplné informace.¹⁰¹ Základním obviněním však bylo,

⁹⁸ Např. Svobodné slovo ze dne 14. října, 23., 24. října 1945.

⁹⁹ NA, 35-105-1. přednáška doc. Krajiny v Plodinové burze dne 21. listopadu 1945.

¹⁰⁰ Ve snaze uchvátit monopol moci v Československu komunisté přistoupili na řadu protizákonných praktik. V ostatních stranách si udržovali agenty – informátory, kteří měli podávat informace o jejich vnitřních záležitostech. Informační, zpravodajské i vojenské oddělení sbíraly materiál na mnoho funkcionářů demokratických stran, se snahou je politicky znemožnit. Do kompetencí zpravodajského odboru patřily výsledky zatčených členů gestapa, jejichž výpovědi byly předem připraveny k podepsání. Komunisté se dále uchylovali k řadě provokací – od útočných letáků a novinových článků, až po hrozby „občanské války“, jak se tehdy říkalo přenesení vládních konfliktů na ulici, kde se měla projevit revoluční aktivita mas.

¹⁰¹ NA, fond ČSNS, 35-105-1-12. V Krajinově případě vypovídal např. velitel SS v Terezíně Heindrich Jöckel, dále např. členové gestapa Erich Pfitsch, Hans Siebert, Willy Leimer. Další jsou zde protokoly bývalých vězňů na Jenerálce – Josefa Beneše, Prokop Domorávek, osobní sekretářka Willyho Leimera Alžběta Prokopová a

že se Krajina po svém zatčení stal provokatérem a konfidentem gestapa, a že svými výpověďmi zavinil smrt mnoha osob, zejména československých parašutistů. K prokázání těchto obvinění se komunisté uchýlili k naprosto morálně zvrácenému činu – zfalšovali výpověď „kata“ českých odbojářů K. H. Franka. Frank, zadržený v Rokycanech a odevzdán americké armádě, byl z iniciativy gen. Bohumila Ečera převezen k potrestání svých válečných zločinů do Československa. Od června 1945 jeho výslechy osobně vedl štábní kapitán Bedřich Pokorný, vedoucí ZOB. Frank neuměl tak dobře česky, proto byl jeho protokol do češtiny dodatečně překládán. Při jednom z výslechů však Pokorný Frankovi předložil k podpisu již v češtině sepsaný protokol. Sám Frank však nabyl dojmu, že sám neví, co přesně podepsal.¹⁰² Sepsal proto v cele svou výpověď v němčině, kterou odevzdal do rukou Dr. Jaroslava Drábka, který proti němu v procesu vedl obžalobu. Po srovnání obou textů bylo seznáno, že se v některých pasážích značně odlišují. Případ nyní spadal pod pravomoce justičních orgánů.¹⁰³ Po jednáních Drtiny s předsedou strany Zenklem, Drábkem a předsedou lidového soudu Kozákem bylo rozhodnuto, že Krajina bude přímo konfrontován s K. H. Frankem. V této rozpravě Frank potvrdil, že na něj byl činěn nátlak, aby vypovídal proti Krajinovi a byla mu předložena k podpisu falešná vyslyšací zpráva. Informace v ní psané ve svých výsleších Pokornému nesdělil. Na závěr prohlásil, že proti Krajinovi nemůže uvést nic, co by ho stavělo do nepříznivého světla.¹⁰⁴ Situace byla příliš vážná, proto se Drtina rozhodl informovat o incidentu předsednictvo vlády na jeho zasedání dne 3. dubna 1946, kde ostře napadl praktiky vyšetřujících orgánů ministerstva vnitra, které několikrát překročily své pravomoce. Vedení strany se, v důsledku nových zjištění, sice postavilo za osobu generálního tajemníka, připouštělo však, že „*obě strany mohou mít pravdu*“. Ústřední vedení strany

---

mnoho dalších. Většina z nich vypovídala v tom smyslu, že pokud Krajina užívá jistých výhod, je jeho spolupráce s gestapem jediným důvodem. Ovšem např. v protokole z 23. března 1946 s Josefem Benešem lze čísti, že Krajina nemá mnoho sympatií k Sovětskému svazu.

¹⁰² Nabízí se otázka proč Frank příslušný protokol podepsal, či proč pak sepsal jeho další verzi? Předně by důvodem jeho podpisu mohl být slib Pokorného, který co by důstojník přísahal, že text protokolu má stejné znění, jako původní německý. Frank nemohl tušit, co podepisuje, možná právě to ho vedlo k sepsání pravdivého protokolu. Jaroslav Drábek ve svých pamětech uvádí: „*Cítili jsme tehdy všichni, že pod nehybnou tváří tohoto zavilého nepřítele českého národa se skrýval sarkastický úsměšek nad tím, jakým způsobem si jeho odpůrci vyřizují své politické spory.*“ Drábek, J.: „*Z časů dobrých i zlých.*“ Praha. 1992. s. 126.

¹⁰³ V té době byl Frank předán do vazby mimořádného lidového soudu, tedy pod kompetence ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny.

¹⁰⁴ Krajinův případ viz. AMV, fond Velitelství státní bezpečnosti, 310-78-1 až 6., Krajina, V.: „*Vysoká hra.*“ Praha. 1994. s. 162-180. Drábek, J.: „*Z časů dobrých i zlých.*“ Praha. 1992. s. 121-127. Ripka, H.: „*Únorová tragédie.*“ Brno. 1995. s. 150-152. Drtina, P.: „*Československo – můj osud.*“ Praha. 1991. sv.2. kniha 2. aj.

prohlásilo, že „*věc okolo doc. Krajiny je předvolební manévr komunistů a materiál prý snesený na doc. Krajinu štb. kapitánem Pokorným bude svědecky vyvrácen a činnost doc. Krajiny v době okupace ověřena a vysvětlena...ve straně nár.soc. je velmi bojovný duch a panuje přesvědčení, že padne štb. kapitán Pokorný a s ním i předvolební komunistická kampaň.*“¹⁰⁵ Před ministerskou komisí Krajina vypovídal v průběhu celého měsíce dubna, její činnost se však vyšetřováním dalších osob protahovala. Oficiální závěr, který Krajinu zprošťoval obžaloby ve všech bodech byl vydán až 6. listopadu 1946. Bedřich Pokorný byl „odklizen“ na Slovensko. Ministerstvo vnitra projevilo lítost nad nekontrolovatelným jednáním člena své strany. Případ s falešným protokolem K. H. Franka skončil, zamýšlený proces proti Vladimíru Krajinovi nikoli. U konce byla pouze jeho první část, kdy komunisté nedocílili jeho odchodu z politického života. Úředně záležitost sice skončila, prostor pro šeptanou propagandu přetrval.

Vykonstruovaný proces s Vladimírem Krajinou byl jen jedním z mnoha případů ilegálních přestupků Komunistické strany, které praktikovala zcela mimo systém parlamentní demokracie. Poměry v Bezpečnosti byly již od října 1945 důvodem časté kritiky demokratických stran. K největším kritikům patřil právě generální tajemník národních socialistů. Krajina např. v únoru 1946 vystoupil v parlamentě¹⁰⁶ a prohlásil, že národně socialistická strana má důkazy o tom, že policie používá metody napodobující způsoby gestapa a že komunisté shromáždili dokumenty určené ke kompromitování některých politiků, zejména těch národně socialistických. Není divu, že osobní tajemník ministra vnitra Noska, Adamec ve svém hlášení pro sekretariát KSČ napsal: „...*Krajina bude odsouzen, přece jen máme dostatek materiálu, abychom prokázali jeho vinu tak, aby byl alespoň politicky znemožněn. Není přece třeba debatovat o tom, kdo v nár. soc. partaji vede celou tu hanebnou kampaň proti nám...*“¹⁰⁷ Kritická slova na adresu Bezpečnosti však zaznívala i od sociálních demokratů a lidovců. Boj o poměry v Bezpečnosti byl neustálým tématem až do únorového puče.

---

¹⁰⁵ NA, fond ČSNS, 35-105/11. Strana národně-socialistická přijala věc Krajinovu za svou. Hlášení ze dne 5. dubna 1946.

¹⁰⁶ Zde se nabízí otázka z jakého titulu Krajina v parlamentu hovořil, protože v té době ještě nebyl poslancem. Zdrojem této informace byly vzpomínky Huberta Ripky („*Únorová tragédie.*“ s. 152), kde píše, že se opravdu jednalo o parlament. Nabízí se řešení, že zde řečnil jako host, nebo z pověření strany. Existuje ale i varianta, že se Ripka mylí – buď, co se týče uvedeného místa, nebo časového zařazení.

¹⁰⁷ Kaplan, K.: „*Pět kapitol o únoru.*“ Brno. 1997. s. 86.

Kandidátem do Ústavodárného shromáždění

Rok 1946 se odehrával ve znamení očekávaných prvních poválečných parlamentních voleb. Volební kampaň probíhala již od podzimu 1945, vrcholu však dosahovala na jaře 1946. Je tedy nemožné přehlédnout fakt, že proces s Krajinou byl naplánován tak, aby poškodil nejen jeho osobu, ale i celou stranu v očích veřejnosti. Útoky na jeho osobu i nadále pokračovaly. Krajina ve svém stranickém projevu z 8. ledna 1946 o státním rozpočtu prozatím skrytě varoval před nelegálními praktikami komunistů. Hovořil o tom, že rozpočet za daných okolností nemůže být lepší. Vláda si dále ukládala za povinnost vypsát volby do samosprávných institucí země, které budou uskutečněny po parlamentních volbách v květnu 1946. Dále rozebral finance vyčleněné pro chod armády, která zasluhuje „...úzkostlivé ochrany před každým pokusem jednostranného ovlivnění, nebo zneužití. Chceme silnou a mocnou armádu v hlavě a v srdci demokratickou, politicky myslící, ale ve svém jádru a celku nadstranickou. Nemohli bychom mlčet, kdybychom se přesvědčovali, že o povyšování v důstojnickém sboru nebo zase o nepovyšení rozhodují jiné důvody než duševní schopnost, tělesná zdatnost a účast v odboji, ať už zahraničním či domácím...“ Vláda je dále povinna finančně se postarat o oběti války, pozůstalé po padlých, po popravených a umučených. Kritikou komunistických mocenských prostředků byla prostřední část projevu, která se vyjadřovala k retribučním dekretům „...musíme však všichni býti proti tomu, aby se retribučního dekretu o národní cti zneužívalo pro vyřizování osobních sporů nebo k pronásledování těch, kteří se hlásí do jiné politické strany...“ Generální tajemník nastínil, že bude pokračovat vysídlování pohraničí, znárodnění i ostatní procesy sjednané v Košickém vládním programu. Závěrem poděkoval a prohlásil, že strana bude pro rozpočet hlasovat.¹⁰⁸ Třeba přiznat, že se Krajina dotkl většiny sporných témat, o kterých se v té době hovořilo ve vládě. V kritice Komunistické strany pokračoval.

Volby do Ústavodárného shromáždění proběhly relativně za svobodných podmínek a politicky korektně. Nedá se však říci, že by komunisté své ilegální praktiky zastavili. Na koordinační poradě Národní fronty byly dohodnuty zásady společného postupu ve volbách. Shoda panovala v rozhodnutí stran vládnout systémem Národní fronty i po volbách, v otázce utvoření jednokomorového parlamentu, v počtu volebních krajů, vázanosti kandidátních listin. Bojovné diskuze však probíhaly o bílé lístky a rozšíření volebního práva vojenským osobám. Ze zápisu stranické schůze národních socialistů lze vyčíst: „K otázce bílých lístků poznamenává (Prokop Drtina), že po bojovém hlasování ve vládě jsme naše stanovisko

---

¹⁰⁸ NA, fond ČSNS, k. č. 520, Projev Vladimíra Krajiny o státním rozpočtu na rok 1946.

prohráli. Sociální-demokraté hlasovali všichni pro bílé listky.“¹⁰⁹ Nesouhlas se zavedením bílých lístků vyjadřoval obavu strany ze ztráty potencionálních voličů, kterým nevyhovuje program Národní fronty. Národní socialisté od voleb očekávali mocenský vzestup strany na úkor komunistů, kteří ztratí své vedoucí postavení dovezené z exilu.

Politická předvolební atmosféra byla poznamenána řadou vnitropolitických událostí. Sešla se celostátní odborová konference, i sjezd ROH. Proběhl sjezd českých partyzánů i setkání členů Svazu národní revoluce. V rámci volební agitace se sešly i národně socialistické spolky. Od února 1946 probíhaly sjezdy školských pracovníků, národně socialistických žen, zemědělců či lékařů. Probíhaly krajské konference strany. Předsednictvo mezitím řešilo otázku vedoucích kandidátů v jednotlivých krajích. Za velkou Prahu kandidoval předseda strany Petr Zenkl, Prokop Drtina, v Českých Budějovicích byla lídrem Milada Horáková, v Brně Jaroslav Stránský. Vladimír Krajina byl navržen jako vedoucí kandidát okresu Olomouc.¹¹⁰ Předsednictvo strany si nejprve nebylo jisto, zda-li mají straniční tajemníci kandidovat na poslaneckou funkci. Konec sporným debatám učinil Prokop Drtina, který prohlásil, že: „...*tíha bojů spočívá na naší straně. Pro tyto volby však, kdy jde o Ústavodárné národní shromáždění, které má krátké volební období, musíme do sněmovny dostat kandidáty, kteří odbornými znalostmi musí prospět při formulování ústavní listiny.*“¹¹¹ Nominovat Krajinu lídrem kandidátky znamenalo pro stranu značný risk, vezmeme-li v úvahu, že ve stejné době bylo proti němu vedeno trestní řízení. Do předvolebních bojů však vstoupila opět otázka kritiky bezpečnostního aparátu a ministerstva vnitra. Na základě Krajinových podkladů s ní vystoupil opět Prokop Drtina. Další spory v Národní frontě vznikly kvůli plánovanému sjezdu národně socialistické mládeže. Komunisté, v duchu národní jednoty, docílili připojení národně socialistické mládeže pod společný Svaz české mládeže, kde uplatňovali svůj vliv. Spor vznikl z důvodu pořádání majálesu Svazem české mládeže ve stejném termínu, kdy byl pořádán sjezd mladých národních socialistů. Generální tajemník tak 26. dubna 1946 upozorňoval předsednictvo strany: „...*na podnik Svazu české mládeže, který je svolán na tytéž dny, kdy se koná sjezd naší mládeže...*“ a tázal se, jaká mají být učiněna opatření. Místopředseda strany Jaroslav Stránský doporučil, aby bylo okamžitě dále jednáno se Svazem české mládeže a předsedou vlády o změně termínu. Jinak bude tento akt považován za čin namířený proti straně, která z toho bude nucena vyvodit důsledky a ze

¹⁰⁹ NA, fond ČSNS, k. č. 78, I-E-78. Zápis o schůzi ústředního výkonného výboru ze dne 27. března 1946.

¹¹⁰ Podrobný soupis všech kandidátů viz. NA, fond ČSNS, I-E-78. Záписы ze schůzí výkonného výboru strany z roku 1946.

¹¹¹ NA, fond ČSNS, I-E-78. Zápis ze schůze výkonného výboru strany dne 26. dubna 1946.

Svazu vystoupit.¹¹² Po neúspěšných jednáních na schůzi Národní fronty národně socialistická mládež ze Svazu v květnu, na Krajínovo doporučení, vystoupila.¹¹³ Gottwald na adresu národních socialistů poznamenal, že rozbíjejí dohodu Národní fronty o národní jednotě.

Výsledky prvních poválečných voleb nemohl nikdo předvídat. Veškeré predikce vzaly za své, protože poměry v zemi zdaleka nebyly normální. Probíhalo mnoho hospodářských, sociálních i kulturních procesů, na které společnost musela nějakým způsobem reagovat. Tyto reakce se měly nejlépe promítnout právě do výsledků voleb, které sice nebyly všeobecné, ale přesto byly demokratické. S napětím se očekávalo, ke které straně se přikloní česká vesnice. Parlamentní volby skončily a v politických stranách až na Demokratickou stranu Slovenska zavládla nespokojenost. *„Očekává se sice, že vzhledem k situaci komunisté budou stranou první a nejsilnější, ale tak pronikavé prvenství neočekávali ani oni.“*¹¹⁴ Komunisté v Čechách získali přes 2 205 650 hlasů. Druzí národně socialisté „pouhých“ 1 298 917 hlasů. U voleb zcela propadli sociální demokraté, jejichž program postupného sblížování s Komunistickou stranou, oslovoval voličstvo pramálo. Lidová strana se umístila jako třetí, se svým umístěním však více méně počítala. Odlišná situace panovala na Slovensku, kde Komunistickou stranu Slovenska drtivě porazila jediná „pravicová“ strana Národní fronty, Demokratická strana. *„Hlasování lidu na Slovensku je pro politicky kulturně vyspělý český národ svrchovaně zahanbující.“*¹¹⁵ Reakce stranických sekretariátů se lišily. Napříč politickým spektrem začala detailní analýza úspěchů, či spíše důvodů volebního neúspěchu.

Výkonný výbor předsednictva národně socialistické strany hodnotil výsledky voleb na poradě dne 3. června 1946. Předseda strany Petr Zenkl mimo jiné pravil, že je třeba *„konstatovati si chyby a vyhnout se jim v budoucnu“*. Poukazoval na úspěch komunistů v českých vesnicích a tudíž na fakt, že hospodářská část programu nebyla schopna oslovit dostatečný počet voličů. V následné rozpravě se vystřídala řada řečníků. Někteří z nich souhlasili se Zenklem, že největší slabinou národně socialistické politiky bylo, že strana plně nepochopila „hlad“ lidu po půdě. Ukázalo se, že komunisté lépe odhadli potřeby českého venkova, dokazovala to jejich poměrně úspěšná osídlovací a parcelační politika nejen českého pohraničí, ale i vnitrozemí. Zcela nevyšel ani předpoklad, že se přijetím členů bývalé agrární strany, zvýší naděje na zisk hlasů právě na venkově. Mnozí funkcionáři si naopak mysleli, že bývalí agrárníci stranické zájmy poškodili. Napadali tak postup, který sami před volbami

---

¹¹² NA, fond ČSNS, I-E-78. Zápisy ze schůzi výkonného výboru strany dne 26. dubna 1946.

¹¹³ NA, fond ČSNS, I-E-78. Zápisy ze schůzi výkonného výboru strany dne 4. května 1946.

¹¹⁴ Klátil, F.: *„Republika nad stranami.“* Praha. 1992. s. 305.

¹¹⁵ Klátil, F.: *„Republika nad stranami.“* Praha. 1992. s. 305.

rázně obhajovali. Zazněly však i pochvalné referáty. Prokop Drtina ve své analýze prohlásil: „...strana dosáhla toho, co si určila, tj. stala se druhou stranou ve státě... před rokem jsme vůbec nevěděli, sestry a bratři, jestli se nám podaří tuto stranu vzkřísit nebo ne. Komunisté naproti tomu přicházeli jako strana, která si byla jista svou posicí, která měla přesný, podrobný plán, na němž pracovala celou dobu války...úspěch komunistů vidím v tom, že jsme prostě žádnou práci nemohli dohonit, žádnou činností organizační, nebo dovednostní a šikovností politiky, tento předpok.“¹¹⁶

Volební výsledky jasně prokázaly, a to nejen národním socialistům, že komunisté zůstávají významnou politickou silou, se kterou bude nezbytné dále spolupracovat. Zároveň bylo, s ohledy na stále zvyšující se počet střetů na jednáních Národní fronty, nutné hledat způsob spolupráce všech demokratických stran. Hlavní opoziční silou komunistické moci zůstali i nadále především národní socialisté.

V červnu 1946 začala jednání o novou vládu, která byla doprovázena mnoha spory. Horečnatá rozprava se vedla na téma obsazování jednotlivých ministerstev. Nekomunistické strany pro sebe požadovaly ministerstvo vnitra, obrany a zemědělství, navíc doporučovaly zrušit ministerstvo informací. Do spleťtých komunistických úvah pro uchopení monopolu moci vstupovala již i otázka, jakým způsobem eliminovat vliv slovenské Demokratické strany.¹¹⁷ Vláda byla jmenována dne 2. července 1946. Komunisté v ní měli devět členů, národní socialisté, lidovci a slovenští demokraté měli po čtyřech členech, sociální demokracie tři. Dvě zbylá místa patřila osobám bez politické příslušnosti.¹¹⁸

---

¹¹⁶ NA, fond ČSNS, I-E-78. Zápis ze schůze výkonného výboru strany dne 3. června 1946. Projev ministra Prokopa Drtiny o volebních výsledcích.

¹¹⁷ Demokratickou stranu Slovenska komunisté mohli zlikvidovat několika způsoby. První úvahy Klementa Gottwalda vedly k jejímu přímému rozeznání. Vzhledem k tomu, že v československém právním řádu platil zákon majorizace, nepřípadala tato možnost v úvahu, poněvadž v případě rozpuštění nejsilnější strany (Demokratická strana na Slovensku získala přes 60% volebních hlasů) by vláda nemohla přijímat zákony. Další variantou bylo stranu vyhnat do role opozice a poukazovat poté na její reakční tendence o rozbíjení spolupráce v Národní frontě. Nakonec bylo přistoupeno k variantě třetí, tedy k postupnému omezování pravomocí slovenských orgánů, k tomuto účelu byli kompromitováni vedoucí funkcionáři strany. Po válce nebyla povolena činnost Hlinkově ľudové straně, mnoho jejich bývalých členů vstoupilo právě do řad Demokratické strany. Kompromitující materiály povětšinou obsahovaly informace o spolupráci s Tisem, aktivní podpoře autonomie samostatného Slovenského štátu, či negativní reakce obviněných osob ve chvíli Slovenského národního povstání. Pravomoce slovenských státních orgánů pak byly postupně omezeny tzv. třemi pražskými dohodami.

¹¹⁸ Bylo to ministerstvo zahraničí – vedené Janem Masarykem, synem prvního československého prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka, který post ministra zahraničí zastával již v průběhu druhé světové války v československé exilové vládě.

Národní socialisté i po nevydařených volbách posílili svou stranickou pozici. V nové vládě navíc získali jedno z klíčových ministerstev – ministerstvo školství a osvěty, v jehož čele stál místopředseda strany Jaroslav Stránský. Petr Zenkl se stal náměstkem vlády. Ve svých předvolebních funkcích ministra spravedlnosti a ministra zahraničního obchodu zůstali Prokop Drtina a Hubert Ripka. V Ústavodárném shromáždění strana získala 55 mandátů. Přestože komunisté ve volbách nezískali nadpoloviční většinu, značně mocensky dominovali v nižších orgánech zemské správy – tedy v národních výborech. Složení národních výborů v Čechách a na Moravě odpovídalo zhruba výsledkům voleb.

Volby národně socialistické straně ukázaly, že je třeba ji organizačně dobudovat a oslovit nové členy. Dále je nutné se více exponovat v již existujících závodních radách. V srpnu navrhuje nově zvolený poslanec za olomoucký kraj, Vladimír Krajina, aby byla učiněna „*akce pro větší účast strany v představenstvech znárodněných průmyslových podniků a účast v organizaci peněžnictví*.“¹¹⁹ Představenstvo strany jeho návrh schválilo na začátku září i proto, že v bankovním sektoru docházelo k mnoha protichůdným procesům. Vladimír Krajina ve svém stranickém referátu k této problematice mimo jiné pravil, že „*má býti co nejvíce rozrušena dosavadní struktura také tam, kde se osvědčila a má dlouholetou tradici, přičemž pod heslem zjednodušování mají mizeti ústavy, neb celé sektory peněžní; naprotitomu však současně se vytváří celá řada nových institucí, což může dobře míti i důvod v tom, že celá řada hospodářských pozic v nynější organizaci peněžnictví je pro největší stranu politicky nedosažitelná a proto musí zmizeti, aby mohly být vytvořeny instituce nové, o něž pak nutno znovu sváděti boje*.“¹²⁰ Krajina měl v průběhu celého roku 1946 ve své funkci generálního tajemníka na pilno. Téměř denně mu do sekretariátu přicházely dopisy od krajských a okresních tajemníků, kteří se rozepisovali o počínání komunistů v českých vesnicích. Druhou část denní korespondence zaujímaly žádosti různých osob o intervenci generálního tajemníka ve věcech nelegální perzekuce. Jednalo se např. o zrušení nezákonně uvalené národní správy, či zbavení obvinění z kolaborace.¹²¹

Ministrem národní obrany byl jmenován gen. Ludvík Svoboda. Ludvík Svoboda byl zpočátku členem ilegální ON, v červnu 1939 přešel do Polska, kde se připojil ke vznikající československé jednotce. V září 1939 byl zajat sovětskou armádou. V Moskvě se seznámil s Klementem Gottwaldem. Po vstupu SSSR do války v roce 1941 se stal velitelem prvního československého samostatného praporu. Od roku 1943 bojoval na frontě.

¹¹⁹ NA, fond ČSNS, I-E-78. Zápis ze schůze výkonného výboru strany dne 27. srpna 1946.

¹²⁰ NA, fond ČSNS, k. č. 520. Vladimír Krajina k uspořádání peněžnictví.

¹²¹ Krajina intervenoval např. ve věci Jiřího Daubka z Litně, který se po návratu ze Spojených států domáhal svého majetku. (Jiří Daubek byl manželem přední české operní pěvkyně Jarmily Novotné) Ve správě o celé události lze mimo jiné číst: „...*jakýsi pan Slanec zmocnil se prakticky veškeré moci v Litni a to z titulu svých*

Na podzim roku 1946 se opětně rozvířily spory o kontrolu nad praktikami Bezpečnosti. Demokratické strany požadovaly, aby zpravodajská služba byla vyčleněna z ministerstva vnitra a podřízena předsednictvu vlády. Ministr Nosek alespoň přislíbil, že reorganizace zpravodajských složek proběhne v krátkém časovém horizontu. Nepříjemné rozpory vyvolala existence pohotovostních, pohraničních pluků. Kromě sociální demokracie, všechny demokratické strany žádaly jejich rozpuštění, neboť je považovaly za další nástroje moci komunistického ministerstva vnitra. Ústřední bezpečnostní komise KSČ se jednoznačně rozhodla, že pohraniční pluky je nutné udržet. Období nucené spolupráce dále narušovaly komunistické požadavky nové vlny znárodnění. Především národní socialisté považovali znárodnovací proces za dokončený. Velkou nevoli demokratických stran vzbudily nové komunistické zemědělské zákony, ve kterých byl vznesen návrh revize první pozemkové reformy. Boje o „Đurišovy zemědělské zákony“ probíhaly i na jaře 1947, doplněny o řadu dalších vnitropolitických i mezinárodních událostí. Nekomunistickým stranám se však podařilo mnohým záměrům komunistů zabránit, či zkorigovat jejich předložené návrhy. Jednalo se především o úpravy zákonných osnov (např. zákona školského, divadelního, o národním pojištění, o volbách do závodních rad).¹²² V parlamentě obecně zesílila kritika na adresu resortů, které byly řízeny komunisty. Nejhlasitěji se ozývala od vedení národně socialistické strany. Československá národně socialistická strana se na přelomu let 1946-1947 dostala do poněkud komplikované situace. Uvnitř strany existoval rozpor právě v otázce přílišné kritiky vůči komunistům. Představitelů bezvýhradné spolupráce s komunisty sice ubývalo, ale názorový rozpor vedení strany nemohlo ignorovat. Značná část funkcionářů národních socialistů považovala dlouhodobou spolupráci s komunisty za problematickou, pro stranu nevýhodnou a v podstatě nereálnou. Místo uzavírání kompromisů vedla neustálý boj proti jejich nedemokratickému počínání. „Z vedoucích funkcionářů k tomuto směru patřil v první řadě Vladimír Krajina, blízký postoj zaujímal i Zenkl, řada poslanců, funkcionáři

---

mnoha funkcí/předseda Místního národního výboru, bezpečnostní referent tohoto výboru, předseda závodní rady velkostatku, předseda místní zemědělské komise, předseda místní komunistické organizace a posléze i člen Okresního národního výboru v Berouně. Tento pan Slanec veřejně prohlásil, že velkostatek musí být rozparcelován a že bez ohledu na rozhodnutí úřadů „obhájí dílo revoluce se zbraní v ruce“ a že nikoho z Doubků do Litně nepustí. Toto svoje prohlášení také splnil.“ NA, fond ČSNS, k. č. 519. II.-S-47. Intervence Vladimíra Krajiny ve věci rodiny Daubků. Konfiskace velkostatku byla zrušena v roce 1947.

Další Krajinyvy intervence proběhly např. v případech p. Makovského, Millera, Kudrnáče, Duška a další. viz. NA, fond ČSNS, k. č. 519. II.-S-47.

¹²² Srov.: Kaplan, K.: „Československo v letech 1945-1948.“ Státní pedagogické nakladatelství Praha. Praha. 1991. s. 57-60.

zemědělských a živnostenských komisí a komisí mládeže, zvláště vysokoškolské.“¹²³ Druhá část národních socialistů byla sice rovněž pro důsledný postup proti komunistům, nevyklučovala však politiku kompromisů. Předpokládalo se, že komunisté budou v důsledku demokratické politiky a kontroly, slábnout a svou pozici v dalších volbách neobhájí.¹²⁴ Ze členů vedení toto stanovisko zastávali ministři Ripka a Stránský. Uvedená rozdílnost názorů však nedosáhla takové hranice, aby se stala vážnějším stranickým konfliktem. Navíc postupem času se varianta demokratických kompromisů s komunisty jevila stále méně reálnou.

---

¹²³ Kaplan, K.: *„Pět kapitol o únoru.“* Brno. 1997. s. 187.

¹²⁴ Podobný názor sdílel i prezident Beneš, se kterým se někteří členové národně socialistické strany chodili radit. *„Zacházet s komunistickou stranou jako s jinými politickými stranami. Tímto návodem se řídil i během moskevských jednání o složení nové československé vlády. Doufal, že pokud se bude ke komunistům chovat spravedlivě, mohli by pozvolna přivyknout demokratickým pravidlům a chovat se podle nich. Dobře věděl, že zastánci tvrdé linie tvoří jen poměrně malou skupinku v řadách strany, které se po válce značně rozrostly, a že většina členů strany nehodlá zacházet do extrémů, zvláště pokud by viděli, že se s jejich stranou zachází spravedlivě.“* Tábořský, E.: *„Prezident Beneš mezi Východem a Západem.“* Praha. 1993. s. 246.

Krajinovy projevy na ochranu demokracie

Jestliže byl rok 1946 naplněn jistou koaliční spoluprací, pak rok 1947 tento element zcela postrádal. Politika Komunistické strany se sice zaměřovala na nové parlamentní volby 1948, zcela souběžně se však připravovala k rozhodujícímu mocenskému konfliktu. Tyto tendence značně zesílily na podzim roku 1947. Reakcí na stále více totalitní postupy komunistů byl zrod nekomunistické opozice. Demokratické strany překonaly mnoho vzájemných sporů a svou stranickou rivalitu obrátily v koordinované úsilí bránit lidově-demokratické zřízení proti mocenské expanzi komunistů.

Dva roky po ukončení druhé světové války se revoluční proces dostal do krize. Vyčerpal se a neplnil to, co od něj bylo očekáváno. Životní úroveň většiny obyvatel klesla. Vznikla nespokojená masa dělníků, kteří nesouhlasili s úrovní mezd. Velkým problémem se ukázalo být zásobování země. Kvůli nedostatkům surovin živořili živnostníci i rolníci. Poprvé na Československo plně dopadly hospodářské důsledky vysídlení pohraničí. Ke kritické situaci se přidaly nepříjemné důsledky sucha, které zapříčinilo snížení přidělovaných dávek potravin. V reakci na všechny tyto svízele se zrodil a rozrůstal černý trh. Rostoucí nespokojenost opětně otevírala prostor radikalismu. Sociální napětí se logicky promítlo i do politické oblasti a ovlivňovalo vztahy v Národní frontě.

Vláda na vzniklou situaci musela urychleně reagovat. Rozpočet pro nový rok však velká zlepšení nesliboval. Se stanoviskem národně socialistické strany ke státnímu rozpočtu v parlamentu vystoupil Vladimír Krajina. Generální tajemník ve svém projevu státní rozpočet označil za silně schodkový, což je vzhledem k dané situaci sice normální, avšak „...*poněvadž jsme upřímnými a přesvědčenými socialisty nemůžeme mlčky přihlížet k tomu, aby se rozrůstaly výdaje vynakládané na úřady dnes už nepotřebné...*“, následně doporučil, aby bylo zrušeno ministerstvo informací, dovolávaje se toho „...*že nejen ve Spojených státech amerických a ve Velké Británii, nýbrž také v Jugoslávii bylo již ministerstvo informací zrušeno...*“ Zdůraznil při tom, že k jeho urychlenému zrušení by mělo dojít nejen proto, že je to výhodné pro státní kasu, ale především proto, že se často poukazuje na jeho stranickost. Krajina dále radikálně odmítl možnost další vlny znárodňování. „...*trváme na již provedeném znárodnění a nepřipustíme, aby jakýmkoli způsobem byly od něho hledány cesty zpět, právě tak plným právem se dožadujeme, aby také z jiných stran nebyly činěny pokusy rozšiřovat znárodněný úsek našeho hospodářství...*“ Znárodňovací proces strana považuje za ukončený. Strana postrádá přehlednou zprávu o financích, určených slovenským správním orgánům. Krajina se dále vyjádřil k poměrům v armádě a ostře napadl praktiky, týkající se jejího personálního obsazování. „...*naproti tomu jsou přijímáni jiní mladí i starší důstojníci na*

základě zásluh spíše stranicko-politických než národních a vojenských, z nichž někteří dělají překotnou a v demokratické armádě naprosto nevysvětlitelnou kariéru... “ Krajina prohlásil, že je třeba armádu očistit od poškozujících elementů, ale strana se nikdy nesmíří s tím, „*aby se pátralo mezi veliteli, důstojníky a vojáky jen z důvodů evidenčních a stranických... “* Velmi kriticky se vyjádřil na adresu financování ministerstva vnitra, které zaměstnává až 70 tisíc zaměstnanců, což nazval „předimenzováním státní správy.“ Ve své kritice pokračoval: „*K rozpočtově neúnosným výdajům je nutno počítati v resortu ministerstva vnitra především zřízení osvětové služby Sboru národní bezpečnosti, která vyžaduje náklad více jak 2 miliony Kčs a je využívána pouze k plnění stranických zájmů...Zpravodajská služba je přetížena živlem laickým, což vyžaduje nákladů, které nejsou pak úměrné jejich výsledkům...Přímým důsledkem neodborného vedení bezpečnostní služby jsou také nedostačující opatření proti černému obchodu, který škodí celému národu.*“ Generální tajemník doporučil nadstranické odpolitizování úřadů a jejich postupné předání do rukou osvědčených odborníků. Krajina jménem strany požádal o revizi a nové jmenování členů v představenstvech národních podniků. „*Při velikých úkolech, které národní podniky očekávají je až překvapující, jak nepatrné je procento skutečných odborníků v těchto představenstvech.*“ Ostatní části projevu byly věnovány poměrům v zemědělství, řemeslech i vzdělání. Krajínovo vystoupení v parlamentu vyznělo ve většině bodů kriticky a protikomunisticky.¹²⁵

Na zasedáních vlády probíhaly diskuze o komunisty navrhované zemědělské zákony. Ministr Ďuriš je shrnul do souboru šesti zákonů, které se týkaly nové pozemkové reformy, scelování pozemků, zaknihování vlastnictví přidělu půdy z konfiskovaného zemědělského majetku. Nekomunistické strany návrhy buď zcela odmítly, nebo žádaly jejich korektury. Komunisté ve snaze prosadit zákony v původním znění organizovali rolnické deputace do parlamentu i do vlády, za což sklízeli kritiku ostatních stran. Debaty o zemědělských zákonech skončily až v létě 1947 a výrazně přispěly ke sbližování nekomunistických stran, které ve většině případů zastávaly jednotné či blízké stanovisko. K napětí ve vládě přispívaly spory o průmyslové konfiskáty, o ústavu, o volby do závodních rad. K nekonečné řadě problémů se opět přidaly spory o Bezpečnost a armádu. Zprávy o nezákonném jednání s nekomunistickými důstojníky se dostaly ke generálnímu tajemníkovi národně socialistické strany. Krajina na schůzi výkonného výboru stranu informoval o svém plánovaném projevu v armádě a vyžádal si povolení jej přednést.¹²⁶ V době příprav svého vystoupení byl dne 15.

¹²⁵ NA, fond ČSNS, k. č. 519, II-S-50. Řeč k rozpočtu na rok 1947 v plénu sněmovny.

¹²⁶ NA, fond ČSNS, I-E-78. Zápis ze schůze výkonného výboru strany dne 13. března 1947.

března 1947 jednomyslnou volbou potvrzen ve své stranické funkci.¹²⁷ Nabízí se otázka, zda-li měl Krajina v roce 1947 stále oponenty v mateřské straně jako při volbě v roce 1945. Netroufám si tvrdit, že by neměl nějakého stranického soka, na druhou stranu obecně vzato, pokud ve straně došlo k nějaké konfrontační debatě na dané téma, bylo tak zpravidla zaznamenáno v zápisech ze schůzí výkonného výboru strany. Poněvadž se v zápisu ze schůze výkonného výboru ze dne 15. března 1947 žádná taková informace nevyskytuje, přikláním se k názoru, že volba byla vskutku jednotná a jednomyslná.

O osm dnů později, tedy 23. března 1947, promluvil ve vojenské akademii v Hranicích na téma „Současná politická situace“, kde zdůraznil, že „*v armádě se objevují zjevy hodné povšimnutí, kdy prostý voják nebo osoby s velmi nízkou hodností v roce 1943 dosáhly dnešního dne hodností až plukovníků a dokonce aspirují na povýšení.*“ Toto povýšení děje se podle politické legitimace. Tvrdě se opřel do OBZ, které označil za nástroj komunistického špiclovství a slídilství. Nakonec prohlásil: „*A tito lidé půjdou z armády, o to se naše strana postará!*“ Krajiny výstupy byly pečlivě sledovány agenty zpravodajské složky OBZ. Do pražské úřadovny OBZ tak dorazila zpráva následujícího znění: „*Počet účastníků asi 400 osob, z toho 15-20 důstojníků a rotmistrů, 50 vojenských akademiků a několik vojáků. Celkový duch armády byl vyličen jako jednostranný. Vzbudil nedůvěru ve vedení armády. Odměnou mu byl živý potlesk.*“¹²⁸ Bedřich Reicin, náčelník OBZ, se ministra vnitra tázal: „*...zda nebude záhodno, aby tyto neustále se opakující zjevy byly předmětem jednání ve vládě, či Národní frontě.*“¹²⁹ Na Krajinu se snesla vlna kritiky. Již o tři dny později vyšel v tamějším komunistickém týdeníku Ruch článek, nadepsaný „*Otevřený list p. gen. tajemníku nár. soc. strany prof. Dr. Vl. Krajinovi*“, jehož autorem byl Artur Závodský.¹³⁰ Autor se proti Krajinovi ohradil, že mu v následné diskuzi nebyly zodpovězeny všechny dotazy. V následujících 9 bodech zkritizoval nejen celou národně socialistickou stranu a její uplatňování Masarykovské demokracie, ale i Krajinu. Závodský mimo jiné napsal, že národně socialistická strana z 80% vstoupila do Národního souručenství, kdy její bývalý předseda otevřeně opěvoval nacismus.¹³¹ Dále ji vytkl, že neuznává socialistické zásady, poněvadž brání

¹²⁷ NA, fond ČSNS, I-E-78. Zápis ze schůze výkonného výboru strany dne 15. března 1947.

¹²⁸ NA, fond ČSNS, 35-105-1. Veřejný projev doc. Krajiny v Hranicích dne 23. března 1947.

¹²⁹ *Tamtéž*, Zpráva o veřejném projevu doc. Krajiny v Hranicích dne 23. března 1947.

¹³⁰ Artur Závodský, český literát, pozdější profesor dějin české literatury na FFUK. V roce 1947 byl vedoucím redaktorem Okresního výboru KSČ Ruch.

¹³¹ Autor měl na mysli „nešťastný“ výrok bývalého předsedy strany Jaroslava Klofáče, uveřejněný v novinách dne 20. listopadu 1938. Klofáč zcela nesmyslně přirovnal československý národní socialismus k německému nacismu.

velkoobchodníky. Odvolává se na Masaryka, a přitom má ve svých řadách zrádce (bývalé agrárníky). Strana zaujala nepřátelský postoj proti ROH a ÚRO, protože „*to chce socialismus skutků, nikoli jen vlasteneckých frází.*“ Pasáže věnované Krajinovi byly neméně útočné. „*Pan Krajina má o socialismu vědomosti asi jako nějaká babička ze vsi. Prý chtějí komunisté všechn soukromý majetek zespolečenštit. Bud'te bez starosti, pane poslanče, to, co si kdo vydělá prací svých rukou, na to nesahá žádný komunista...Masaryk, k němuž se hlásíte, nikdy nemluvil o tom, co neznal. Napodobte, pane profesore, jeho příklad. Jste-li odborníkem v botanice, mluvíte o botanice. Chcete-li mluvit o socialismu, opatřte si nejdříve patřičné vědomosti.*“ V závěru svého článku Krajinovi doporučil, aby si koupil Stalinovu brožuru o dialektickém a historickém materialismu se slovy: „*Stojí pouhých 5 Kčs!*“¹³²

Nevraživá kampaň mezi komunisty a národními socialisty značně vzrostla. Obě strany k ní, logicky, využívaly především svá ústřední periodika. V novinách lze tak najít útočné články, polemiky, reakce. Což je na jednu stranu v demokratickém státě zcela běžný jev, na stranu druhou však nelze pominout mnohdy amorální útočnost textů, a to především Rudého práva. V dobových novinách pak lze číst články s následujícími nadpisy: „*Na pranýř!*“ (reakce jednoho z redaktorů Rudého práva na článek publikovaný ve Svobodném slově, v němž autor popřel věrnost Sovětského svazu Československé republice v době Mnichova), či „*870 bytů přidělil národní socialista politickou protekcí*“. Napjatou mediální i politickou atmosféru zcela dokládá článek Svobodného slova ze dne 30. ledna 1947, kde se mimo jiné praví, že Rudé právo – ústřední orgán Komunistické strany – denně útočí na list národně socialistické strany. „*Ve střeďechním vydání, tedy 29. ledna 1947, nás napadlo na třinácti místech. Tyto články měly dohromady 643 řádků! Byl to tedy opět znamenitý přínos k upevnění poměrů v Národní frontě.*“¹³³ Napětí v redakcích státních deníků zesílilo, když se na projednání do Národní fronty dostal tiskový zákon. Zákon podaný ministrem informací Kopeckým navrhoval, aby tisk sloužil výhradně lidově demokratickému režimu a vycházel z politiky Národní fronty. Což by v praxi znamenalo vyloučení tisku opozičního. O tiskový zákon byly vedeny dlouhé debaty, které opět poukazovaly na značnou neochotu stran spolupracovat.

Za pohnuté doby druhého roku znovunabyté národní svobody oslavila Československá národně socialistická strana padesát let své existence. Na XIV. valném sjezdu strany v únoru 1947 byly zahájeny několikaměsíční oslavy padesátého jubilea, které měly současně představovat novou volební kampaň. Ta měla demonstrovat názorovou jednotu a sílu strany.

¹³² NA, fond ČSNS, 35-105-1. Týdeník Ruch dne 26. března 1947.

¹³³ NA, č. k. 575 A. Výstřižkový archiv ČSNS. Svobodné slovo ze dne 30. ledna 1947.

Strana organizovala výroční koncerty, výstavy. Byly kladeny věnce k pomníkům Tomáše Garrigua Masaryka, i k hrobu zakladatele strany Jaroslava Klofáče. Předseda strany Petr Zenkl ve svém projevu zdůraznil nutnost obrany demokracie. Následně bylo ve své funkci potvrzeno celé vedení strany. Na sjezdu promluvila řada předních funkcionářů strany – Drtina, Ripka, Firt, Machotka, i generální tajemník Vladimír Krajina. Krajina hovořil převážně o vnitropolitických problémech. Zejména se opět dotkl problematiky právní bezpečnosti i otázky stranického zneužívání armády.

Strana usilovně pracovala na podobě nového programu. Ten však přes veškerou snahu nenabyl finální podoby. Dále byla řešena otázka organizačního řádu strany, tedy vymezení pravomocí některých funkcí. Sjezd samotný vyzněl jako oslava dosavadní politiky strany. Navíc oživil politickou aktivitu členů a stranických organizací. Na druhou stranu nepřijal tolik potřebný politický program a neřešil ani otázku další taktiky politického zápasu o udržení demokracie, která stále více vystupovala do popředí. Politické diskuze o střetech s komunisty tak zůstaly pouze na bázi veřejných proklamací.

Od poloviny roku 1947 se demokratické strany ocitly ve složité vnitropolitické situaci, která souvisela s mezinárodním politickým vývojem. Stále více docházelo k diferenciaci politiky západního bloku od politiky bloku východního. Protihitlerovská koalice se rozpadla. Byla vyhlášena Trumanova doktrína.¹³⁴ Pro politický vývoj Československa byla nejdůležitější mezinárodní jednání o Marshallově plánu, americké pomoci pro hospodářskou obnovu Evropy. První reakce československých komunistů byly zamítavé. Ve chvíli, kdy z Moskvy dorazilo povolení k jednání, souhlasili, aby se jednalo zda se Československo účastní konference v Paříži. Československá delegace měla být vedena ministrem zahraničí Janem Masarykem. Vše nasvědčovalo tomu, že dojde k jakési limitované konsolidaci poválečné Evropy. Mezitím, co československá vláda jednala o účasti na pařížských jednáních, sovětský velvyslanec v Paříži Molotov je opustil, tím se také změnil pohled Sovětského svazu. Sovětský svaz žádal vyloučení účasti Německa na jednáních. Dne 7. července 1947 se československá vláda jednomyslně usnesla účastnit se konference ve Francii. Již o dva dny později, tedy 9. července, odjela na předem plánovanou návštěvu vládní delegace do Moskvy, složená z ministra Masaryka, předsedy vlády Gottwalda a Prokopa Drtiny. Původně se mělo jednat o prohloubení vzájemných obchodních vztahů. Jednání se však především stočila k Marshallově plánu. Stalin nejprve hovořil s Gottwaldem, poté s celou vládní delegací, které nastínil stanovisko Sovětského svazu k otázce nabízené

---

¹³⁴ Trumanova doktrína vyzývá k převzetí odpovědnosti za politický vývoj východoevropských států, které vzdorují sovětské expanzi. Šlo svým způsobem o snahu Sovětský svaz politicky izolovat.

americké hospodářské pomoci. Dle Stalina šlo o propracovaný pokus izolovat Sovětský svaz a zformovat proti němu blok západních států. Stalin dále doporučil, aby Československo svou účast na jednáních odvolalo. Marné byly Masarykovy pádné argumenty, že se nejedná o nepřátelský akt namířený proti Sovětskému svazu, ale čistě jen o snahu zamezit dalším hospodářským problémům země. Československá vládní delegace neměla na výběr. Již z Moskvy byla odeslána depeše, která informovala československou vládu o sovětském stanovisku. Schůze vlády dne 10. července byla velmi bouřlivá a dramatická. Ministři demokratických stran si uvědomili, jak silný je vliv Moskvy v Československu. Přesto až na výjimky (Petr Zenkl) se usnesli, že je třeba československou účast v Paříži odvolat a pádně zdůvodnit. Ovšem tak, aby nebyla zřejmá zahraniční intervence Sovětského svazu. Jednání Sovětského svazu bylo jasným politickým zásahem do Československo-sovětské smlouvy z roku 1943, ve které se Sovětský svaz zcela zříkal zásahů do vnitřního vývoje státu. Zůstává otázkou, proč se tomuto sovětskému diktátu československá vláda tak ochotně podvolila. Nastalou situaci pak plně charakterizuje výrok Jana Masaryka po návratu do vlasti: „*Do Moskvy jsem jel jako československý ministr a vrátil jsem se jako Stalinův pacholek.*“ Jednání vlády bylo třeba obhájit i v očích veřejnosti. Informace podávané občanům v novinách byly značně protichůdné. Dne 10. srpna promluvil generální tajemník Komunistické strany Rudolf Slánský v Oseku k tamějším soudruhům. Fakta, uvedená v projevu na téma zahraniční politiky Československa, zkresloval. Reakcí na jeho veřejné účinkování bylo vystoupení jiného generálního tajemníka – Vladimíra Krajiny. Krajina uvedl na pravou míru zkreslená fakta a kriticky zhodnotil Slánského řeč. „*...především zapomněl informovati svou komunistickou obec duchcovskou, že Československo původně přijalo pozvání do Paříže na konferenci o Marshallově plánu, a to jednomyslným rozhodnutím vlády...Nechce se mi věřit, že by generální tajemník KSČ byl tak špatně informován a nevěděl, že o Marshallově plánu a způsobu pomoci zemím, které se měly účastniti konference o něm, nebylo nic konkrétního známo a dosud nic určitějšího o něm nevíme.*“ Narážel tak na část projevu, ve které Slánský tvrdil, že „*jsme odmítli Marshallův plán hlavně a především proto, že jsme se přesvědčili, že ohrožuje zájmy naší republiky tím, že znamená obnovu německého válečného průmyslu. Někteří lidé u nás se domnívali, že pošleme do Paříže své zástupce, a ti že přivezou domů kufry plné dolarů. Ukázalo se však, že američtí kapitalisté mají připraveny dolary zatím jen pro Německo.*“ Na závěr Slánského projev zařadil do kategorie „*smyšlených legend*“ předkládaných společnosti.¹³⁵ Krajina si proti sobě ještě více poštval Komunistickou stranu i její zpravodajskou službu. Není divu, že „program“ komunistických útoků proti

---

¹³⁵ NA, fond ČSNS, k. č. 519. Projev doc. Vladimíra Krajiny v Náměšti u Olomouce ze dne 17. srpna 1947.

funkcionářům národně socialistické strany, si za hlavní bod určil „útočit proti V. Krajinovi.“

¹³⁶ Krajina měl ve svém sekretariátu několik komunistických špiónů, zprávy přímo o jeho osobě poskytoval agent 261. Jeho úkolem bylo podávat zprávy o jeho projevech, korespondenci a celkovém hospodaření.¹³⁷ Komunistická nenávist ke Krajinovi vzrostla na podzim roku 1947.

Politické události od září do listopadu roku 1947 byly vedeny ofenzivním nástupem Komunistické strany k uchopení monopolu moci. Největší konflikt Národní fronty vznikl ze sporu o milionářskou daň. Demokratické strany radikálně zamítly komunistický návrh na mimořádné zdanění milionářů. Zvýšená daňová sazba měla alespoň z části kompenzovat následky sucha. Komunisté se však s prohrou odmítali smířit a na veřejnosti rozpoutali kampaň, která hrozila, že vyústí ve vládní krizi. Zřejmě možnost tohoto nebezpečí přiměla sociální demokraty k jednání s komunisty, jejichž výsledkem byla dohoda ze dne 12. září 1947. Ta mimo jiné zajišťovala vládní i parlamentní většinu pro schválení nejen milionářské daně. Jejich dohoda vedla k užší spolupráci ostatních stran. Dohodě o spolupráci mezi sociálními demokraty a komunisty však předcházela aféra, která otřásla Národní frontou.

---

¹³⁶ Kaplan, K.: „*Pět kapitol o únoru*.“ Brno. 1997. s. 58.

¹³⁷ Srov. Kaplan, K.: „*Pět kapitol o únoru*.“ Brno. 1997. s. 110.

Krčmaňská aféra

Po zamítnutí milionářské daně ve vládě se komunisté rozhodli prosadit ji jinými způsoby. Organizovali proto hnutí občanů za milionářskou daň. Od požadavku zdanění majetných občanů očekávali politický a později i volební úspěch. Pozitivní reakce budil především u sociálně slabých vrstev. Ústřední tiskový orgán Komunistické strany – Rudé právo, zveřejnilo jmenovitě hlasování vlády o milionářské dani. Tedy hlavně jména poslanců, kteří hlasovali pro jeho zamítnutí. Tento čin zcela odporoval ústavní i politické praxi v demokratickém zřízení a později vyvolal ostré diskuze ve vládě. Svůj nesouhlas vyslovili především národní socialisté, zejména Prokop Drtina, který rázně žádal, aby byly dodržovány parlamentní principy. Komunisté však svůj krok hájili tím, že zamítnutím milionářské daně vláda opustila nejen svůj program, ale i politiku Národní fronty. Poslanci demokratických stran komunistům vyčítali, že prosazují svou vůli proti většině. Diskuze jasně prokázala, že politická spolupráce na bázi Národní fronty se pro komunisty stává nepohodlnou a zbytečnou. Zároveň také demonstrovala první vážnější koordinovanou snahu demokratických stran komunistům společně čelit. Národní fronta se nacházela v kritické situaci, k jejímuž zlepšení nebyla přijata žádná mimořádná opatření. Naopak stav se nadále zhoršoval.

Dne 10. září 1947, uprostřed vyhrocené kampaně za milionářskou daň, obdržel sekretariát ministra Prokopa Drtiny krabičku, adresovanou přímo jeho osobě. Krabička působila značně neprofesionálním dojmem a okamžitě vzbudila podezření. Po poradě s Drtinou personál přivolal policii. Podobná scéna se odehrávala v kanceláři předsedy národních-socialistů Petra Zenkla. Na poštovním úřadě pak byla zadržena zásilka třetí, adresovaná Janu Masarykovi. Po provedení odborné expertizy bylo zjištěno, že krabičky obsahují třaskavinu se silným účinkem. Pokus o atentát na tři demokratické ministry byl dáván do souvislosti s právě probíhající komunistickou kampaní o milionářskou daň. Zenkl i Drtina proti jejímu přijetí aktivně vystupovali ve vládě, Jan Masaryk ji veřejně odsoudil. Situace se okamžitě stala politickou záležitostí a bylo požadováno, aby byla celá věc důkladně prošetřena. Za iniciátorku atentátu byla považována Komunistická strana, která místo toho, aby čin veřejně odsoudila, vydala dne 12. září překvapivé prohlášení. Generální tajemník Rudolf Slánský označil celou záležitost za provokaci, iniciovanou národně socialistickou stranou. Ministr vnitra Nosek jmenoval zvláštní vyšetřovací komisi, jejímiž členy byli dva komunisté. Komise dělala, co mohla, aby působila dojmem, že po pachatelích usilovně pátrá. Například v kinech byly promítány filmy, které občanům detailně ukazovaly ony krabičky. Mezitím se ve vládě národní socialisté a komunisté navzájem obviňovali, když ne přímo z provedení atentátu, pak tedy z navádění k němu. Terčem kritiky se stalo i samo vyšetřování.

Ministerstvo vnitra až překvapivě rychle přišlo se zprávou o zadržení muže, podezřelého z výroby krabiček. Byl jím jakýsi Stanislav Pilař z Prahy, který sám potvrdil, že inkriminované skříňky jsou jeho výrobkem. Následně policie oznámila, že našla v tůnce poblíž Vltavy několik balíčku třaskaviny. Jednalo se o třaskavinu shodnou s tou, která byla uvnitř „pekelných strojů.“ To byly ovšem jediné dvě skutečnosti, které vyšetřování přineslo. „*Kdykoli jsme se na zasedání vlády ptali ministra vnitra na tento případ, odpovídal, že navzdory neustávajícímu pátrání nebyly bohužel odhaleny žádné stopy, které by umožnily identifikovat viníky.*“¹³⁸ Mezitím se do celé situace, bez vědomí Komunistické strany, vložil Vladimír Krajina. Generální tajemník odhalil některé nesrovnalosti ve vládním vyšetřování. Dozvěděl se, že jmenovaný Pilař je členem Komunistické strany. Podezřele na něj působil i fakt, že civilní osoby, které policii ohlásily nález výbušniny v tůni, ji hledaly a našly v několika metrech hluboké a špinavé vodě. Nakonec bylo zjištěno, že Pilařovy skříňky nemají nic společného se skříňkami určenými k atentátu. Vyšetřování ministerstva vnitra působilo na demokratické poslance stále silnějším dojmem, že je úmyslně vedeno do slepé uličky. Tento dojem zesílil ve chvíli, kdy Krajinovi přišla zpráva od okresního tajemníka národních socialistů, že se přihlásil muž z jeho volebního kraje (Olomouc) a prohlásil, že zná pravého autora krabiček. Dotyčný muž, Ladislav Loveček, byl bývalým starostou obce jménem Krčmaň, kde patřil mezi vážené občany. Loveček se s Krajinou setkal dne 5. října v Olomouci a oznámil mu, že krabičky, jejichž fotografie přinesl tisk, viděl u truhláře Jana Kopky v Krčmaňi. Kopka je vyrobil na příkaz funkcionářů krajského sekretariátu Komunistické strany.¹³⁹ Po poradě se stranickými kolegy¹⁴⁰ Krajina požádal dr. Příkryla z kriminální úřadovny v Brně, o kterém věděl, že není komunista, aby se ujal vyšetřování případu. Poněvadž hrozilo, že se o záležitosti dozví komunisté, nechal si Příkryl zaslat fingoovaný anonymní dopis, aby nevzbudil podezření. Dopis ho tak opravňoval celou věc prošetřit. Na základě Lovečkovy výpovědi nechal zatknout Jana Kopku, i jeho ženu. Kopka nejprve zapíral, avšak při osobní konfrontaci s Lovečkem doznal, že tři krabičky mu dovezla pracovnice krajského sekretariátu KSČ v Olomouci. Jeho úkolem bylo namořit je a upravit pro vložení výbušniny. Kopka svou výpověď zopakoval i před pražskými bezpečnostními orgány. To už se ovšem do vyšetřování zapojil úředník kriminální ústředny v Praze Görner,

¹³⁸ Ripka, H.: „*Únorová tragédie.*“ Brno. 1995. s. 155.

¹³⁹ Loveček skříňky spatřil přímo v Kopkově dílně. Kopka byl alkoholik, který se v opilosti pochlubil, k čemu mají skříňky posloužit.

¹⁴⁰ Krajina své jednání konzultoval nejen s Drtinou a Drábkem, ale i s místopředsedkyní strany Fráňou Zemínovou. Ta informace dále předávala užšímu vedení strany. Nedá se tedy říci, že by Krajina svou iniciativou poškodil zájmy strany a jednal bez jejího vědomí. Více viz. AMV, 305-450-4.

člen Komunistické strany. Görner Kopku donutil podepsat jím sestavený protokol, v němž obžalovaný naopak přiznal rozdíly mezi krabičkami. Na základě tohoto protokolu pak nařídil Kopku propustit. Informace o průběhu vyšetřování průběžně dostával Vladimír Krajina. Krajina pochopil, že případ může být opět zaháněn do slepé uličky. Podal proto zprávu Prokopu Drtinovi. Po poradě s Drtinou a Jaroslavem Drábkem bylo rozhodnuto, že generální tajemník Krajina podá formální trestní oznámení. Soudní vyšetřování prokázalo, že se na přípravě atentátu podíleli komunisté v Krčmaňi, kteří tak jednali z příkazu některých krajských funkcionářů Komunistické strany. Navíc byly při domovní prohlídce u Kopky nalezeny zbraně, o jejichž přechovávání byl informován poslanec a vedoucí funkcionář sekretariátu Komunistické strany – Jura Sosnar. Sosnar byl následně zbaven poslaneckého mandátu a podroben vyšetřování. Vedení Komunistické strany zuřilo. Obviňovalo národní socialisty a hlavně Drtinu s Krajinou, že zneužívají své politické funkce. Zjištěné informace o „Krčmaňské aféře“ poškodily Komunistickou stranu v očích veřejnosti.¹⁴¹ Nutno podotknout, že se proti nim obrátila jejich vlastní důkladně promyšlená provokace. Celý případ nebyl „smeten ze stolu“ především díky snaze Vladimíra Krajiny, který navíc několikrát veřejně odsoudil štvavou kampaň za milionářskou dávku i dohodu sociálních demokratů s komunisty. Komunistické praktiky prosazování svých požadavků označil za „*pranířování ministrů*“.¹⁴² V komunistickém žebříčku nenáviděných „reakcionářů“ jeho jméno stoupalo na přední místa. Smutnou skutečností však zůstává, že případ nebyl dořešen do únorového puče následujícího roku 1948. Po převratu byli propuštěni všichni obvinění, naopak byly zadrženy a internovány osoby, které pomáhaly případ vyšetřovat. Dne 25. března 1948 byla vydána zpráva nové vyšetřovací komise, která konstatuje, že „*účast národně socialistické strany při výrobě umělých stop je víc než jistá a že prý se v Krčmaňi žádné krabice nevyráběly ani jiné věci, které by měly souvislost s pražským atentátem.*“¹⁴³ Poúnorový ministr spravedlnosti Alexej Čepička v květnu oznámil, že aféru s atentátem zinscenovali národně socialističtí funkcionáři v čele s generálním tajemníkem strany Vladimírem Krajinou.¹⁴⁴

Otázkou zůstává, kdo či lépe které politické síly stály za pokusem o atentát? Je téměř jisté, že k usmrcení adresátů dojít nemělo, protože balíčky nutně musely projít úřední kontrolou na sekretariátu. Navíc jejich provedení nebylo zrovna profesionální záležitostí.

---

¹⁴¹ Ve zprávě komunistického informátora o náladách obyvatelstva lze číst: „...v celém Olomouci se o ničem jiném nemluví než o atentátu. Shodné mínění lidu je v tom, že atentát podnikli komunisté.“ AMV, 305-450-4.

¹⁴² NA, fond ČSNS, k. č. 519. II-S-50. Projev doc. Krajiny o politické situaci ze dne 17. září 1947.

¹⁴³ Drábek, J.: „*Z časů dobrých i zlých.*“ Praha. 1994. s. 136.

¹⁴⁴ Srov. Kocián, J. a Pernes, J. a Tůma, O. a kol.: „*České průšvihy aneb Prohry, krize, skandály a aféry českých dějin let 1848-1989.*“ Brno. 2004. s. 202-208.

Podezření vzbuzoval například i fakt, že adresy byly napsané s hrubými chybami a celkově působily neodborně. Téměř s jistotou můžeme konstatovat, že celá akce byla připravována v komunistických kruzích. Jejím iniciátorem mohli být členové zpravodajské služby, kteří jednali bez nebo s vědomím vedoucích funkcionářů Komunistické strany. Také cíl tohoto útoku není příliš jasný. Uspíšit převrat? Zdiskreditovat národně socialistickou stranu? Dále vyhrocovat politickou situaci? Či „poskytnout důvod pro zavedení osobní ochrany ministrů, tedy nasazení příslušníků Státní bezpečnosti do jejich blízkosti?“¹⁴⁵

Krčmaňská aféra narušila již tak chatrné vztahy v Národní frontě, která se na podzim roku 1947 musela vypořádat s řadou problémů. Patřil k nim závažný problém na Slovensku, kde byla silným komunistickým atakům vystavena Demokratická strana. Situace si vyžádala nucenou demisi předsedy strany Jána Ursíniho. K výrazným změnám došlo v sociálně demokratické straně. Dosavadní předseda strany Zdeněk Fierlinger¹⁴⁶ byl nahrazen Bohumilem Laušmanem, osobou s velmi radikálními názory, které se ovšem mnohdy rozcházely s marxistickou interpretací Komunistické strany. Výměna ve vedení sociálně demokratické strany byla vnímána jako pozitivní impuls pro společnou opozici demokratických stran. Opozice dosáhla řady úspěchů. Podařilo se jí zamítnout milionářskou daň, komunistické návrhy na platovou úpravu pro státní zaměstnance. K velkým úspěchům patřilo omezení Gottwaldových pravomocí při sestavování Sboru pověřenců na Slovensku i vystoupení k obraně Demokratické strany, kterou komunisté obvinili z rozbíjení Národní fronty. Dle argumentace komunistů se Demokratická strana podvolí veškerým podmínkám, které jí budou stanoveny pro další setrvání ve vládě, ve chvíli, kdy zbývající strany Národní fronty budou vystupovat jednotně. Snaha o omezení pravomocí Sboru pověřenců i vlivu Demokratické strany narazila na odpor jak lidovců, tak národních socialistů, kteří argumentovali tím, že nelze provádět politiku na Slovensku bez Slováků. Vnitropolitickou situaci nijak pozitivně nepodpořilo ani založení Informačního Byra Komunistických stran. Na jehož ustavující schůzi byla kritizována tzv. československá cesta k socialismu, od komunistů

---

¹⁴⁵ Kaplan, K.: „Pět kapitol o únoru.“ Brno. 1997. s. 124.

¹⁴⁶ Zdeněk Fierlinger se narodil dne 11. července 1891, během první světové války byl důstojníkem v československých legiích v Rusku. Po vyhlášení samostatného československého státu působil v diplomatických službách. V průběhu druhé světové války byl československým vyslancem v Sovětském svazu. Za války si získal naprostou důvěru Klementa Gottwalda a moskevských komunistů, i proto byl v letech 1945-1946 předsedou poválečné československé vlády a v letech následujících náměstkem předsedy vlády. Po válce byl také předsedou Československé sociálně demokratické strany až do roku 1947, kdy byl nahrazen Bohumilem Laušmanem. Po únorovém převratu úzce spolupracoval s komunisty, patřil k hlavním zastáncům sloučení sociálních demokratů s komunisty. Zemřel v Praze v roce 1976.

byly vyžadovány jasné výsledky – nastolení totalitní socialistické moci. K uskutečnění svých cílů komunisté neváhali použít dalších provokací, nejen již zmíněné Krčmaňské aféry.

Mostecká špionážní skupina

Další velkou politickou událostí se stala tzv. Mostecká aféra, která byla namířena proti vedení národně socialistické strany, konkrétně v první řadě proti Vladimíru Krajinovi, dále pak Zenklovi, Drtinovi a redaktorovi Svobodného slova Františku Klátilovi. Komunističtí zpravodajci vymysleli zcela jednoduchou konstrukci případu. Využili výpovědi jistého vězně Podivína, který hovořil o dvou špionážních a protistátních skupinách, pražské a mostecké. Vězeň dále přislíbil, že příslušníky zpravodajské služby se skupinami seznámí a představí je jako osoby, které chtějí organizovat protikomunistický puč. Do přímé akce byli zapojeni dva příslušníci komunistické Bezpečnosti s krycími jmény Tony a Edy (vlastními jmény Miller a Kroupa). Podivín je představil jistému Reichlovi, kterého zpravodajské orgány považovaly za západního špióna. V následujícím společném rozhovoru padlo několik jmen, ze kterých pak byla vykonstruována protistátní skupina. „*Iniciátoři a organizátoři provokace, zpravodajci ministerstva vnitra a armády, se snažili vyrobít velký špionážní případ, protistátní spiknutí, který by vyústil v politický proces.*“¹⁴⁷ Celá konstrukce pak směřovala k vazbám skupiny na vedoucí činitele národně socialistické strany. Tyto vazby měly být dokázány faktem, že o jednání Tonyho a Edyho věděli Petr Zenkl a Prokop Drtina. Dále pak bylo na zatčených osobách vymáháno doznání, že ony samy byly ve styku s národně-socialistickými politiky, především pak s Vladimírem Krajinou. Celý případ se, až příliš urputnými snahami komunistů o zapojení národně socialistických členů, stával nápadným a nedůvěryhodným. Úměrně s tím jak se Mostecká aféra rozrůstala, přinášela problémy. Nakonec se i tato komunistická provokace stala neudržitelnou a obrátila se proti straně samotné. Aféra znovu rozvracela vztahy v Národní frontě, na druhou stranu však přispěla k politické izolaci Komunistické strany, neboť pozdější vyšetřování ministerstva spravedlnosti odhalilo, že se jedná pouze o fingoanou provokaci, namířenou proti národně socialistické straně.¹⁴⁸

Na sklonku roku 1947 přibývalo sporů ve vládní koalici. Nepřátelské vládní poměry se přenášely i do krajských a okresních organizací. Ve vládě již nebyly projednávány pouze

¹⁴⁷ Kaplan, K.: „*Pět kapitol o únoru.*“ Brno. 1997. s. 126.

¹⁴⁸ Informace o Krčmaňském případu a Mostecké aféře: AMV, 305-450-4., 310-78-6. Drábek, J.: „*Z časů dobrých i zlých.*“ Praha. 1994., Drtina, P.: „*Československo – můj osud.*“ Praha. 1991. sv.2. kniha 2., Dvořáková, Z.: „*Smrt pro tři ministry.*“ Akcent. 2000., Josten, J.: „*Československo žaluje...*“ Praha. 1993., Kaplan, K.: „*Pět kapitol o únoru.*“ Brno. 1997., Kaplan, K.: „*Československo v letech 1945-1948.*“ Státní pedagogické nakladatelství. 1991., Klátil, F.: „*Republika nad stranami.*“ Praha. 1992., Krajina, V.: „*Vysoká hra.*“ Praha. 1994., Ripka, H.: „*Únorová tragédie.*“ Brno. 1995., Šolc, J.: „*Smrt přála statečným – Osudy doc. Vladimíra Krajiny a jeho spolupracovníků v českém domácím odboji za druhé světové války.*“ Praha. 1995.

významné události, zdrojem sporů se staly věci i zdánlivě politicky nedůležité. Atmosféru oslabené spolupráce, pokud vůbec lze o spolupráci ještě hovořit, dokreslovaly oboustranně útočné články v tisku i rozhlasové projevy. Nejčastějším zdrojem konfliktů byly stále otázky okolo Bezpečnosti a armády. Demokratičtí poslanci uváděli hojné konkrétní příklady zneužívání bezpečnostních složek ve prospěch Komunistické strany. Na zasedání výkonného výboru národně socialistické strany dne 4. prosince informoval doc. Krajina předsednictvo o „*pensionování a přesunech v armádě, které působí dojem persekuce z politických důvodů.*“¹⁴⁹ Předsednictvo vyzvalo všechny své členy, aby bylo takovým přesunům bráněno ze všech sil. Ministr Nosek sice k projednání předložil návrh na reorganizaci Sborů národní bezpečnosti, avšak ten se vůbec nezmiňoval o změnách, či zrušení zpravodajské služby. Demokratičtí ministři žádali korekci návrhu tak, aby zahrnoval především reorganizaci zpravodajské služby, která měla již podle předešlé dohody vlády spadat pod kontrolu předsednictva vlády, nikoli pod kompetence ministerstva vnitra. K nepříznivé politické situaci se přidala i alarmující situace hospodářská. Nepodařilo se obnovit dostatečné zásobování. Na trhu chyběl zejména textil a obuv. Sociálně slabé vrstvy se uchýlovaly k radikalismu a kritizovaly neschopnost vlády zajistit spravedlivé přiděly textilu. Což se komunisté snažili využít a zlikvidovat textilní velkoobchod vytvořením velkoobchodu družstevního. O nic lépe nevypadala situace ani v zemědělství, které si za dominantu svého vlivu vybrala Komunistická strana. Svou převahu se snažila uplatnit především skrze zemědělské instituce. Na nezákonné rozdělení pozic právě v zemědělských institucích poukazoval i generální tajemník národně socialistické strany. Vladimír Krajina se pro komunisty stával stále více nepohodlnou osobou. Proti bezpečnostním složkám aktivně vystupoval již od října 1945, tedy v době, kdy ostatní členové demokratických stran trvali na nutnosti společného postupu v Národní frontě a kritiky se zdržovali. Podat demisi ho nedonutily ani události spojené s trestním řízením a obviněním z kolaborace. Ačkoli není sporu o tom, že proces jeho osobu poškodil. Navíc se Krajina aktivně angažoval ve vyšetřování Krčmaňské aféry. Na zasedáních výkonného výboru pravidelně informoval vedení strany o nezákonném jednání komunistů v nižších správních orgánech země. Navíc vyvíjel hojnou přednáškovou činnost. Nejnebezpečnějším se však pro politické zpravodajství ministerstva vnitra stal svým pokusem o vytvoření vlastní informační služby. Národně socialistická strana vyvíjela jistou zpravodajskou činnost již v roce 1945, kdy organizovala své stoupence ve Sborech národní bezpečnosti. Po dohodě Národní fronty o zákazu stranických organizací v ozbrojených složkách však byla tato činnost pozastavena. V roce 1946 se k OBZ dostala informace, že

---

¹⁴⁹ NA, fond ČSNS, I-E-78. Zápis ze schůze výkonného výboru strany dne 4. prosince 1947.

národní socialisté vytvořili jakousi síť důvěrníků, kteří mají za úkol prezentovat politickou linii strany a sledovat činnost stran ostatních. Již v té době byl za hlavního iniciátora považován právě Krajina. V hlášení od informátora pro OBZ ze dne 5. září 1946 se lze dočíst, že Krajina má vlastní vysílačku, kterou používá při styku se západními mocnostmi.¹⁵⁰ Věrohodnost této zprávy měl dodat fakt, že Krajina má s vysíláním zkušenosti z dob okupace. Sami agenti OBZ si však uvědomili, že se jedná o nepodloženou informaci a proti Krajinovi nevystoupili. S vytvářením vlastní informační sítě, zatím jen v podobě malé skupiny osob, začalo vedení strany na podzim 1947. Ve stejné době došlo k jistému ochlazení osobních vztahů mezi Vladimírem Krajinou a předsedou strany Petrem Zenklem. Budeme-li za hodnověrný pramen pokládat hlášení komunistickým agentů, můžeme se v nich dočíst: „*Od spolehlivého důvěrníka: Ve straně NS došlo k rozkolu, který vyvolaly dvě osoby – předseda strany Dr. Petr Zenkl a gen. taj. doc. Vladimír Krajina. Tento spor se přenesl na všechny vedoucí osoby ve vedení NS...Předseda strany Dr. Zenkl prohlásil, že si bude muset dát pozor na Krajinu...Zenklovi se nelíbí, že docent Krajina se ve své práci přimknul k jedné cizí zpravodajské službě.*“¹⁵¹ Nastíněné tvrzení, o napojení na cizí službu, agenti dokládali především styky Krajiny s Jaroslavem Stránským, který dle zpravodajských orgánů udržoval kontakt s americkými a britskými zpravodajci.¹⁵² Rozpory mezi Krajinou a Zenklem však reálně existovaly a prohlubovaly se.¹⁵³

Policejní záznamy v souvislosti se zpravodajským oddělením národně socialistické strany opět hovoří o Vladimíru Krajinovi jako o jeho hlavním organizátorovi. On sám ve svých pamětech píše: „*V té době jsem už měl na ústředním sekretariátě vlastní „špionážní“ úřad. Působil v něm Karel Herr – zkušený harcovník, major Václav Knotek – úředník ministerstva vnitra, Milíč Solský, Milena Šeborová a její bratr Miloš Šebor, tenkrát rovněž zaměstnanec Noskova ministerstva. Sledovali některé naše podezřelé politické činitele, zejména Neumanna, manžele Šlechtovy a Boženu Pátkovou – sestru Lidy Clementisové. Tento*

---

¹⁵⁰ NA, fond ČSNS, 35-105-12. Zpráva o tajné vysílačce doc. Vladimíra Krajiny.

¹⁵¹ AMV, 310-78-5. Záznam ze dne 15. listopadu 1947.

¹⁵² Je třeba si uvědomit, že prokázat užší kontakt Krajiny se Stránským se komunistické orgány snažily prosadit až po únorovém puči. Je tedy otázkou, jestli hlášení o četnosti kontaktů obou mužů je důvěryhodné. AMV, 310-78-5. Záznam ze dne 29. dubna 1948.

¹⁵³ Hlášení ze dne 11. listopadu 1947 podává informace o tom, že došlo k rozporu mezi Krajinou a jeho podřízeným ve zpravodajském odboru, s jistým Hackerem. Jednalo se o spor spojený s kompetencemi ve zpravodajském oddělení národně socialistické strany. Hlášení konstatuje: „*Hacker má podporu v Zenklvi.*“ AMV, 310-78-5. Život v ústředí. Hlášení ze dne 11. listopadu 1947.

*malý pátrací oddíl vznikl z podnětu zkušeného zpravodajce Václava Knotka.*¹⁵⁴ Krajina však ve svých pamětech nepíše z jakého důvodu byl tento úřad založen. Lze se pouze domnívat, že impulsem byly dosavadní špatné zkušenosti s prací zpravodajských orgánů ministerstva vnitra. Ať už se jednalo o falešné protokoly s řadou osob, především pak s Frankem, či o cílené provokace komunistů spojené s atentátem na tři ministry a mosteckou špionážní skupinou. Krajinaova informační služba se nacházela v přízemí budovy ústředního sekretariátu národně socialistické strany na náměstí Republiky. Byla zde kartotéka obsahující minimálně 300 evidenčními lístků. Právě na toto místo byla dne 5. prosince 1947 Krajinou svolána porada, na které uložil krajským tajemníkům národně socialistické strany, aby vybrali dva spolehlivé členy z řad SNB, kteří se stanou zpravodajci národně socialistické strany. Zdá se, že ne všichni krajsí tajemníci s Krajinovými plány souhlasili. Například již o dva dny později urguje Krajina brněnského tajemníka, aby vyhověl jeho žádosti. „...bylo uloženo, abys co nejrychleji vyhledal a mně oznámil dva důvěrníky, jichž úkoly Ti byly naznačeny...věc spěchá a je krajně naléhavá...jednej, jak bylo uloženo, obezřetně, avšak nyní již neodkladně.“¹⁵⁵ Někdy v polovině měsíce ledna se do celé záležitosti zapojil předseda strany Petr Zenkl. Pro vedení zpravodajské kanceláře se snažil získat generála v.v. Mojmíra Soukupa. Soukup vedl skupinu zpravodajského odboru Ministerstva národní obrany do roku 1935, kdy na jeho místo nastoupil podplukovník František Moravec. Nabízené místo Soukup odmítl a později ve své výpovědi k celé věci uvedl: „...Dr. Zenkl zdůrazňoval, že ze zaměstnanců sekretariátu nikdo těmto věcem nerozumí a ani ne profesor Krajina, který samostatnou zpravodajskou službu dosud vedl, že tento jest hotový antitalent, čehož je si sám vědom, a že tyto okolnosti způsobily ve straně mnoho zmatku a ostud.“¹⁵⁶ Dne 21. ledna 1948 byla do budovy sekretariátu národně socialistické strany svolána porada s vybranými důvěrníky krajských tajemníků. Zúčastnilo se jí 30 osob, převážně příslušníků SNB. Dostali za úkol, aby ve svém okruhu shromažďovali a předávali informace o personální politice SNB, o křivdách na funkcionářích národně socialistické strany, o náladách, o politickém smýšlení a politickém rozvrstvení v podnicích, úřadech, vojenských posádkách.¹⁵⁷ Vybraní důvěrníci poté obdrželi technické instrukce o

---

¹⁵⁴ Krajina, V.: „Vysoká hra.“ Praha. 1994. s. 184. Solský byl úředníkem na sekretariátě národně socialistické strany. Milena Šeborová byla Krajinaova osobní sekretářka.

¹⁵⁵ NA, fond ČSNS, 35-105-7. Dopis generálního tajemníka krajskému sekretariátu národně socialistické strany v Brně ze dne 7. ledna 1948.

¹⁵⁶ AMV, 310-78-5/53. Protokol s Mojmírem Soukupem ze dne 7. května 1948.

¹⁵⁷ Krajinou požadované informace se však nemusely týkat pouze uvedených témat. Je možné, že vyžadoval informace i o své osobě. Dokazovala by to výpověď Josefa Jíny z března roku 1948, kterému prý „...dal

zasílání zpráv, krycí adresy i čísla. V případě nebezpečí z prodlení měli podat zprávu telefonicky pro „Milenu“.¹⁵⁸ Zpravodajská centrála národně socialistické strany však byla méně kvalifikovanou a opožděnou snahou reagovat na výkonné komunistické zpravodajství. Pokud budeme zastávat názor, že Krajínovy důvody pro zřízení takového úřadu byly stejné jako u komunistů, tedy špionáž a sbírání kompromitujícího materiálu, musíme přiznat, že svým jednáním zcela opustil parlamentně demokratické principy státu. Na druhou stranu s komunisty se boj již v té době ústavními principy vést nedal. Navíc „Krajínova“ informační služba neměla mnoho času na to, aby do politické situace nějak výrazně zasáhla. Přesto, zdá se, že to byla právě zpravodajská služba národně socialistické strany, která prostřednictvím Miliče Solského doručila Prokopu Drtinovi na zasedání vlády zprávu o dalších nelegálních přesunech ve velitelských funkcích v SNB.

(Krajina) *mě přímo úkol a sice ten, abych zjistil, kdo, kdy a jak prověřoval jeho činnost za okupace.*“ AMV, 310-78-5/12.

¹⁵⁸ NA, fond 100/36, a.j. 322-366. Srov.: Kaplan, K.: *„Pět kapitol o únoru.“* Brno. 1997. s. 100-104., Šolc, J.: *„Smrt přála statečným – Osudy doc. Vladimíra Krajiny a jeho spolupracovníků v českém domácím odboji za druhé světové války.“* Praha. 1995.

Politické události února 1948 a nucený odchod do zahraničí

Na počátku roku 1948 se situace ve vládě stala kritickou. Instituce Národní fronty se na místo toho, aby zajišťovala další koaliční spolupráci, stávala prostorem nekonečných hádek a sporů, i proto, že reálných možností řešení ubývalo. Politickým sporům dominoval souboj dvou mocných institucí – Bezpečnosti a justičních orgánů. Ty zcela ochromovaly činnost vlády. Vláda nebyla schopna se dohodnout ani na předběžných návrzích zákonů, ani na formulacích nové ústavy republiky. Jednání vlády se vždy stočila k řešení bezpečnostních poměrů, poněvadž nekomunističtí ministři chtěli znát výsledky vyšetřování politických afér. Dne 13. února se Prokop Drtina dozvěděl o nových nezákonných přesunech ve Sborech národní bezpečnosti. Diskuze vlády tak přerostla v ostrý konflikt, ve kterém komunisté bránili činnost bezpečnostních složek, která dle jejich interpretace směřovala pouze proti reakci v nekomunistických stranách. Demokratičtí ministři však žádali zastavení přesunů v SNB a nápravu poměrů, jejíž realizaci podmiňovali svou další účast na jednání vlády. Impuls k tomuto jednání vzešel od národně socialistické strany. Dne 16. února se sešlo užší vedení strany (Zenkl, Ripka, Stránský, Krajina, Firt a Drtina), kde bylo dohodnuto, že pokud komunisté nesplní vládní usnesení z 13. února, týkající se personální reorganizace ve Sborech národní bezpečnosti, podají národně-socialističtí ministři demisi. O den později, tedy 17. února, se na mimořádnou schůzi vlády ministr Nosek nedostavil a tak byla rozpuštěna, aniž by došlo k nějakým změnám. Další mimořádná schůze vlády byla svolána na 20. února. Politické napětí v zemi zaplnilo hlavní stránky československých periodik. Vládní situace byla rozebírána na mnoha veřejných shromážděních. Například Hubert Ripka hovořil na schůzi funkcionářů závodních organizací. Prokop Drtina vystoupil na Vinohradech. Dne 19. února Vladimír Krajina na schůzi ústředního sekretariátu národně socialistické strany prohlásil, že strana bude důsledně trvat na provedení vládního rozhodnutí ze dne 13. února, a to za „každou cenu.“ Do řešení potencionální vládní krize byl zapojen i prezident Eduard Beneš. Beneš údajně návrh možné demise schválil.¹⁵⁹ S ujištěním, že prezident bude rozhodným zastáncem i nadále trvající demokracie podali dne 20. února ministři národně-socialistické strany, strany lidové a slovenští demokraté demisi. Byli přesvědčeni, že krize nutně povede k předčasným volbám, nebo že prezident demisi odmítne. Demokratické strany sice poprvé převzaly iniciativu, ale na nastalou politickou situaci nebyly připraveny. Mezitím, co komunisté burcovali masy a spojili nastolení svého mocenského monopolu s překonáním

---

¹⁵⁹ „Kromě toho byla mezi prezidentem Benešem a vedoucími osobnostmi naší strany vždy úzká a přátelská spolupráce, že by nám ani nebylo přišlo na mysl učinit tak vážné rozhodnutí, aniž jsme ho předem informovali...prezident naši taktiku bez výhrad schválil.“ Ripka, H.: „Únorová tragédie.“ Brno. 1995. s. 194.

vládní krize, demokratické strany vyzývaly ke klidu a vyčkávaly. Ve Svobodném slově se tak lze dočíst: „*Vyčkejte v klidu dalšího vývoje i průběhu politických jednání o řešení vládní krize. Sílu, jednotu a sebevědomí strany nikdo neohrozí!*“¹⁶⁰ Demokratičtí ministři zcela spoléhali na opoziční roli prezidenta Beneše, nechápali, jak rychle ztrácejí své mocenskopolitické postavení. Iniciativu k řešení krize převzal Gottwald, který se na své schůzce snažil Beneše přesvědčit, že je schopen sestavit novou vládu, v níž budou staré strany zastoupeny stejně, ale lidmi, kteří jsou ochotni spolupracovat s Komunistickou stranou.

Během vládní krize sice patřil Vladimír Krajina k rozhodným zastáncům nekompromisního řešení, avšak důvěrná jednání o politické situaci byla vedena bez jeho přítomnosti. Krajina rozhodně nepatřil k autorům myšlenky podání demise, toto „prvenství“ se připisuje spíše Hubertu Ripkovi. Krajina byl zkrátka stavěn před rozhodnutí stranického vedení, jehož politickou linii i nadále plnil. Nemáme důkazy, že by se on sám vedení strany postavil, či navrhoval jiný způsob řešení. K tomu mu chyběla autorita ve straně i lepší orientace ve vysoké politice. Do průběhu únorových dnů však několikrát zasáhl. Budeme-li věřit jeho sepsaným pamětem, pak se dne 19. února z vlastní iniciativy vydal za prezidentem Benešem, aby se ujistil, že případnou demisi rozhodně nepřijme.¹⁶¹ O dva dny později, 21. února, byl za Benešem vyslán oficiálně vedením národně socialistické strany. Audienci u prezidenta mu předem telefonicky domluvil Petr Zenkl. Krajina měl prezidentovi doručit dopis odstupujících ministrů. Kancléř Smutný ho však k prezidentovi nepustil, své jednání zdůvodňoval tím, že v té době s Benešem hovořil Gottwald, Nosek a Svoboda.¹⁶² „*Po hodině jsem se vracel s nepořízenou. U Smutného jsem nechal text naší rezoluce i svůj osobní varovný vzkaz, aby Beneš neskončil jako Hácha.*“¹⁶³ Nelze se však zbavit dojmu, že prezident Krajinu zkrátka přijmout nechtěl. Dle Prokopa Drtiny bylo u prezidenta běžnou praxí, že pokud se náhodně sešly dvě návštěvy ve stejnou dobu, prezident jednání na chvíli přerušil a návštěvu přijal v jiné místnosti. „*Tím spíše, věděl-li, že to bude návštěva krátká, víceméně*

---

¹⁶⁰ NA, fond ČSNS, I-E-78. Svobodné slovo ze dne 24. února 1948.

¹⁶¹ „*Chtěl jsem na vlastní uši slyšet od Beneše, že nás nehodí přes palubu a že v případě demise našich ministrů bude držet s námi, spojí-li se s námi aspoň ještě jedna nekomunistická strana. U prezidenta jsem byl jen několik minut...potvrdil mi to rukoudáním s přáním dalšího štěstí v politické práci.*“ Krajina, V.: „*Vysoká hra.*“ Praha.1994. s. 196.

¹⁶² Krajina ve svých pamětech datuje druhou audienci až na 25. února. S ohledem na ostatní prameny a literaturu je toto datum vyloučeno. K návštěvě Krajiny u Beneše mělo dojít 21. února 1948.

¹⁶³ Krajina, V.: „*Vysoká hra.*“ Praha.1994. s. 198.

*formální, ale že má mimořádný politický význam. To prezident v tomto případě věděl, neboť Zenkl mu návštěvu Krajínovu a její účel oznámil již v poledne telefonicky.*¹⁶⁴

Zdá se, že Krajina si klidným a parlamentním způsobem řešení krize nebyl jist. Od 21. února se v jeho kanceláři likvidoval veškerý zpravodajský materiál a kartotéka. Krajina také nechal odstěhovat svůj osobní archiv z dob okupace. Zřejmě posledním politickým vystoupením Vladimíra Krajiny před nuceným odchodem do exilu byl projev ve Sboru národně-socialistických akademiků v Obecním domě v Praze dne 23. února 1948. Krajina zde promluvil k několika stům osob, převážně vysokoškoláků. Cílem bylo demonstrovat podporu politice vedení strany. Krajina studenty ujišťoval, že strana bude demokracii hájit všemi prostředky. „*Schůze vyzněla v jednomyslné rozhodnutí, aby studenti šli ihned manifestovat svou věrnost a oddanost prezidentu republiky na Hrad.*“¹⁶⁵ Studentského průvodu se zúčastnilo až 10 tisíc osob. Jejich vystoupení bylo sice hrdinnou, ale v mocenském sporu zanedbatelnou epizodou.

Dne 25. února prezident Beneš podanou demisi přijal. Klement Gottwald tak dostal pravomoc doplnit vládu tzv. „obrozené“ Národní fronty. Pro mnoho funkcionářů demokratických stran to byl jasný impuls odejít za hranice, i s ohledem na to, jaký policejní režim byl v průběhu vládní krize v republice nastolen. Docházelo k prvním zatčením, byly prohledávány sekretariáty stran. Nucené prohlídky neušel ani sekretariát národně socialistické strany. Potřebné materiály však nebyly nalezeny.

Po vládním převratu byl Vladimír Krajina „vyakčněn“ z Karlovy univerzity. Následujícího dne 26. února¹⁶⁶ byl dokonce zatčen při odchodu z domova. Marně se dovolával poslanecké imunity. Po krátké chvíli se ocitl na „důvěrně“ známých místech Petchkova paláce. Krajina byl vyslýchán a přemlouván ke spolupráci s komunisty. Poté, co odmítl, byl vsazen do cely. Mezitím jeho žena neztrácela čas a vydala se do budovy ústředního sekretariátu národně socialistické strany, kam měl namířeno i její muž. „*Zenkl, Drtina, Stránský i Ripka mi překvapení radili, abych jela do parlamentu, kde předseda Josef David musí napsat protest proti zatčení poslance, a pak k prezidentovi. Na schodech se mne ujala Milada Horáková, moje spoluvězeňkyně ve vězení i v koncentračním táboře...že vše*

---

¹⁶⁴ Drtina, P.: „Československo – můj osud.“ Praha. 1991. svazek II., kniha 2. s. 513-514.

¹⁶⁵ NA, fond ČSNS, I-E-78. Svobodné slovo ze dne 24. února 1948. Srov. Kaplan, K.: „Pět kapitol o únoru.“ Brno. 1997. s. 453.

¹⁶⁶ V datu Krajínova zatčení existují jisté neshody. Jiří Kocián se klání ke dni 23. února, Churaň ve své publikaci uvádí 25. února. Krajina sám pak jako datum svého zatčení uvádí 26. února ráno. Osobně jsem přikláním ke dni 26. února, protože 23. února Krajina promlouval ke studentům v Obecním domě. Dne 25. února prezident Beneš demisi přijal až v odpoledních hodinách. Datum 26. února se mi proto jeví jako nejrealnější možnost.

potřebné s Davidem zařídí, abych raději hned odjela na Hrad k panu prezidentovi.“¹⁶⁷ Ani Marie Krajinová však nebyla k prezidentovi puštěna, kancléř Smutný však přislíbil, že prezidenta o celé situaci informuje. Po několika hodinách byl Krajina s vysvětlením, že šlo o omyl, propuštěn. Krajina si byl ve svých pamětech jist, že se tak stalo především na zákrok prezidenta.¹⁶⁸ Po této zkušenosti již Krajina na nic nečekal. Se ženou se domluvil, aby na případné otázky na jeho osobu odpovídala, že ji opustil. S pomocí své sestry Vlasty opustil Prahu. Dále pokračoval přes Beroun, Plzeň a Klatovy, kde byl za 20 tisíc korun přiveden k hranicím republiky. Jako turista na lyžích vyjel na Špičák, kde opustil státní hranice Československé republiky. V bavorském městečku Bayerische Einsteinu se přihlásil u vojenské americké policie. Jeho cesta dále vedla přes Frankfurt nad Mohanem, kde se setkal s mnoha dalšími politickými osobnostmi, které byly donuceny emigrovat. Jmenovitě například s Ivanem Herbenem, Adolfem Procházkou, Jaroslavem Drábkem nebo Otou Horou. Z Frankfurtu odcestoval do Velké Británie, kam za ním dorazila i jeho žena s dětmi, která úspěšně překročila československé hranice.

V Praze mezitím byly likvidovány poslední znaky demokratického státu, etablovala se komunistická totalitní moc. Nastalo rozsáhlé politické tažení proti funkcionářům poražených stran. Velitelství Státní bezpečnosti připravovalo první politické procesy. Mezi první obviněné patřil i Vladimír Krajina, který byl znovu nařčen ze spolupráce s nacisty. Komunisté využili stejný materiál, jako v roce 1946. Trestní oznámení bylo doplněno jen o závěrečný odstavec, kde bylo mimo jiné uvedeno: „*Bilance činnosti tohoto „hrdiny“ je strašlivá... jedna z nejtemnějších kapitol dějin československého národa, psaná Krajinou, potupná, tragická, plná krve...ve své bezcharakternosti nemohl jinak než dopouštět se nejodpornějších činů ...pohled na vdovy po padlých, na sirotky a lidické na Krajinu neplatil. Pro něho, jenž toužil být vůdcem, platila toliko morálka stáda, kde vládne jen holé sobectví...nikdy nepoznal starou moudrost, že čest je silnější než smrt.*“¹⁶⁹ Útočné články proti jeho osobě nepsalo již jen Rudé právo, ale i Svobodné slovo, které například dne 3. září 1948 uveřejnilo článek s názvem „*Dr. Vladimír Krajina před soudem. Veřejný žalobce líčí činnost Krajinovu:*

---

¹⁶⁷ Krajina, V.: „*Vysoká hra.*“ Praha. 1994. s. 200.

¹⁶⁸ „*V prvních měsících po komunistickém převratu se Beneš stavěl pokusům zorganizovat v zahraničí osvobozenecké hnutí poněkud negativně. Měl radost, že se většině jeho předních spolupracovníků, kteří museli čelit nebezpečí komunistických represálií, podařilo uchýlit se na Západ a že sám udělal, co mohl, aby jim v tom pomohl. To byl například případ Vladimíra Krajiny, generálního tajemníka národně-socialistické strany, který byl 26. února zatčen, ale pak propuštěn.*“ Tábořský, E.: „*Prezident Beneš mezi Západem a Východem.*“ Mladá fronta.1993. s. 2270-271, 315.

¹⁶⁹ AMV, 310-78-4. Trestní oznámení na doc. Vladimíra Krajinu.

protěžence gestapa a muže K. H. Franka.“¹⁷⁰ Veřejný žalobce Krajínu obvinil, že vyzradil všechny spolupracovníky i ty, o kterých gestapo nevědělo a vydal šifrovací klíč. Navíc prováděl nátlak na K. H. Franka, aby při osobní konfrontaci vypovídal v jeho prospěch.¹⁷¹ V dalším trestním řízení byl Krajina obviněn z vyzvědačské činnosti a přípravy protikomunistického puče. Trestní řízení bylo vedeno i s členy jeho zpravodajské kanceláře. V září 1948 bylo odsouzeno 22 osob k trestům vězení od 19 do 32 let. Sám Krajina byl odsouzen v nepřítomnosti na 25 let žaláře.¹⁷²

---

¹⁷⁰ NA, fond ČSNS, k. č. 519. Článek Svobodného slova ze dne 3. září 1948.

¹⁷¹ *Tamtéž.*

¹⁷² NA, fond ČSNS, 35-105/7. AMV, 310-78-4., Srov. Krajina, V.: „*Vysoká hra.*“ Praha. 1994. s. 209-210., Kaplan, K.: „*Pět kapitol o únoru.*“ Brno. 1997. s. 10102-103., Šolc, J.: „*Smrt přála statečným – Osudy doc. Vladimíra Krajiny a jeho spolupracovníků v českém domácím odboji za druhé světové války.*“ Praha. 1995. s. 195-196.

Závěr

Hodnotit politickou činnost prof. Krajiny ve třech „svobodných“ poválečných letech není jednoduché. Vladimír Krajina totiž rozhodně nepatřil mezi politickou elitu, jejíž rozhodnutí by výrazně měnila stranickou politiku, či dokonce politiku vládní. Prostředí vysoké politiky a politiky mezinárodní neznal, ve stranické hierarchii se první rok ve své funkci ani nevyznal. Československá národně socialistická strana navíc jeho jmenováním do funkce generálního tajemníka riskovala. Krajina do strany přicházel s jistou „gloriolou“ domácího odboje, na druhou stranu však nebyl schopen všechny přesvědčit ani o své bezúhonnosti, ani o tom, že na výkon politické funkce stačí. Jeho osobnost neměla takovou autoritu jako někteří jiní národně socialističtí funkcionáři (např. Hubert Ripka, Petr Zenkl). Výše uvedená fakta rozhodně platila pro rok 1946. Postupem času se však vypracoval v osobnost strany. Vladimír Krajina jako jeden z prvních upozorňoval na nezákonné praktiky komunistů jak v Bezpečnosti, tak v armádě. Důvody Krajinova ryze antikomunistického smýšlení bych spatřovala především v jeho špatných zkušenostech s navazováním kontaktů a spolupráce s komunisty již za dob odboje. Jak uvádí ve svých pamětech, setkání s nimi v něm vzbuzovala negativní pocity. Faktem zůstává, že komunistické hnutí se výrazněji do boje proti nacismu zapojilo až po napadení Sovětského svazu Německem, tedy v roce 1941. Je otázkou, zda-li vůbec či případně do jaké míry toto pasivní komunistické jednání ovlivňovalo smýšlení ostatních odbojářů. Nepříjemnou osobní zkušeností pak pro Krajinu bylo chování komunistů ke skupině ANTIMONY. Nejen, že jim pod záminkou pomoci s navázáním radiotelegrafického kontaktu odcizili dvě vysílací stanice, ale zabavili jim i dopisy od Beneše a generála Ingra, adresované právě Krajinovi.¹⁷³ Nezanedbatelným aspektem pak jistě byly Krajinovy osobní hodnoty a vzdělání. Nepopírám, že se jedná pouze o mou osobní hypotézu, ale objektivně vzato, bych v těchto důvodech spatřovala základ do značné míry pochopitelné nedůvěry ke Komunistické straně.

Krajina, ze své pozice generálního tajemníka, neustále vystupoval s kritikou komunistů, přispěl tak ke konečnému zformování opozice demokratických stran. Od roku 1947 si dovoluji tvrdit, že patřil mezi významné národně socialistické funkcionáře. Plnil úkoly, které mu příslušely jako generálnímu tajemníkovi druhé nejsilnější strany, ovšem rozhodně nezůstal pouze pečlivým vykonavatelem své funkce. Krajina informoval vedení strany o nedemokratických postupech komunistů zejména v armádě a v bezpečnostních složkách, ale i v zemědělských organizacích či v živnostenských komorách. Navíc se aktivně

---

¹⁷³ Více viz.: Šolc, J.: „Smrt přála statečným – Osudy doc. Vladimíra Krajiny a jeho spolupracovníků v českém domácím odboji za druhé světové války.“ Praha. 1995., Tichý, A.: „Živé nás nedostanou!“ Liberec. 1969.

zasadil o to, aby byla vyšetřována Krčmaňská aféra. Dále vystupoval v parlamentě, na schůzích strany, v rozhlase, psal i novinové články. Hovořil na sjezdech mnoha organizací, ať už v závodních radách či různých svazech. Pokud hovořil o českém podzemním hnutí, pravda, možná příliš vyvyšoval svou osobnost, na druhé straně není pochyb o tom, že Krajina byl důležitým odbojovým pracovníkem, který ovšem nikdy nezapomněl na ty, kteří za něj položili život, a kteří mu na jeho odbojové cestě pomáhali. Pokud se Krajinův projev týkal tehdejší politické situace nikdy neopomněl zdůrazňovat demokratické a parlamentní principy a obecné etické hodnoty a vždy upozorňoval na komunistickou zlovůli ve státě.

Tato práce měla sledovat vliv profesora Krajiny na politiku národně socialistické strany. Z dostupných materiálů lze soudit, že velký vliv na stranu neměl. Ale snažil se jej mít a to v pozitivním slova smyslu. Rozhodně se vypracoval na člena strany hodného respektu. Sílu své osobnosti uplatnil nejvíce v případě atentátu na tři demokratické ministry, na podzim roku 1947. Zde se Krajinovi nedá upřít, že hlavně jeho zásluhou vyšetřování případu pokračovalo. Posoudit otázku Krajinova politického vlivu je těžké i proto, že období, vymezené pro jeho politickou funkci, bylo příliš krátké na to, aby mohl plně prokázat své politické kvality. Neznamená to ovšem, že neprokázal ty lidské. Po celou dobu své činnosti v odboji zůstal věrný demokratickým ideálům, stejně tak tomu bylo i při rekonstrukci poválečné Československé republiky. Krajina zůstal rozhodným a věrným demokratem i po nuceném odchodu do exilu, kde znovu snil o svobodném Československu. Dokládá to i jeho další politická činnost v exilu. Byl místopředsedou Československé národně socialistické strany v exilu, po smrti Petra Zenkla jejím předsedou. Byl i členem Rady osvobozeného Československa. Politická činnost však pro Krajinu v té době ustoupila do pozadí, opět se začal věnovat své původní profesi. Přednášel botaniku, lesnictví a lesní ekologii na univerzitě v Britské Columbií. V Kanadě se dožil pádu komunistického režimu v Československu v roce 1989. Bylo mu osmdesát pět let, když znovu navštívil svou vlast, aby z rukou prezidenta Václava Havla převzal nejvyšší státní vyznamenání - řád Bílého lva. Smutnou skutečností však zůstává, že řád obdržel jako kanadský státní občan.

Vladimír Krajina byl spíše velmi úspěšným vědcem, nežli politikem, ale rozhodně nepatřil k lidem, kteří by dobrovolně přijali život nabízený totalitním režimem. Naopak zůstal věrným demokratem a vlastencem.

Seznam pramenů a literatury

Archivní materiál

Archiv Ministerstva vnitra, fond Velitelství státní bezpečnosti, signatury 310.
Archiv Ministerstva vnitra, fond Správa vyšetřování StB, signatury 325.
Archiv Ministerstva vnitra, fond Sběrka různých písemností, signatury S.
Národní archiv, fond Československé národně socialistické strany, karton 9.
Národní archiv, fond Československá socialistická strana, karton 78 A.
Národní archiv, výstřižkový archiv Československé národně socialistické strany, karton 575 A.

Prameny a literatura

Agnew, LeCaine, H.: *„Češi a země Koruny české.“* Praha, 2008.
Bouček, M. a Klimeš, M.: *„Dramatické dny února 1948.“* Praha. 1993.
Čelovský, B.: *„Politici bez moci.“* Ostrava. 2000.
Drápala, M.: *„Na ztracené vartě Západu.“* Praha. 2000.
Dvořáková, Z.: *„Politikové na útěku.“* Praha. 2004.
Dvořáková, Z.: *„Smrt pro tři ministry.“* Třebíč. 2002.
Gebhart, J. a Kuklík, J.: *„Velké dějiny zemí Koruny české.“* Praha. 2006. svazek XVa.
Gebhart, J. a Kuklík, J.: *„Velké dějiny zemí Koruny české.“* Praha. 2007. svazek XVb.
Harna, J.(ed.): *„Politické programy českého národního socialismu.“* Historický ústav. 1998.
Churaň, M. a kol.: *„Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století.“* Praha. 1998. I. díl.
Kaplan, K.: *„Československo v letech 1945-1948.“* Státní pedagogické nakladatelství. 1991.
Kaplan, K.: *„Pět kapitol o únoru.“* Brno. 1997.
Kocián, J.: *„Československá národně socialistická strana v letech 1945-1948.“* Brno. 2002.
Kocián, J.: *„Poválečný vývoj v Československu 1945-1948.“* Historický ústav. 1993.
Kocián, J. a Pernes, J. a Tůma, O. a kol.: *„České průšvihy aneb Prohry, krize, skandály a aféry českých dějin let 1848-1989.“* Brno. 2004.
Kural, V.: *„Vlastenci proti okupaci. Ústřední vedení odboje domácího 1940-1943.“* Karolinum. 1997.
Šolc, J.: *„Smrt přála statečným. Osudy doc. Vladimíra Krajiny a jeho spolupracovníků v českém domácím odboji za druhé světové války.“* Praha. 1995.

„Za svobodu! Do nové Československé republiky.“ II. vydání. Knižnice Nová svoboda. Nákladem Dělnické akademie v Praze. 1966.

Memoárová literatura

- Beneš, E.: „*Vzkazy do vlasti*.“ Šolc, J. (ed.) Praha. 1996.
- Drábek, J.: „*Z časů dobrých i zlých*.“ Praha. 1992.
- Drtina, P.: „*Československo-můj osud*.“ Melantrich. 1992. svazek 2. knihy 1 a 2.
- Feierabend, K. L.: „*Politické vzpomínky III*.“ Praha. 1996.
- Firt, J.: „*Knihy a osudy*.“ Brno. 1991.
- Hora, O.: „*Svědectví o puči. Z bojů proti komunizaci Československa*.“ Praha. 1991.
- Josten, J.: „*Československo žaluje!*“ Praha. 1993.
- Klátil, F.: „*Republika nad stranami*.“ Praha. 1992.
- Krajina, V.: „*Vysoká hra*.“ Praha. 1994.
- Ripka, H.: „*Únorová tragédie*.“ Brno. 1995.
- Táborský, E.: „*Prezident Beneš mezi Západem a Východem*.“ Praha. 1993.

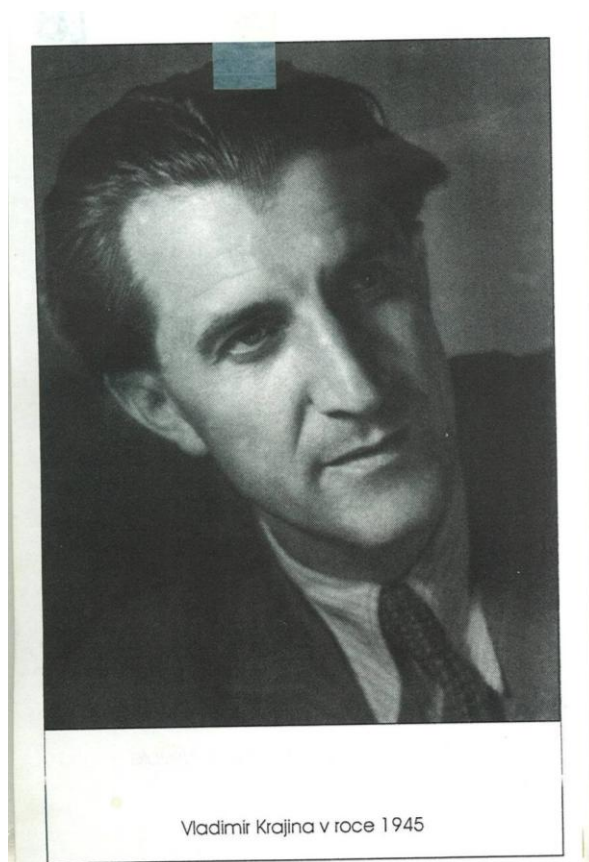
Články

- Kaplan, K.: „*Případ Vladimíra Krajiny*.“ In. Slezský sborník. Roč. 101. č. 3. s. 327-338.
- Uhlíř, B. J.: „*Vladimír J. Krajina. Poslední představitel ÚVODu a jeho zatčení*.“ In. Pocta profesorovi Janu Kuklíkovi. Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et Historica 48. 200. 195-204.
- Uhlíř, B. J.: „*Vladimír J. Krajina-vědec a politik*.“ In. Historický obzor. 1995. č. 1. s. 16-20.

Internet

- http://www.go-east-mission.de/dateien/cz/45_080307.pdf, 19. 7. 2009
- http://www.svedomi.cz/dokdoby/1945_kosvlpr.htm, 20. 7. 2009

Příloha

Obrázek 1 - Vladimír Krajina po válce (1945)

37) 10. května 1945 se na letišti ve Kbelích setkali zleva: dr. Jan Jína, doc. Vladimír Krajina, dr. Prokop Drtina, dr. Jaroslav Drábek a dr. Arnošt Heidrich.

Obrázek 2 - Na letišti ve Kbelích (1945)

Obrázek 3 - Vladimír Krajina při udělení vyznamenání (1946)

Obrázek 4 – Vladimír Krajina, Jožka Pejskar, Ota Hora a Anna Kvapilová (1984)